

Afstudeerscriptie

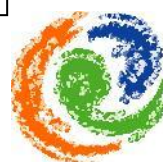
Konijnen in de zorg

Een onderzoek naar welzijnsknelpunten bij konijnen
ingezet in zorgsituaties

Rene Buring
Rick Bruins

Leeuwarden, mei 2013

Hogeschool

**VAN HALL
LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Afstudeerscriptie

Konijnen in de zorg

Een onderzoek naar welzijnsknelpunten bij konijnen
ingezet in zorgsituaties

Rene Buring 890619002

Rick Bruins 880130004

Begeleidende docenten:

Corine Oomkes

Marko Ruis

AAIZOO

Van Hall Larenstein

Leeuwarden, mei 2013

In dit afstudeerrapport is gestreefd naar juistheid en volledigheid van de aangeboden informatie. De schrijvers noch de opleiding of de organisatie als geheel zijn in geen geval aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade welke ontstaat door gebruikmaking van dit rapport.

De foto op de voorpagina is afkomstig van:

<http://www.dapnoordwestfriesland.nl/voedingkonijn.html>

Hogeschool

**VAN HALL
LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Voorwoord

Voor u ligt ons afstudeeronderzoek voor de studie Diermanagement aan het Van Hall Larenstein. De studie Diermanagement wordt afgerond met een afstudeerscriptie. Dit houdt in dat er een onderzoek wordt uitgevoerd waarin verschillende vaardigheden naar voren komen gerelateerd aan de 4-jarige studie. Dit onderzoek resulteert in een onderzoeksverslag. Het bepalen van het onderzoeksonderwerp kan op verschillende manieren worden gedaan. De school zelf biedt onderwerpen aan, er worden onderwerpen aangereikt vanuit het bedrijfsleven maar er kan ook zelf een onderwerp worden bedacht.

Voor dit onderzoek is gekozen voor het onderwerp 'het welzijn van konijnen in de zorg'. Deze opdracht is afkomstig van stichting AAIZOO welke een handboek gaat schrijven met richtlijnen voor het inzetten van dieren in de zorg. Met dit onderzoek wordt informatie verschaft waarop het handboek gebaseerd zal worden.

Om het onderzoek te kunnen uitvoeren hebben wij veel hulp gekregen vanuit verschillende hoeken. Als eerste willen wij onze begeleiders Marko Ruis en Corine Oomkes bedanken voor alle adviezen en uren die zij hebben gestoken in het project. Ook willen wij onze dank uitspreken naar de konijnenwelzijnsexperts die zijn geïnterviewd, door hen hebben wij een goed beeld gekregen van de behoeften van de konijnen in de zorg. Daarnaast een woord van dank aan alle zorginstellingen en medewerkers waar wij interviews en observaties hebben mogen uitvoeren. Zonder deze mogelijkheid tot het doen van observaties was er geen vergelijking mogelijk geweest tussen theorie en praktijk. Als laatste willen wij stichting AAIZOO bedanken voor het verstrekken van de opdracht en het Van Hall Larenstein voor de mogelijkheid om hierop af te studeren.

Rick Bruins en Rene Buring
Leeuwarden 2013

Samenvatting

Een relatief nieuwe manier waarop dieren worden ingezet voor de mens is de inzet als zorgdier. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de inzet van dieren in zorgsituaties zorgt voor positieve invloeden op mensen met bijvoorbeeld geestelijke of fysieke beperkingen, dementerende ouderen of kinderen met gedragsstoornissen. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar de invloed van de inzet op het welzijn van het ingezette dier. Om het welzijn van de ingezette dieren te garanderen gaat stichting AAIZOO een handboek schrijven voor mensen die werken met dieren in de zorg. Het konijn is één van de doeldieren in dit handboek. In dit handboek staan mogelijke welzijnsknelpunten bij het gebruik van dieren in de zorg centraal. Het konijn wordt in de zorg ingezet op zorgboerderijen en in bezoekteams die de konijnen uit het verblijf meenemen naar bijvoorbeeld verpleeghuizen of ziekenhuizen.

Aan de hand van literatuuronderzoek en interviews met experts zijn welzijnsrisico's bepaald voor konijnen ingezet in de zorg. Met gebruik van het Welfare Quality meetsysteem – ingedeeld in de 4 klassen huisvesting, voeding, gedrag en gezondheid - zijn deze risico's getoetst. Dit is gedaan door middel van observaties op zorgboerderijen en bezoekteams en interviews met de begeleiders. Wanneer de gevonden risico's in (meer dan) de helft van de gevallen worden gevonden dan worden ze aangemerkt als knelpunt.

De conclusie en discussie van dit onderzoek bestaat uit het bespreken welke risico's daadwerkelijk knelpunten opleveren en op welke manier deze knelpunten moeten worden geïnterpreteerd. De gevonden knelpunten zijn te dikke konijnen, kleine en/of individuele huisvesting, vieze verblijven, het ontbreken van verrijking, foutief hanteren en de watervoorziening in de transportkooi.

Veel van de konijnen die worden ingezet in de zorg zijn te dik. Het hoge aantal te dikke konijnen kan worden verklaard door een te hoge krachtvoergift in combinatie met te weinig ruwvoer.

Veel van de konijnen die worden ingezet in de zorg zijn individueel gehuisvest. Konijnen zijn sociale dieren en hebben de behoefte sociaal gedrag uit te voeren, door de individuele huisvesting kunnen ze dit sociale gedrag niet uitvoeren. Daarnaast zijn de verblijven ook te klein.

Naast dat de verblijven vaak te klein zijn, zijn ze vaak niet voldoende schoon. In de verblijven zijn bijvoorbeeld grote hoeveelheden uitwerpselen aanwezig of is de bodembedekking vies en/of nat. Uit de literatuur en interviews met experts blijkt dat een slechte hygiëne ziekten met zich mee kan brengen zoals Myiasis en diarree. Verrijkingsmateriaal wordt op de onderzochte locaties weinig aangeboden. Vooral ruwvoer wordt onvoldoende aangeboden waardoor het konijn onvoldoende mogelijkheid heeft om te knagen.

Veel van de konijnen die zijn geobserveerd binnen dit onderzoek zijn niet gevaccineerd, ondanks dat de experts en literatuur aangeven dat dit wordt aangeraden. Het blijkt dat er nog steeds uitbraken van besmettelijke ziektes zoals Myxomatose en VHD zijn. Ondanks het gebrek aan vaccinatie zijn in dit onderzoek geen zieke konijnen geconstateerd.

Het hanteren van konijnen in de zorg is een groot risico voor vermindering van het welzijn van de konijnen die worden ingezet. Op de onderzochte locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg worden de konijnen door de begeleiders en/of cliënten gehanteerd. Zowel door de begeleiders als de cliënten wordt het hanteren van de konijnen vaak niet op een correcte manier gedaan. Konijnen worden bijvoorbeeld opgetild aan oren of nekvel, zonder ondersteuning van het achterlijf of met meerdere konijnen tegelijk opgetild. Het fout hanteren kan voor veel stress en angst zorgen bij de konijnen.

De conclusies uit het onderzoek zijn omgezet in aanbevelingen die stichting AAIZOO kan gebruiken om het handboek te schrijven. Er zijn aanbevelingen gedaan met betrekking tot gezamenlijke huisvesting, voeding, het hanteren, het opstellen van richtlijnen en hygiëne van de watervoorziening. Gezamenlijke huisvesting is een maatregel die op zorginstellingen moet worden aanbevolen omdat konijnen sociale dieren zijn. Met betrekking tot voeding wordt aanbevolen om meer hooi en minder krachtvoer te verstrekken, om zo het aantal dikke konijnen te verminderen.

Omdat het hanteren van konijnen die worden ingezet in de zorg vaak fout gaat en uit de literatuur en de gesprekken met de experts geen eenduidige manier van hanteren wordt weergegeven zijn do's and don'ts opgesteld als richtlijn voor hanteren. Deze richtlijnen dienen te worden gecommuniceerd naar de begeleiders van de cliënten om zowel de begeleiders als de cliënten leren de konijnen goed te hanteren tijdens de inzet in de zorg.

Er is geconstateerd dat de hygiëne van de watervoorziening vaak te wensen over laat. Bij de verblijven waar gebruik werd gemaakt van waterflesjes in plaats van bakjes werd gezien dat de hygiëne voldoende was. Uit de literatuur blijkt dat waterflesjes zorgen voor een verminderde opname van water ten opzichte van waterbakjes. De aanbeveling wordt gedaan om toch waterbakjes te gebruiken en deze hoger te plaatsen zodat ze minder snel bevuild raken.

Voor het inzetten van konijnen in de zorg zijn op dit moment geen vaste richtlijnen qua maximale tijdsduur van inzet, transport en huisvesting. Er zijn experts gevraagd om een richtlijn aan te geven maar hier is geen eenduidig beeld uit ontstaan. Dit onderdeel vereist nog vervolg onderzoek, omdat konijnen die worden ingezet in de zorg op dit moment nog relatief nieuw is zullen deze richtlijnen vooral vanuit de praktijk moeten ontstaan. Nadat de richtlijnen zijn opgesteld moet dit gecommuniceerd worden naar de zorgsector.

Summary

A relatively new way in which animals are used for humans is the use of animals as a care-animal. Various studies have shown that the use of animals in care situations provides positive influences on people with, for example, limitations, demented elderly or children with behavioural disorders. However little research has been done about the wellbeing of the animal when it is used in care situations. To ensure the welfare of the animals a manual for people working with animals in healthcare will be written by AAIZOO. The rabbit is one of the target species in this manual. In this manual possible welfare problems are assessed when using rabbits in healthcare situations. Rabbits are used as care animal in healthcare farms and in teams who visit for example hospitals. Based on literature research and interviews with experts welfare risks are determined for rabbits in healthcare situations. Using the Welfare Quality measurement system – classified into 4 classes housing, nutrition, behaviour and health – these welfare risks are used in interviews with experts and in the observations. When the risks are found in (more than) half of the cases they are classified as a problem.

The conclusion and discussion of this research is to discuss what risks actually produce problems and how these problems have to be interpreted. The problems found in this research are obese rabbits, small individual housing, dirty stays, lack of enrichment, incorrect handling and water supply in the transport cage.

Many of the rabbits that are used in healthcare are overweight. The research has shown that the rabbits used in healthcare are offered too little roughage and too much concentrated food. The combination of too much concentrated food and too little roughage is expected to be the main reason for obese rabbits. Many of the rabbits that are used in care situations are individually housed. Rabbits are social animals and have the need to perform social behaviour, due to the individual housing they cannot perform this social behaviour.

Beside that often hutches are too small, they are often not clean. For example, a large amount of faeces in the accommodation is present or the ground is dirty and/or wet. The literature and interviews with experts indicate that poor hygiene may cause diseases such as Myiasis and diarrhoea. Enrichment materials is offered very little on the investigated locations especially roughage is not sufficiently offered which leads to too little gnawing of rabbits.

Many of the rabbits that have been observed in this study are not vaccinated, even though the experts and literature indicate that this is recommended. It turns out that there are still outbreaks of infectious diseases like Myxomatosis and VHD. Despite the lack of vaccination rabbits showed no signs of illness.

Handling rabbits in healthcare is a major risk in reducing welfare. On the examined locations where rabbits are used in healthcare rabbits are handled by the attendant and/or clients. In both cases the rabbits are not well handled. For example, rabbits are lifted up by ears or neck skin, without support of the abdomen or with multiple rabbits simultaneously lifted. This kind of handling can cause stress for the rabbits.

The conclusions from the research are converted into recommendations that AAIZOO can use to write the manual. There are recommendations on collective housing, nutrition, handling, preparation of guidelines and hygiene of the water supply.

Collective housing is a measurement that should be recommended on healthcare institutions because rabbits are social animals. Regarding concentrated food supply recommended is to provide more hay and less concentrated feed so the number of overweight rabbits will reduce. Regarding the handling of rabbits there is made a do's and don'ts list that have to be communicated to the care farms.

Also the hygiene of the water supply is often inadequate. At the hutches where water bottles were used instead of trays has been seen that the hygiene was sufficient. The literature shows that water bottles provide a reduced absorption of water by rabbits. A recommendation is to use water bowls that are placed on a stone so they don't get soiled.

For the use of rabbits in healthcare are currently no fixed guidelines in terms of maximum duration of using, transport and housing. Experts are asked for a directive to be specified but this isn't clear. This component requires follow-up research, because rabbits that are used in care situations at the moment is still relatively new. These guidelines should arise especially from the practice. After the guidelines are drawn they must be communicated to the healthcare sector.

Inhoud

1.	Inleiding	11
2.	Verklarende woordenlijst	12
3.	Probleemstelling.....	13
4.	Achtergrond	14
4.1	Het dier als zorgverlener	14
4.2	De sector.....	15
4.2.1	Zorgboerderijen.....	15
4.2.2	Bezoekteams	15
4.2.3	Overige instellingen met konijnen	16
5.	Materiaal en methode	17
5.1	Proces	18
5.2	Literatuurstudie.....	18
5.3	Interviews met experts.....	19
5.4	Onderzoek zorgsector	20
5.6	Analyse gegevens	21
6.	Resultaten	22
6.1	Huisvesting	22
6.1.1	Comfortabel klimaat.....	22
6.1.2	Bewegingsvrijheid	23
6.1.3	Omgevingsverrijking.....	24
6.1.4	Comfortabel liggen en rusten.....	24
6.2	Gezondheid	25
6.2.1	Afwezigheid van verwondingen	25
6.2.2	Afwezigheid van ziekten.....	26
6.2.3	Afwezigheid van ongemak door ingrepen of handelingen	28

6.3 Gedrag	28
6.3.1 Goede mens dier relatie.....	28
6.3.2 Positieve emotionele toestand	30
6.3.3 Expressie ander soortspecifiek gedrag.....	32
6.3.4 Expressie van sociaal gedrag	33
6.4 Voeding.....	34
6.4.1 Afwezigheid van chronische honger of overvoeding.....	34
6.4.2 Juiste samenstelling voedsel	35
6.4.3 Afwezigheid van langdurige dorst.....	36
7. Conclusie en discussie	37
7.1 Kleine en/of individuele huisvesting	37
7.2 Te dikke konijnen	37
7.3 Vieze verblijven	38
7.4 Verrijking en natuurlijke gedragingen.....	38
7.5 Vaccinatie	38
7.5 Drinkvoorziening onderweg en hygiëne drinkvoorziening	39
7.6 Optillen van konijnen in de zorg	39
7.7 Socialisatie	39
7.8 Procesdiscussie.....	39
8. Aanbevelingen.....	41
8.1 Gezamenlijke huisvesting.....	41
8.2 Voeding.....	41
8.3 Hanteren.....	42
8.4 Waterbakje versus nippelflesje	42
8.5 Richtlijnen.....	43
9. Literatuurlijst	44

10.	Bijlagen	47
	Bijlage I: Interviewvragen experts.....	47
	Bijlage II: Interviewvragen ervaringsdeskundigen	50
	Bijlage III: Quicksan incl. motivatie.....	53
	Bijlage IV: Uitwerking gesprekken met experts	79

1. Inleiding

Het huidige kabinet in Nederland streeft naar een maatschappelijke geaccepteerde omgang met dieren (EL&I, 2012). Dit houdt in dat wordt geaccepteerd dat dieren eigen waarden en eigen behoeften hebben. Uit het feit dat het kabinet hiervoor de nota ‘dierenwelzijn en diergezondheid’ heeft opgesteld mag, ondanks dat deze niet is aangenomen, worden afgeleid dat dierenwelzijn een hoge positie inneemt in Nederland.

Dieren worden op allerlei manieren ingezet om de mens te dienen. Zo worden ze gebruikt als voedselvoorziening maar ook als gezelschap voor de mens, we hebben ze lief (EL&I, 2012).

Een relatief nieuwe manier waarvoor dieren door mensen worden gehouden is de inzet als zorgdier. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de inzet van dieren in zorgsituaties zorgt voor positieve invloeden op mensen met beperkingen (Netting et.al, 1972; Ferwerda, 2008; Hassink, 2002). Door de goede resultaten met het inzetten van dieren in de zorg is de sector de laatste jaren erg gegroeid. Zo blijkt uit cijfers van de Federatie Landbouw & Zorg dat het aantal zorgboerderijen in Nederland in de periode van 2000 tot 2009 is gegroeid van 214 naar 1088 (www.landbouwzorg.nl).

Waar onderzoeken uitwijzen dat het effect van dieren op mensen vaak positief is, is er nog weinig onderzoek gedaan naar het effect wat deze inzet heeft op het dier. Doordat er weinig over bekend is, wordt er ook niet gewerkt volgens richtlijnen. Door de grote groei van het gebruik van dieren in de zorg, bijvoorbeeld op zorgboerderijen, is het van belang dat richtlijnen voor de inzet van dieren in zorgsituaties worden opgesteld. Door richtlijnen te hanteren kan zowel de kwaliteit van de sector als het welzijn van de ingezette dieren worden verbeterd.

‘Stichting AAIZOO (Animal Assisted Interventions, in Zorg, Onderzoek en Onderwijs) houdt zich bezig met het ontwikkelen, onderzoeken, stimuleren en bekend maken van deskundige toepassingen op het gebied van dierondersteunde zorg, activiteiten en onderwijs in Nederland. Ook houdt AAIZOO zich bezig met verantwoorde en professionele inzet van dieren in de zorg. De stichting zet zich in voor het verbeteren van de kennisinfrastructuur op dit gebied, waardoor wetenschappers, hulp- en zorgverleners en andere beroepsmatige aanbieders van dierondersteunde werkzaamheden de beschikbare kennis beter kunnen delen, onderzoeksprojecten kunnen initiëren en onderwijs kunnen ontwikkelen. Hierdoor kan de kwaliteit van de werkzaamheden in dit werkveld worden verbeterd.’ (www.aaizoo.nl)

Om aan de bovenstaande behoeftes te voldoen wordt door stichting AAIZOO een handboek geschreven. Dit handboek moet uiteindelijk de leidraad worden voor de inzet van dieren in zorgsituaties.

Dit document bevat het achterliggend onderzoek voor het opstellen van de lijst met welzijnsrisico’s en eventuele welzijnsknelpunten bij konijnen in zorgsituaties.

Als eerste wordt de doelstelling van het onderzoek weergegeven met onder andere de onderzoeksvragen. Hierna komt in het hoofdstuk materiaal en methode de onderzoekswijzen aan bod. Hierop volgend wordt weergegeven welke resultaten zijn verkregen uit de literatuurstudie, interviews en observaties, het hoofdstuk resultaten. Als laatste hoofdstukken worden de conclusies, aanbevelingen besproken en wordt ook het onderzoek inhoudelijk en procesmatig bediscussieerd

2. Verklarende woordenlijst

Begeleider:	Persoon die cliënt begeleidt in het gebruik van konijnen in de zorg.
Cliënt:	Persoon met een zorgvraag die in aanraking komt met konijnen in de zorg.
Criterium:	Indeling onder de vier klassen van het Welfare Quality meetsysteem waarmee welzijn van dieren gemeten kan worden.
Ervaringsdeskundige:	Persoon die de cliënt begeleidt die in aanraking komt met konijnen in de zorg en/of de konijnen begeleid die worden ingezet in de zorg.
Expert:	Persoon met aantoonbare kennis van konijnen.
Functiegebieden:	Bepaald deel van het verblijf waar het konijn specifieke gedragingen uitvoert bijvoorbeeld toilet of slaapplek.
Hanteren:	Optillen van het konijn.
Klasse(n):	Vier onderdelen van het Welfare Quality meetsysteem, waaronder de 14 criteria vallen.
Ram:	Mannelijk konijn.
Sproeien:	Manier van territorium afbakening door konijnen met gebruik van urine.
Transport:	Het vervoeren van konijnen van het verblijf naar de plaats van inzet buiten het verblijf.
Verblijf:	Plaats waar het konijn wordt gehuisvest.
Voedster:	Vrouwelijk konijn.
Welzijnsknelpunt:	Risico dat in (meer dan) de helft van de gevallen voorkomt op de onderzochte locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg en daarnaast zorgt voor aantasting van het welzijn van de ingezette konijnen.
Welzijnsrisico:	Aandachtspunten die door experts en de literatuur worden aangegeven als mogelijke gevaren voor een verminderd welzijn van konijnen die worden ingezet in de zorg.

3. Probleemstelling

Voordat stichting AAIZOO het handboek kan schrijven is er behoefte aan een inventarisatie van welzijnsrisico's en eventuele welzijnsknelpunten bij verschillende diergroepen.

Het doel van dit onderzoek is het opstellen van een lijst met welzijnsrisico's en eventuele welzijnsknelpunten bij konijnen die worden ingezet in zorgsituaties. Konijnen zijn naast honden en paarden gekozen als onderzoeksgroep omdat zij de meeste van de ingezette dieren voorstellen. De opgestelde lijst zal de basis vormen voor het te schrijven handboek. Aan dit doel zijn de volgende hoofd- en deelvragen gekoppeld:

Hoofdvraag:

Welke welzijnsknelpunten en welzijnsrisico's zijn aanwezig bij konijnen welke worden ingezet in zorgsituaties?

Deelvragen:

- Wat zegt de bestaande literatuur over welzijnsrisico's bij konijnen ingezet in de zorg?
- Wat zegt de bestaande literatuur over welzijnsrisico's bij konijnen in het algemeen?
- Welke welzijnsrisico's erkennen experts met betrekking tot konijnen ingezet in de zorg?
- Welke welzijnsrisico's erkennen ervaringsdeskundigen bij konijnen ingezet in de zorg?
- Welke welzijnsrisico's zijn te zien in de praktijk?

4. Achtergrond

4.1 Het dier als zorgverlener

Dierondersteunende activiteiten hebben als functie om therapeutische processen te optimaliseren met behulp van dieren. Deze dierondersteunende activiteiten worden gedaan bij onder andere ziekenhuizen, verzorgingstehuizen, gevangenissen en zorgboerderijen. Al deze dierondersteunende activiteiten worden ook wel Animal Assisted Interventions (AAI) genoemd.

(www.dierinzorgenwelzijn.nl)

Bij AAI is het onderscheid te maken tussen Animal Assisted Activities (AAA) en Animal Assisted Therapy (AAT). Bij AAT is het dier onderdeel van een vooraf door een therapeut opgesteld zorgplan. Hierbij kan gewerkt worden aan cognitieve, emotionele en/of fysieke doelstellingen. Bij AAA gaat het om activiteiten waarbij de dieren betrokken zijn. Hierbij gaat het vaak om activiteiten rondom het dier zoals het voeren, verzorgen en schoonmaken van verblijven. Het grootste verschil tussen AAA en AAI is dat er bij AAA geen therapeut aanwezig hoeft te zijn en er geen vooraf gestelde doelen zijn. (Fine, 2007; Kruijt, 2010)

Het eerste gebruik van dieren voor therapeutische doeleinden is geregistreerd in 1792. Dit vond plaats in een Quaker instituut voor mentaal beperkten in Amerika (Netting et. al, 1972). Vanaf dat moment is het gebruik van dieren voor therapeutische doeleinden en de studie ernaar flink uitgebreid. Sinds 1972 wordt er gesproken over de band tussen mens en dier die wellicht goede effecten kunnen hebben op de mens (Netting et. al, 1972).

Dieren worden ingezet in zorgsituaties om activiteiten te bieden, cliënten te motiveren en te stimuleren. De activiteiten bestaan voornamelijk uit het verzorgen en voeren van de dieren, speciale therapieën (zoals equithapie, paardentherapie) en vrije activiteiten zoals het knuffelen of borstelen van de dieren. (Ferwerda et. al, 2008) Door de inzet van dieren kunnen cliënten meer zinvolle activiteiten doen. De inzet van dieren zorgt bij de cliënten voor een gevoel van veiligheid en uitdaging. Daarnaast hebben cliënten het idee meer een “gewoon” leven te hebben en leren ze omgaan met bepaalde levensprocessen zoals dood, seksualiteit en rangorde (Hassink, 2002). Het onderdeel zorgboerderijen groeit sterk in de zorgsector zo blijkt uit cijfers van de Federatie Landbouw & Zorg dat het aantal zorgboerderijen in Nederland in de periode van 2000 tot 2009 is gegroeid van 214 naar 1088 (www.landbouwzorg.nl). Door deze stijging is het aannemelijk dat ook het aantal ingezette dieren stijgt.

De inzet van dieren in zorgsituaties levert naast de positieve effecten voor de mens waarschijnlijk welzijnsknelpunten op voor de ingezette dieren. Uit onderzoek bij konijnen gehouden op kinderboerderijen blijkt dat deze knelpunten onder andere het gebrek aan goede hygiëne, schuil- en graafmogelijkheden en goede voeding zijn (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010). Ook bij konijnen als gezelschapsdier of als productiedier zijn onderzoeken gedaan waaruit welzijnsrisico's naar voren komen (Schepers et. al., 2009). Deze risico's zijn vooral gebaseerd op een gebrek aan kennis bij de eigenaar. Ook blijkt dat konijnen gehouden als gezelschapsdier vaak in te kleine hokken worden gehouden, en dat de gemiddelde leeftijd slechts 3 jaar is, terwijl in de natuur konijnen 10 jaar kunnen worden (Schepers et. al., 2009).

Uit bovenstaande blijkt dat aan de ene kant er een positief effect van dieren op mensen is en aan de andere kant kan deze inzet voor de dieren knelpunten in het welzijn opleveren.

4.2 De sector

Konijnen worden op verschillende manieren ingezet in de zorgsector. Om een beeld te vormen van de sector wordt hieronder uiteengezet op welke manier konijnen worden gebruikt als zorgdier. Daarnaast wordt uiteengezet waar de konijnen die worden ingezet als zorgdier worden gehuisvest.

4.2.1 Zorgboerderijen

‘Zorgboerderijen zijn boerderijen met of zonder agrarische bedrijfstak waar zorg geboden wordt aan mensen met een zorgvraag. Dat kunnen mensen zijn met een verstandelijke beperking, psychiatrische of verslavingsproblematiek, (dementerende) ouderen, kinderen en jongeren uit de jeugdzorg of kinderen en jongeren die met justitie in aanraking zijn gekomen’ (Ferwerda et. al, 2008). Op een zorgboerderij kunnen de cliënten terecht voor een begeleide werkplek, dagbesteding, therapie of woning. De meest voorkomende vorm is dagbesteding, van de 1088 zorgboerderijen in Nederland was bij 737 in 2009 dagbesteding de hoofdzaak. (www.zorgboeren.nl; Ferwerda et. al, 2008).

Op zorgboerderijen worden dieren bewust ingezet (Ferwerda et. al, 2008). Was het vroeger vooral de rol van voedsel produceren die dieren hadden, nu worden ze ingezet in activiteiten en spelen een rol bij ontspanning en therapie. Daarnaast helpen dieren bij het structureren van een normaal dagritme voor de cliënten (Ferwerda et. al, 2008). Er is een stijgende lijn te zien in het aantal zorgboerderijen in Nederland. In 2000 waren er 214 zorgboerderijen geregistreerd, in 2009 was dit aantal opgelopen tot 1088. Zorgboerderijen zijn verspreid over Nederland te vinden, de meesten liggen in de provincie Gelderland (196 in 2009). (www.zorgboeren.nl)

Er zijn verschillende soorten zorgboerderijen te onderscheiden (Hassink, 2002). Zo zijn er productiegerichte zorgboerderijen en zorggerichte zorgboerderijen. Op productiegerichte zorgboerderijen is er vaak een diersoort die zorgt voor de grootste bron van inkomsten. De dieren worden hier gehouden vanwege de inkomsten uit melk, eieren of vlees. Er wordt hier op een bedrijfsmatige manier met de dieren omgegaan (Hassink, 2002).

Zorggerichte zorgboerderijen hebben vaak meerdere diersoorten. De inkomsten worden gehaald uit zowel de agrarische- als de zorggerichte tak. De boer is vaak zelf verantwoordelijk voor de begeleiding van de cliënten. Voor cliënten is het werk op de boerderij hun baan of ze komen alleen voor therapie (Hassink, 2002).

Op zorgboerderijen worden verschillende dieren ingezet. Dit zijn voornamelijk runderen, schapen, kippen, paarden en pony's. Naast deze landbouwdieren worden ook konijnen en geiten ingezet (Cornellisen, 2010; Ferwerda et. al, 2008). Van de 1088 geregistreerde zorgboerderijen waren er in 2009 475 in het bezit van kleinvee, waaronder ook konijnen vallen (www.zorgboeren.nl).

Op zorgboerderijen worden konijnen vaak individueel gehuisvest (Ferwerda, 2008). Daarnaast komt het voor dat verschillende diersoorten samen worden gehuisvest, terwijl de aard en het gedrag van de dieren verschillend zijn, gevolg hiervan is dat beide diersoorten stress ondervinden van elkaars aanwezigheid (Ferwerda, 2008).

Konijnen worden op zorgboerderijen vaak aangeschaft vanwege hun aibare karakter (Ferwerda, 2011). Cliënten kunnen de dieren oppakken, borstelen en voeren of het hok verschonen. Daarnaast dienen konijnen voor de onderlinge band bij cliënten door samen met de dieren te knuffelen of in groepjes het verblijf te verschonen (Ferwerda, 2011).

4.2.2 Bezoekteams

Naast zorgboerderijen worden konijnen ook ingezet als bezoekdieren, in zogenaamde bezoekteams. Hierbij worden de dieren meegenomen naar een zorginstelling om daar ingezet te worden bij de cliënten. Hier gaat het om het contact met de dieren en niet om de verzorging. In Nederland zijn twee professionele bezoekteams werkzaam die zich zelf profileren via internet. Daarnaast bestaat het sterke vermoeden dat er meer organisaties en/of particulieren zijn die, professioneel dan wel vrijwillig, bezoeken brengen met konijnen aan zorginstellingen.

4.2.3 Overige instellingen met konijnen

Verschillende zorginstellingen hebben de beschikking over een eigen kinderboerderij. Op deze kinderboerderij is het doel niet het genereren van inkomsten maar zijn de dieren een aanvulling op het zorgprogramma. Cliënten kunnen de dieren voeren of aaien en soms kan er ook bijvoorbeeld pony worden gereden (Hassink, 2002). Van dit soort kinderboerderijen waren er in Nederland in 2009 47 geregistreerd. (www.zorgboeren.nl)

Kinderboerderijen verbonden aan zorginstellingen worden op verschillende manier ingezet. Dit kan bestaan uit dagbesteding en ontspanning voor de cliënten maar ook als stageplek voor kinderen (Hassink, 2002).

Over kinderboerderijen die niet verbonden zijn aan zorginstellingen zegt de website van Vereniging Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland (vSKBN): ‘Door de verstedelijking van Nederland en de verminderde toegankelijkheid van boerenbedrijven, vooral als gevolg van verscherpte regelgeving in de dierhouderij, raken kinderen onbekend met de functie en het gedrag van landbouwhuisdieren.’ (www.kinderboerderijen.nl) Op deze kinderboerderijen kunnen mensen met een beperking werkzaamheden verrichten als ontspanning, dit gebeurt vaak op basis van enkele dagdelen (Hassink, 2002). De werkzaamheden op kinderboerderijen bestaan voornamelijk uit de dagelijkse verzorging van de dieren, hokken verschonen en het knuffelen en aaien van de dieren (Hassink, 2002). ‘Enkele zorginstellingen hebben snoezelruimten waar cliënten met ernstige beperkingen kunnen genieten van het aanraken van dieren en van hun geur, geluid, bewegingen en de sfeer. De cliënten voeren geen werkzaamheden uit’ (Hassink, 2002).

5. Materiaal en methode

In onderstaand hoofdstuk wordt gehele onderzoeksproces uitgelegd. Hierbij wordt onder andere ingegaan op de manier van meten van welzijn bij konijnen, hiervoor is gebruik gemaakt van de Welfare Quality meetsystematiek.

Dierenwelzijn heeft de afgelopen decennia in toenemende mate wetenschappelijke en maatschappelijke interesse gewekt. Onder andere door groeiende interesse vanuit de maatschappij naar het houden van landbouwhuisdieren ontstond vanaf de jaren 60 de vraag naar een definitie van dierenwelzijn. Professor Brambell was een van de eerste die in 1965 met voorwaarden kwam met betrekking tot het welzijn van dieren. In 1993 is dit de basis geweest voor de Britse FAWC (Farm Animal Welfare Council) voor het opstellen van de vijf vrijheden. Deze definitie luidt dat het dier in een staat van welzijn verkeert wanneer het:

- vrij is van honger, dorst of onjuiste voeding
 - vrij is van thermaal en fysiek ongerief
 - vrij is van verwonding en ziekten
 - vrij is van angst en chronische stress
 - vrij is om een normaal, soorteigen gedragspatroon te vertonen
- (FAWC, 1993)

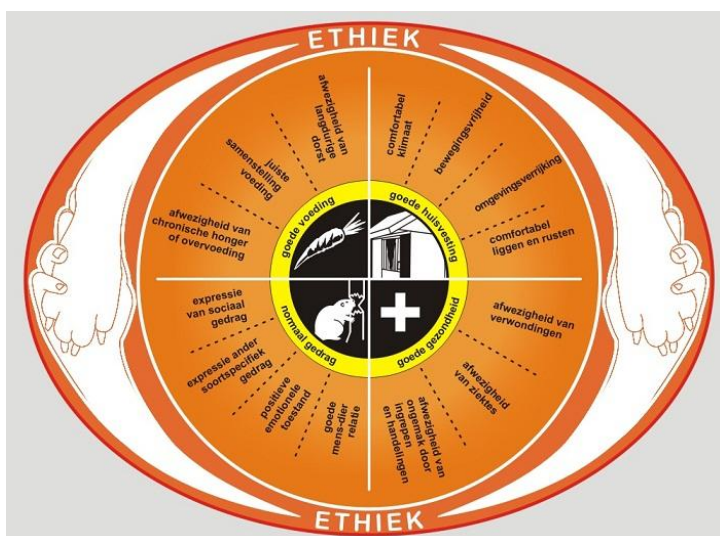
Naast de definitie van de FAWC wordt ook gebruik gemaakt van de definitie vanuit de diergeneeskunde, deze luidt als volgt:

‘Een individu verkeert in een staat van welzijn wanneer het in staat is zich actief aan zijn levensomstandigheden aan te passen en daarmee een toestand kan bereiken die het als positief ervaart.’ (Schiphorst, 2010)

Omdat het welzijn van dieren steeds belangrijker wordt voor onder andere de consument is in 2004 vanuit de Europese Unie gestart met het project Welfare Quality. ‘In het EU-project Welfare Quality® is een Europees gedragen systematiek voor het meten van dierenwelzijn ontwikkeld, grotendeels op basis van kenmerken van en metingen aan dieren. Deze systematiek borduurt voort op de vanuit praktische overwegingen veel gehanteerde ‘vrijheden voor het dier’ (five freedoms).’ (<http://www.groenkennisnet.nl/dierenwelzijnsweb/Pages/definitie-dierenwelzijn.aspx>)

Dit systeem is gebaseerd op 4 klassen: normaal gedrag, goede gezondheid, goede voeding en goede huisvesting. Binnen deze klassen zijn 14 criteria opgesteld die met parameters kunnen worden gemeten. Met deze 14 criteria kan dierenwelzijn in de breedste zin van het woord worden beoordeeld. (http://www.groenkennisnet.nl/dossiers/Pages/Welfare-Quality_Meten-van-dierenwelzijn.aspx)

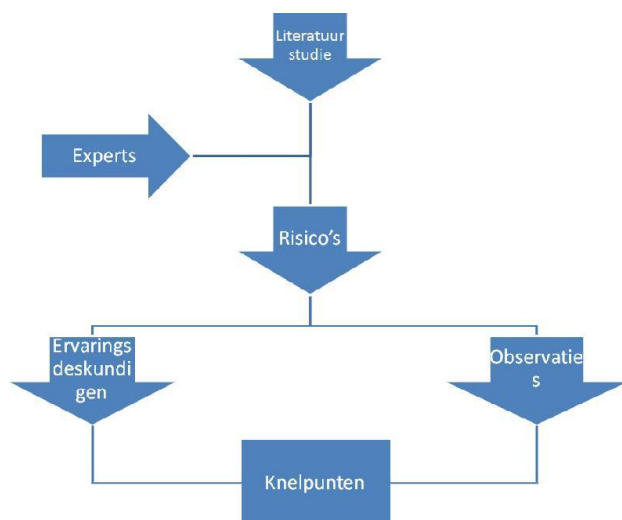
In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van deze systematiek om zo het welzijn van konijnen in zorgsituaties te kunnen beoordelen. In afbeelding 1 wordt het Welfare Quality meetsysteem getoond.

Afbeelding 1: Welfare Quality meetsysteem (Bron: Cursus dierenwelzijn, www.dierenwelzijnsweb.nl, 2013)

5.1 Proces

Voor het bepalen van welzijnsknelpunten voor konijnen ingezet in zorgsituaties is gebruik gemaakt van literatuurstudie, interviews met experts op het gebied van konijnen en/of konijnenwelzijn, interviews met ervaringsdeskundigen en observaties op de plaats waar konijnen worden ingezet. In afbeelding 2 is het gehele proces schematisch weergegeven.

Afbeelding 2: Schematische weergave van het proces

5.2 Literatuurstudie

Om informatie te verzamelen waaruit welzijnsrisico's voor konijnen ingezet in zorgsituaties kunnen worden opgemaakt is als eerste literatuurstudie gedaan. Hierbij is gebruik gemaakt van de bibliotheek van het Van Hall Larenstein en Wageningen UR (www.samhao.nl). Daarnaast wordt informatie verkregen via Google Scholar. Hierin staan veel wetenschappelijke artikelen waaruit informatie kan worden verkregen. Omdat er naar konijnen in zorgsituaties weinig tot geen onderzoek is gedaan is er in dit stadium van het onderzoek vooral gebruik gemaakt van onderzoeken met betrekking tot konijnen in andere situaties zoals gezelschapsdieren en productiedieren. Voor het verkrijgen van informatie van Google Scholar is onder andere gebruik gemaakt van verschillende

Nederlandse en Engelse zoektermen. In tabel 1 zijn de gebruikte zoektermen schematisch weergegeven.

Zoekterm (Engels)	Zoekmachine
Konijn (rabbit)	Google Scholar
Konijn + welzijn (rabbit + welfare)	Google Scholar
Zorgboerderij	Google Scholar
Dieren + zorg (animal + care)	Google Scholar
Konijn + ziekten (rabbit + disease)	Google Scholar
Konijn + gedrag (rabbit + behaviour)	Google Scholar
Konijn + zorg (rabbit + care)	Google Scholar
Animal + Welfare + Quality	Google Scholar
Konijn + training (rabbit + training)	Google Scholar
Konijn + natuur (rabbit + nature)	Google Scholar

Tabel 1: Zoektermen

5.3 Interviews met experts

Omdat er in de literatuur weinig bekend is met betrekking tot inzet van konijnen in de zorg, zijn er interviews gehouden met experts op het gebied van konijnen, konijnenwelzijn en/of inzet van konijnen in de zorg. De interviews zijn gehouden om te toetsen of welzijnsrisico's voor konijnen uit bestaande literatuur ook gelden voor konijnen ingezet in zorgsituaties. Daarnaast zijn de interviews gehouden om aanvullingen op de reeds gevonden welzijnsrisico's voor konijnen te verkrijgen. De vragen voor deze interviews zijn opgesteld aan de hand van de welzijnsrisico's voor konijnen die zijn voortgekomen uit de literatuurstudie en zijn te vinden in bijlage I. Voor de interviews is gekozen voor een aantal experts op het gebied van konijnen en konijnenwelzijn namelijk:

Bernice Muntz

Bernice Muntz is auteur van het boek 'High five met je konijn' en all round dierentrainer. Ze heeft zich gespecialiseerd op het gebied van honden en konijnen en is voor deze diergroepen ook gedragstherapeute. Daarnaast geeft ze lezingen over diergedrag en trainingen voor toekomstige dierentrainers.

Haar kennis over konijnen is afkomstig uit de praktijk en haar ervaringen met haar eigen konijnen. Tevens heeft Bernice verschillende opleidingen gevolgd zowel in Nederland als in het buitenland, waaronder aan het Van Hall instituut en Tinley.

Expertise: Training en gedrag dieren

Corine Oomkes

Corine Oomkes is afgestudeerd dierenarts aan de Faculteit diergeneeskunde aan de Universiteit Utrecht. Hierna heeft Corine Oomkes tien jaar praktijk ervaring opgedaan als dierenarts in een dierenartsenpraktijk. Nadat ze hiermee is gestopt is Corine Oomkes gaan werken voor Van Hall Larenstein in Leeuwarden, hier is ze onder andere docent binnen de module HHG38, onderdeel konijnenwelzijn

Expertise: Biologie/anatomie en welzijn konijnen

Nikki Idema

Naast haar studie Diermanagement is Nikki Idema oprichtster en begeleidster van ‘Beesten op bezoek’. Beesten op bezoek brengt bezoeken aan Medisch Centrum Leeuwarden met konijnen en andere dieren. De ervaring en kennis die Nikki Idema heeft komen voort uit haar studie Diermanagement en ervaring als begeleidster van de konijnen.
Expertise: Ervaring konijnen in de zorg

Jorine Rommers

Jorine Rommers is op dit moment werkzaam bij de afdeling Dierenwelzijn van Wageningen UR Livestock Research. Hier houdt zij zich voornamelijk bezig met de commerciële konijnenhouderij. Ze heeft al vele onderzoeken gedaan, onder andere naar kooiverrijking en het gezamenlijk huisvesten van voedsters in de commerciële konijnenhouderij.
Expertise: welzijn vleeskonijnen

Thera Kuper-Heij

Thera Kuper-Heij is maatschappelijk werker en zij is jarenlang werkzaam geweest binnen de zorg. Op maat gemaakte en praktisch uitvoerbare adviezen zijn haar streven binnen de gedragstherapie. In 2009 heeft zij een aanvullende opleiding tot gedragsdeskundige voor konijnen behaald. Thera Kuper-Heij is op dit moment werkzaam bij Tinley dieropleidingen, hier is ze mede verantwoordelijk voor de opleiding en screening van mensen die een bezoekteam met konijnen willen oprichten.
Expertise: konijnen ingezet in de zorg

5.4 Onderzoek zorgsector

Met de informatie uit de literatuurstudie en de interviews met experts is bekend wat de welzijnsrisico's kunnen zijn voor konijnen in zorgsituaties. Met deze risico's is bekend wat de ideale situatie is om konijnen in te zetten in de zorg. Hierna is het van belang te toetsen op welke manier konijnen worden ingezet in de zorgsector. Hiervoor worden interviews gehouden met ervaringsdeskundigen en observaties uitgevoerd op zorgboerderijen en bij bezoekteams. Ervaringsdeskundigen zijn de personen die de cliënten begeleiden die in aanraking komen met konijnen in de zorg en/of de konijnen begeleiden die worden ingezet in de zorg. Hierbij kan worden gedacht aan eigenaren/medewerkers van zorgboerderijen of eigenaren/medewerkers van bezoekteams. Aan de hand van de informatie uit literatuur en interviews met experts zijn interviewvragen opgesteld voor de ervaringsdeskundigen. In de interviews met ervaringsdeskundigen wordt vooral ingegaan op aspecten van de zorg welke niet door de observaties kunnen worden getoetst, zoals castratiebeleid. Daarnaast worden open vragen gesteld om zo te toetsen of er bepaalde protocollen zijn met betrekking tot bijvoorbeeld schoonmaak en hantering. De vragen gebruikt tijdens de interviews met ervaringsdeskundigen staan in bijlage II. In totaal zijn er twaalf ervaringsdeskundigen geïnterviewd.

Omdat niet alle informatie verzameld kan worden aan de hand van de interviews met de ervaringsdeskundigen worden ook observaties uitgevoerd. De observatie wordt gedaan aan de hand van een quickscan. Als basis voor de quickscan is gebruik gemaakt van de audit uit het onderzoek ‘konijn en kinderboerderij’ (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010). Deze audit is opgesteld aan de hand van het Welfare Quality meetsysteem. De observaties zijn bij voorkeur gedaan op het moment dat de konijnen worden ingezet in de zorg. De observaties hebben plaatsgevonden op negen zorgboerderijen en bij twee bezoekteams, in totaal zijn er op deze locaties 68 konijnen geobserveerd. Omdat de quickscan is gericht op konijnen op kinderboerderijen is deze aangepast zodat het ook toepasbaar is op konijnen in de zorg. Deze aanpassingen zijn gedaan aan de hand van de literatuur en de interviews met de experts. Met de quickscan kan in relatief korte tijd de benodigde informatie worden verzameld. De quickscan is te vinden in bijlage III, hier is ook een uitgebreidere uitleg opgenomen over de manier van uitvoeren van de quickscan en de verantwoording hiervan.

Het verschil tussen het aantal interviews en aantal observaties dat is uitgevoerd komt doordat op één zorgboerderij geen observatie kon plaats vinden omdat hier op dat moment geen cliënten aanwezig waren.

In de rest van het onderzoek zullen deze interviews met ervaringsdeskundigen en de observaties worden gezien als één geheel omdat het in zijn geheel de praktijk vertegenwoordigd van konijnen in de zorg.

5.6 Analyse gegevens

Nadat alle interviews en observaties zijn gedaan wordt een vergelijking gemaakt tussen de welzijnsrisico's voor konijnen in de zorg die zijn gevonden in de literatuur en interviews met experts en de informatie uit de observaties en interviews met ervaringsdeskundigen. Wanneer een welzijnsrisico zes of meer keren wordt gevonden in de zorgsector wordt dit risico gezien als een knelpunt voor konijnen in de zorg. Deze knelpunten worden niet geordend aan de hand van waardes omdat een welzijnsaantasting altijd schade toebrengt aan het konijn.

Alle gegevens zijn verwerkt aan de hand van het Welfare Quality meetsysteem en ingedeeld in de bijbehorende 14 criteria.

6. Resultaten

In het hoofdstuk resultaten worden alle gegevens weergegeven die zijn verzameld gedurende het onderzoek. Deze gegevens zijn afkomstig uit de literatuur, interviews en observaties. De resultaten worden besproken aan de hand van de vier klassen van het Welfare Quality meetsysteem, binnen deze klasse komen de criteria aan bod. Binnen deze criteria komen zowel de literatuur, de interviews en de observaties aan bod als één geheel.

6.1 Huisvesting

In het onderdeel huisvesting van het Welfare Quality meetsysteem wordt gekeken naar het klimaat, de bewegingsvrijheid, de verrijking en de mogelijkheid tot comfortabel liggen en rusten. Hieronder zullen deze onderdelen worden besproken aan de hand van het literatuuronderzoek, de interviews met experts en de observaties.

6.1.1 Comfortabel klimaat

Temperatuur

Voor konijnen geldt een ideale temperatuur van 21 graden Celsius. Een konijn raakt warmte kwijt via warmte uitwisseling in de grote bloedvaten van de oren. In geval van dreigende oververhitting (boven 25 graden Celsius) zal een konijn languit gaan liggen, hierdoor wordt de oppervlakte om warmte kwijt raken vergroot. (Fayez, z.d) Door de literatuur en de experts wordt aangegeven dat konijnen goed bestand zijn tegen lage temperaturen zoals vrieskou mits de dieren hieraan gewend zijn en een schuilmogelijkheid hebben. Er worden geen minimum temperaturen genoemd door zowel de literatuur als de experts. Temperaturen boven de 25 graden Celsius moeten worden vermeden. Eén van de experts stelt dat de dieren bij temperaturen boven de 25 graden niet ingezet mogen worden.

Er zijn geen absolute metingen gedaan met betrekking tot temperatuur. De meeste konijnen worden ingezet binnen hun verblijf welke allemaal buiten stonden of in een onverwarmde schuur waardoor altijd de buiten temperatuur van toepassing was. Bij geen van de konijnen die worden ingezet in de zorg wordt aangegeven dat bij hoge temperaturen in de zomer extra verkoeling wordt aangeboden. De konijnen die ook buiten hun verblijf worden ingezet worden alleen ingezet bij temperaturen boven de 0 graden Celsius en onder de 25 graden Celsius, dit wordt tevens vermeld op de website van de bezoektteams

Temperatuurschommelingen

Voor konijnen die worden ingezet in de zorg is het van belang dat temperatuurschommelingen zoveel mogelijk beperkt worden (Fayez, z.d). Wanneer de konijnen voor de inzet worden verplaatst vanaf het verblijf naar plaats van inzet is het van belang dat de schommeling in temperatuur niet te groot is. Hierbij kunnen grote schommelingen worden opgevangen door een goede schuilmogelijkheid, bijvoorbeeld door middel van stro, hooi of andere isolerende materialen. Boven 25 graden mogen alleen korte transporten, in een geacclimatiseerde auto worden uitgevoerd. Dieren moeten worden beschermd tegen temperatuurschommelingen tussen en in het hok, de auto en de therapieruimte. (Fayez, z.d; TVT, 2011) De experts kunnen niet aangeven bij welke mate van temperatuurschommelingen gevaar dreigt voor konijnen.

Bij twee van de twaalf onderzochte zorginstellingen was de temperatuur niet stabiel, hierbij gaat het om de bezoektteams. Hierbij werden de konijnen vanuit hun buitenverblijf meegenomen naar een

bejaardentehuis, de buiten temperatuur was ongeveer 0 graden Celsius en in het bejaardentehuis was de temperatuur ongeveer 20 graden Celsius.

Tocht

Konijnen kunnen niet goed tegen tocht (TVT, 2011). De lichtsnelheid binnen het verblijf mag niet hoger zijn dan 0,20 m/s (Cornelissen, 2011). Alle experts beamen dat konijnen niet bestand zijn tegen tocht. Dit moet te allen tijde voorkomen worden omdat dit luchtwegproblemen kan veroorzaken. Eén van de experts merkt hiernaast op dat een airco in een auto tocht kan veroorzaken, het is belangrijk dat deze niet op het dier gericht staat.

Bij de bezochte instellingen bleek dat op één van de twaalf bedrijven geen maatregelen waren getroffen met betrekking tot tocht. Veel van de verblijven waren zo geplaatst dat er geen tocht kon optreden.

6.1.2 Bewegingsvrijheid

Konijnen die worden ingezet in de zorg hebben voldoende bewegingsvrijheid nodig in de verblijven, tijdens transport en tijdens de inzet. Onder bewegingsvrijheid wordt verstaan ruimte, bewegingsgemak en het gebruik kunnen maken van functiegebieden. (www.dierenwelzijnsweb.nl)

Grootte verblijf

Het onderzoek ‘Konijn en Kinderboerderij’ (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010) heeft richtlijnen ontwikkeld om de grootte van een verblijf te meten, deze richtlijn is direct overgenomen. De richtlijnen zijn; een konijn moet minimaal 3 hupjes kunnen maken, languit kunnen liggen en volledig rechtop kunnen staan. (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010)

Bij zes van de elf locaties waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg blijkt dat de huisvesting niet aan deze richtlijnen voldoet.

Grootte transportkooi

Voor transport dient gebruik te worden gemaakt van stabiele, goed te reinigen transportkooien met veilige sluitingen, als bodembedekking kan stro worden gebruikt.

Minimale afmetingen voor transport van twee dieren tegelijk zijn:

Dwergkonijnen: 53 x 41 x 38 cm

Middelgrote rassen: 71 x 52 x 55 cm

Grote rassen: 91 x 64 x 69 cm

(TVT, 2011)

Alle experts geven aan dat voor het transport van de konijnen gebruik kan worden gemaakt van kattenreismandjes. Drie van de vijf experts geven aan dat de voorkeur wordt gegeven aan gezamenlijk transport van konijnen die gezamenlijk zijn gehuisvest. Daarnaast geeft één expert aan dat de transportkooi niet te groot moet zijn zodat konijnen zich niet kunnen verwonden, door bijvoorbeeld rond te rennen in de transportkooi.

Op één zorgboerderij werden de konijnen vervoerd maar werd dit gedaan over een kleine afstand van ongeveer 50 meter waarbij werden de konijnen op de arm meegenomen, hiernaast vervoerden de bezoekteams de konijnen. Bij alle bezoekteams werd gebruik gemaakt van kattenreismandjes. Er werden één of twee konijnen tegelijk in vervoerd, dit is afhankelijk van de grootte van de dieren. Absolute metingen zijn niet gedaan maar alle konijnen hadden voldoende ruimte om zich te bewegen maar konden niet rondrennen.

Bewegingsgemak

Om voor konijnen bewegingsgemak te garanderen is het van belang dat de ondergrond in zowel het verblijf als tijdens de inzet buiten het verblijf stroef is of wordt gemaakt.

Voor konijnen kunnen gladde ondergronden worden ervaren als eng. Ook is een goede grip van belang voor een goede houding tijdens het bewegen, zitten en liggen. (TVT, 2011)

Vier van de vijf experts geven aan dat als ondergrond een handdoek kan worden gebruikt ter voorkoming van uitglijden. Hiernaast geeft één expert aan dat ook soortspecifiek gedrag zoals graven hierop uitgevoerd kan worden. Eén expert geeft aan dat konijnen die worden ingezet buiten het verblijf moeten worden getraind om op een handdoek te blijven zitten. Op deze manier creëert de eigenaar voor het konijn een veilige en vertrouwde omgeving.

In de verblijven van konijnen die worden ingezet in de zorg werd gebruik gemaakt van stro of zand om een gladde ondergrond te voorkomen. Bij het inzetten buiten de verblijven werd altijd een mat of kleed gebruikt om uitglijden te voorkomen.

Uitsteeksels of obstakels

Tijdens de inzet binnen en buiten de verblijven is onderzocht of er uitsteeksels of obstakels aanwezig waren waar de konijnen zich aan kunnen verwonden. Dit wordt uitgebreider besproken onder het criterium afwezigheid van verwondingen.

6.1.3 Omgevingsverrijking

Om konijnen in de zorg een zo goed mogelijke huisvesting te bieden moet het dier de mogelijkheid hebben om natuurlijk gedrag te vertonen in het verblijf. Om daaraan bij te dragen kunnen elementen worden toegevoegd om de omgeving te verrijken. Dit kan worden gedaan door middel van sociale verrijking, verrijkingsmaterialen en voedselverrijking. (www.dierenwelzijnsweb.nl)

Verrijkingsmaterialen vallen onder de huisvesting maar omdat dit wordt aangeboden om soortspecifiek gedrag te kunnen uitvoeren zal dit aan bod komen bij het onderdeel gedrag.

6.1.4 Comfortabel liggen en rusten

Comfortabel kunnen liggen en rusten is voor dieren erg belangrijk, het bevordert het rustproces en helpt bij energiebesparing en herstel. Dieren die een goede rustplaats hebben worden vaak minder snel ziek en herstellen sneller van ziekten. (www.dierenwelzijnsweb.nl)

Schuilmogelijkheid tegen weersomstandigheden

Een veilige rustplaats is van belang voor de konijnen ingezet in de zorg om te kunnen schuilen voor weersomstandigheden zoals kou, tocht en regen. Binnen het onderzoek is gekeken naar meerdere mogelijkheden om te kunnen schuilen tegen weersomstandigheden. Het verblijf zelf kan voldoende beschutting bieden doordat het op een beschutte plek staat, hiernaast kan ook een extra verblijfsonderdeel worden aangeboden zoals een overdekking of aparte aanbouw aan het verblijf waar gescholen kan worden.

Op zeven van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt een schuilmogelijkheid tegen weersomstandigheden aangeboden. Bij drachtige voedsters of voedsters met jongen werd in één geval een schuilmogelijkheid aangeboden waar de jongen geworpen kunnen worden.

Doordat konijnen prooidieren zijn is een veilige en goede rustplaats ook erg van belang om zich te kunnen onttrekken van gevaar. Omdat deze onderwerpen vooral te maken hebben met het (soortspecifieke)gedrag van het konijn zal dit bij gedrag worden besproken.

Hygiëne schuilmogelijkheid

Om ziekten te voorkomen is het van belang dat de rustplaats niet alleen comfortabel is maar ook voldoende schoon is. De gevaren van slechte hygiëne en de voorkoming hiervan worden besproken bij het criterium afwezigheid van ziekten.

6.2 Gezondheid

Gezondheid bestaat uit drie criteria, afwezigheid van verwondingen, afwezigheid van ziekten en afwezigheid van ongemakken door ingrepen en handelingen. Hieronder zijn deze drie criteria beschreven aan de hand van de literatuur, interviews en observaties.

6.2.1 Afwezigheid van verwondingen

Verwondingen bij konijnen in de zorg kunnen vele oorzaken hebben. Hierbij kan gedacht worden aan verwondingen door het hanteren, onderlinge agressie, scherpe delen, vallen van hoge oppervlaktes, voetzoolandoeningen, gebitsproblemen, overgroeide nagels of kreupelheid. Dracht van voedsters wordt in dit onderzoek gerekend onder verwondingen, hiervoor is gekozen omdat het hanteren van zwangere voedsters kan leiden tot verwonding van de ongeboren jongen.

Bron: Cursus dierenwelzijn, www.dierenwelzijnsweb.nl

Hanteren

In de zorg worden konijnen vaak gehanteerd om het dier te verplaatsen tijdens schoonmaak van het verblijf of om ermee te kunnen knuffelen. Wanneer konijnen niet op de juiste manier worden gehanteerd kunnen verwondingen optreden aan bijvoorbeeld de rug (Muntz, 2011). Het foutief hanteren van konijnen kan daarnaast resulteren in afwijkingen in gedrag met als gevolg stress en angst voor mensen, dit wordt besproken bij gedrag.

Laesies

Laesies worden gedefinieerd als lichamelijke verwondingen toegebracht door soortgenoten en/of omgeving (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010). De experts erkennen dat laesies kunnen voorkomen bij konijnen. Twee van de experts geven aan dat laesies vaak voorkomen wanneer een onbekend konijn in een bestaande groep wordt geplaatst.

Op één locatie waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg zijn laesies waargenomen die mogelijk zijn veroorzaakt door agressie. Hierbij gaat het om het doodbijten van jongen door een voedster, hier is onduidelijk of de moeder dit zelf heeft gedaan of een andere voedster.

Omdat agressie een vorm van negatief sociaal gedrag is zal dit verder onder gedrag worden besproken.

Uitsteeksels of obstakels met scherpe delen

Konijnen kunnen zich ook verwonden tijdens de inzet aan bijvoorbeeld scherpe delen of ergens achter blijven haken met nagels of vacht (Muntz, 2011).

Op de onderzochte locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg werden geen uitsteeksels of obstakels met scherpe delen waargenomen.

Hoge oppervlaktes

Een ander aspect van mogelijke verwondingen tijdens inzet is het vallen van hoge oppervlaktes. Konijnen worden bij knuffelteams vaak op tafels geplaatst zodat de cliënten ze goed kunnen zien. Daarnaast worden op zorgboerderijen verblijven soms schoongemaakt terwijl de konijnen nog in het verblijf zitten, vaak staan de verblijven op zodanige hoogte dat dit valgevaar kan opleveren voor de konijnen wat verwondingen kan veroorzaken. Alle experts geven aan dat preventie tegen vallen van belang is. De manieren die genoemd worden zijn één op één begeleiding, het gebruik van hekjes of het gebruik van een tuigje. Zowel de experts als de literatuur kunnen geen hoogte aangeven wanneer valpreventie ingezet moet worden.

Op drie van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg worden de konijnen ook buiten hun verblijf ingezet. Bij één van deze inzetten werd gebruik gemaakt van valpreventie in de vorm van een hek om de tafel.

Zwangere voedsters

Hoewel de literatuur niks zegt over de inzet van zwangere voedsters geven alle experts aan dat het inzetten en het hanteren van zwangere voedsters niet gewenst is. De voedsters hebben rust nodig om zich voor te bereiden op het werpen en voeden van de jongen. Daarnaast wordt door de experts aangegeven dat de inzet van zwangere voedsters kan leiden tot verwonding van de ongeboren jongen.

Op drie van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg blijkt dat zwangere voedsters wel worden ingezet in de zorg. Dit houdt niet in dat deze dieren ook altijd worden gehanteerd.

Mortaliteit

Uiteraard is het niet gewenst dat konijnen die worden ingezet in de zorg overlijden. Het overlijden van konijnen kan verschillende oorzaken hebben zoals verwondingen, ziekte of natuurlijke dood. Op vier van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg werd aangegeven dat er konijnen zijn overleden. De dood van de konijnen hadden verschillende oorzaken, dit waren Myxomatose, slacht voor consumptie, jongen doodgebeten door een voedster en een niet nader onderzochte ziekte.

Alle konijnen waren nog jong omdat het inzetten van konijnen in de zorg nog maar korte tijd werd gedaan, dit is waarschijnlijk de reden dat geen enkele keer natuurlijke dood is voorgekomen. Dit onderwerp wordt ook besproken in het hoofdstuk discussie.

De oorzaak van het dood bijten van de jongen door een van de voedsters had waarschijnlijk een directe connectie met de inzet in de zorg. De voedster had namelijk een nest gebouwd op een beschutte plaats, de ingang hiervan verborg ze elke keer als ze het nest verliet. Omdat de cliënten het niet konden vinden dat de jongen begraven werden werd meerdere keren de ingang van het nest uitgegraven. Waarschijnlijk heeft de moeder dit als een bedreiging opgevat en de jongen doodgemaakt of heeft een van de andere voedsters de jongen gevonden en ze doodgebeten.

Pododermatitis

Pododermatitis is een ontsteking van de huid onder de poot en ontstaat door een combinatie van factoren. Konijnen zijn digitigraat, dit houdt in dat onder andere de nagels worden gebruikt als steunpunt, in de natuur worden deze in de (zand)grond gedrukt waardoor een gelijkmatige druk op de voet ontstaat. Door een afwijking in deze drukverdeling kan druknecrose ontstaan, te vergelijken met doorligplekken. Wanneer de huisvesting niet hygiënisch is kunnen op deze drukplekken bacteriën makkelijker de huid binnendringen waarna een ontsteking kan ontstaan aan de poot. Door deze ontsteking loopt het konijn minder en kan het overgewicht ontwikkelen, waardoor het proces verergert. (Oomkes, 2011)

Pododermatitis is niet gezien bij de konijnen die worden ingezet in de zorg.

6.2.2 Afwezigheid van ziekten

Het inzetten van zieke konijnen tast het welzijn van het dier aan (TVT, 2011). Omdat het konijn een prooidier is, toont het door de evolutie pijn en ziekte nauwelijks (McBride z.d; Magnus 2005).

Voorkomen van ziekten

Veel voorkomende ziekten bij konijnen zijn Myxomatose en VHD (Viral Haemorrhagic Disease). VHD en Myxomatose zijn beiden zeer besmettelijke ziektes waaraan niet ingeënte konijnen bijna altijd sterven (Drees, 2006). Wanneer de dieren zijn ingeënt is 90 tot 100% van de dieren beschermd tegen deze ziektes (Ducatelle, 1993). Myxomatose wordt veroorzaakt door een virus dat wordt

overgedragen door inhalatie of direct contact, maar vooral door stekende insecten zoals muggen en vliegen. (Harcourt-Brown, 2002; Harkness en Wagner, 1989)

Alle experts zijn er over eens dat zieke konijnen niet ingezet mogen worden in de zorg en raden aan om alle konijnen jaarlijks in te enten tegen Myxomatose en VHD. Corine Oomkes geeft aan dat deze entingen ook moeten worden geregistreerd.

Bij twee van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg worden de konijnen ingeënt tegen Myxomatose en VHD.

Naast inenting kan een goede hygiëne van het verblijf, de transportkooi en de inzetplaats ziekten voorkomen (TVT, 2011). ‘Te verwachten problemen bij onvoldoende hygiëne en/of foutieve bodembedekker zijn; voetzoolaandoeningen, Myiasis, luchtwegproblemen en verstoppingen van het maag-darmkanaal.’ (Oomkes, 2011)

Bij zes van de elf locaties waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg bleek dat de hygiëne van de verblijven niet voldoende was. Als er gebruik werd gemaakt van transportkooien om de konijnen in te vervoeren waren deze altijd voldoende schoon.

De experts geven aan dat een goed quarantaine beleid veel ziekten kan voorkomen in geval van introductie van nieuwe dieren. Ook Harkness en Wagner (1989) stellen dit in hun boek. Hoe lang nieuwe konijnen in quarantaine geplaatst moeten worden wordt verschillend over gedacht, Harkness en Wagner (1989) geven aan dat de incubatietijd van ziekten zoals Myxomatose aangehouden moet worden, voor Myxomatose is dit 7 tot 21 dagen (Ducattelle, 1993). De experts geven aan dat ongeveer 4 tot 6 weken aangehouden moet worden en eventueel gebruik gemaakt kan worden van een verklikker zoals weergegeven in het interview met Jorine Rommers, zie bijlage IV.

Op geen van de locaties waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg is quarantaine mogelijkheid aanwezig. Zes keer wordt aangegeven dat dit niet nodig is omdat er geen nieuwe konijnen bij komen.

Diarree

Een veel voorkomend ziekteverschijnsel bij konijnen is diarree. Diarree wordt gedefinieerd als zachte, natte, vormeloze ontlasting, al dan niet in de vorm van ceacale ontlasting. Diarree kan veroorzaakt worden door antibiotica, enteritis, coccidiose, enterotoxemia en/of teveel vochtvasthoudend voer. (Harcourt-Brown, 2002; Muntz, 2011)

Bij geen van de konijnen die worden ingezet in de zorg is diarree geconstateerd.

Uitvloeiingen

Een ziekteverschijnsel bij konijnen zijn uitvloeiingen uit neus, ogen of genitaliën. Uitvloeiingen worden gedefinieerd als pussige of waterige, al dan niet bloederige uitscheiding uit neus, ogen of genitaliën met eventueel aanverwante symptomen als niezen en/of vieze voorpoten. De oorzaak van uitvloeiingen uit neus en genitaliën kan vaak worden gezocht in een besmetting met *Pasteurella multocida*. Deze besmetting vindt plaats tijdens of kort na de geboorte. Konijnen kunnen drager zijn van de ziekte zonder dat de symptomen zichtbaar zijn. (Ducattelle en Zwart, 1993)

Uitvloeiing uit ogen is vaak het gevolg van gebitsproblemen, de ooguitvloeiing ontstaat als de traanbuis wordt dichtgedrukt door een doorgroeiende wortel van een kies, hierdoor ontstaat een ontsteking. Daarnaast kan luchtverontreiniging of droge en stoffige lucht een oorzaak zijn van ooguitvloeiingen. (Muntz, 2011)

Gedurende het onderzoek zijn geen konijnen die worden ingezet in de zorg waargenomen met uitvloeiingen uit neus of ogen. Naar uitvloeiingen uit genitaliën is niet gekeken omdat de konijnen niet gehanteerd zijn door de onderzoekers.

6.2.3 Afwezigheid van ongemak door ingrepen of handelingen

‘Bij lichamelijke ingrepen wordt levend weefsel van een dier zoals de staart, de oren, de huid of andere lichaamsdelen, ingesneden, geknipt, verwijderd of beschadigd. Lichamelijke ingrepen bij dieren zijn wettelijk verboden. Er zijn echter uitzonderingen die wel zijn toegestaan.’

(www.dierenwelzijnsweb.nl)

Castratie

Op één van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg bleek dat er gecastreerde konijnen aanwezig waren.

Omdat castratie voornamelijk effect heeft op het gedrag van de konijnen zal dit worden besproken bij het onderdeel gedrag.

Vaccinatie

Konijnen kunnen worden ingeënt tegen VHD (Viral Haemorrhagic Disease) en Myxomatose (Drees, 2006).

Op twee van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt actief geënt tegen Myxomatose en VHD. De risico's met betrekking tot vaccineren zijn uitgebreid besproken bij het criterium afwezigheid van ziekten.

Nagels knippen

Nagels van konijnen groeien altijd door, hierom is het belangrijk regelmatig de nagels op lengte te controleren (Muntz, 2011).

Bij de konijnen die worden ingezet in de zorg zijn geen te lange nagels aangetroffen. Tijdens een van de bezoeken werd van één van de konijnen preventief de nagels geknipt. Doordat een nagel te kort werd geknipt bloedde de nagel van het konijn, het dier werd in eerste instantie wel ingezet maar op deze keus werd later terug gekomen.

6.3 Gedrag

Het onderdeel gedrag bestaat binnen het Welfare Quality meetsysteem uit vier criteria namelijk goede mens-dier relatie, positief emotionele toestand, expressie ander soort specifiek gedrag en expressie van sociaal gedrag. Al deze criteria zullen besproken worden aan de hand van het literatuuronderzoek, de interviews met experts en de observaties.

Bron: Cursus dierenwelzijn, www.dierenwelzijnsweb.nl

6.3.1 Goede mens dier relatie

Socialisatie

Bij de omgang met mensen is het voor konijnen van belang dat ze al vroeg gesocialiseerd worden (Dyles, 2006). De beste leeftijd voor het socialiseren is tussen de eerste week na de geboorte en drie maanden oud, wanneer konijnen seksueel volwassen zijn (Zucca et. al., 2008; Pritt et. al. 2008; Csáti et. al. 2005).

Het is van groot belang dat konijnen voor de inzet worden gesocialiseerd en getraind om de dieren op een correcte manier in te kunnen zetten. Dit is van belang voor de cliënten maar nog meer in het belang van de konijnen om stress te beperken. Socialiseren bestaat onder andere uit het vroegtijdig en voorzichtig beginnen met gewenning aan regelmatig aanraken van het konijn door mensen. (TVT, 2011; Muntz, 2011; Zucca et. al., 2008; Pritt et. al. 2008; Csáti et. al. 2005) Vier van de vijf experts geven aan dat de socialisatie moet beginnen op jonge leeftijd, dit kan al vanaf de eerste week door de konijnen te hanteren. Eén van de experts geeft aan dat een goed gesocialiseerde voedster toe zal staan dat jongen tijdelijk uit het verblijf worden gehaald.

Bij drie van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt aangegeven dat de konijnen op jonge leeftijd gesocialiseerd worden. Op één zorgboerderij werden de jonge konijnen geplaatst in een groot hok waar de cliënten bij de konijnen kunnen zitten, in de andere twee gevallen gaat het om bezoektteams die jonge konijnen socialiseren door ze vanaf 8 weken oud mee te nemen tijdens de bezoeken.

Hantering en de stress en angst hiervan

Voor een goede mens-dier relatie is het van belang dat konijnen goed worden gehanteerd. Omdat een konijn een vluchtdier is kan het hanteren een angstreactie opleveren. Angst wordt geuit in wegrennen, bevriezen of aanvallen. Als het gedrag van het konijn de gewenste uitwerking heeft voor het konijn, hand wegtrekken/konijn met rust laten, dan zal het konijn dit onthouden. (Crowell-Davis, 2007)

Een correcte manier van hanteren wordt gedaan door eerst de handen op dierhoogte te houden, Daarna het dier op te pakken met twee handen, één onder het dier aan de voorkant, de andere onder het bekken. Daarna moet het dier voorzichtig tegen het bovenlichaam worden gehouden om veiligheid en geborgenheid te bieden. Optillen van bovenaf dient vermeden te worden omdat dit een vluchtreactie op kan leveren. (Harcourt-Brown, 2002)

De experts geven verschillende manieren aan om konijnen te hanteren. Manieren die worden genoemd zijn; optillen bij het nekvel en hierna tegen het lichaam houden, met twee handen oppakken en gebruik maken van een mandje waar het konijn zelf in springt. Hiernaast geven twee experts aan dat het optillen van konijnen altijd stress met zich meebrengt.

Afbeelding 4 geeft de correcte manier van hanteren weer.

Pictures, M. Ward
Magnus E.

Afbeelding 4: Hanteren konijn

Tijdens de observaties van de konijnen die worden ingezet in de zorg werden de konijnen niet altijd gehanteerd. Bij de konijnen die werden gehanteerd door de begeleiders bleek dat dit vier van de vijf keren niet correct werd gedaan. Hiernaast werden de konijnen vijf keer door de cliënten gehanteerd, dit werd alle keren niet correct gedaan. Er is gezien dat konijnen niet goed werden ondersteund, dat meerdere konijnen tegelijk werden opgetild, dat konijnen bij de oren werden opgetild en dat konijnen tegenstribbelen bij het optillen.

Uitleg aan cliënten

Om te zorgen dat de cliënten die in aanraking komen met konijnen die worden ingezet in de zorg op een correcte manier omgaan met de konijnen is het van belang dat ze worden voorgelicht. In deze voorlichting zal basis informatie over het konijn naar voren moeten komen en de manier van omgaan met de dieren. (Muntz, 2011)

Op acht van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt uitleg gegeven over de konijnen voorafgaand aan de inzet. Deze uitleg verschilt van basale informatie over het konijn zoals welke voeding het dier nodig heeft tot uitgebreide informatie over vluchtgedrag, natuurlijk gedrag en het hanteren.

6.3.2 Positieve emotionele toestand

De emotionele toestand van een dier vormt een belangrijk aspect in het welzijn van dit dier. Negatieve emoties zoals angst, stress en frustratie kunnen leiden tot een vermindering van welzijn, wat kan leiden tot veranderingen in gedrag. De gedragsverandering leidt tot bijvoorbeeld veranderd slaapgedrag of verminderde verzorging. (www.dierenwelzijnsweb.nl)

Positief en negatief gedrag

Wanneer konijnen in een positieve emotionele toestand verkeren, vertonen ze comfort gedrag en is er sprake van positieve sociale interactie. Comfort gedrag bestaat uit eten, vacht verzorgen, contact liggen met andere dieren, rusten en slapen (TVT, 2011). Op tien van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg is comfortgedrag waargenomen in de aanwezigheid van mensen. Op één locatie waar konijnen worden ingezet in de zorg is angst voor mensen waargenomen.

Naast comfortgedrag is positieve interactie tussen konijnen een goede indicator voor een positieve emotionele toestand. ‘Positieve sociale interactie wordt gedefinieerd als onderlinge vachtverzorging, actief met elkaar of om elkaar heen lopen en speelgedrag’ (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010).

Op vijf van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg is positieve sociale interactie tussen de konijnen waargenomen. Hiernaast is op drie van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg positief sociaal gedrag in combinatie met negatieve sociale interactie waargenomen.

‘Negatieve sociale interactie wordt gedefinieerd als onderling vechten, trappen, achtervolgen, vluchten en bijten’ (Bedaux en Oude Nijhuis, 2010).

Agressie tussen konijnen komt niet vaak voor, in het paarseizoen kunnen rammen echter agressief naar elkaar reageren. Agressief gedrag bestaat uit achtervolgen, graven, schoppen en bijten. Het agressief gedrag tussen voedsters volgt een zelfde patroon maar is vaak serieuzer dan het gedrag van rammen. (McBride, z.d.)

Dit onderwerp is niet besproken met de experts omdat het alleen is onderzocht bij de konijnen die worden ingezet in de zorg. Wel geeft één expert aan dat konijnen die elkaar kennen ook onderling kunnen vechten na tijdelijk van elkaar gescheiden te zijn. Hierbij wordt aangegeven dat dit voorkomen kan worden door voer te strooien als afleiding wanneer de konijnen weer samen worden geplaatst.

Op drie van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg is negatieve sociale interactie waargenomen, tijdens deze zelfde observaties werd ook positieve sociale interactie waargenomen. Geen enkele keer werd alleen negatieve sociale interactie waargenomen.

Op één locatie waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg zijn laesies waargenomen die mogelijk zijn veroorzaakt door negatief sociaal gedrag. Hierbij gaat het om het doodbijten van jongen door een voedster, hier is onduidelijk of de moeder dit zelf heeft gedaan of een andere voedster.

Bij een verminderde emotionele toestand kunnen bij konijnen gedragsveranderingen ontstaan. Bij konijnen uit zich dit in apathisch gedrag, stereotiep gedrag en negatieve sociale interactie. (www.dierenwelzijnsweb.nl) Bij apathisch gedrag verliest het konijn de interesse voor de omgeving (TVT, 2011).

Bij geen van de konijnen die worden ingezet in de zorg is apathisch gedrag geconstateerd.

Voor konijnen kan stereotiep gedrag bestaan uit knagen, likken of bijten aan tralies, vloer of wanden. Ook uittrekken van eigen haren, zelf verwonding en graven op harde ondergronden. (Gunn-Dore, 1997)

Bij de konijnen die worden ingezet in de zorg zijn geen stereotiepe gedragingen geconstateerd.

Inzettijd en rusttijd

Het te vaak en te lang inzetten van konijnen brengt een grote fysieke en geestelijke belasting met zich mee voor de konijnen. Volgens de literatuur mag het konijn ingezet worden op drie tot vijf dagen per week maximaal één keer per dag (TVT, 2011). De totale tijd buiten het verblijf mag maximaal drie tot vier uur zijn, exclusief transport. Bij inzet waarbij fysiek contact met cliënten aan de orde is en waar geen mogelijkheid is tot vluchten (wanneer het dier bijvoorbeeld op schoot wordt geplaatst) is de inzettijd maximaal twee keer 15 minuten per dag met een pauze in sociaal verband. (TVT, 2011) De experts geven verschillende tijden aan met betrekking tot inzet van konijnen in de zorg, de tijden verschillen van een half uur tot zes uur op een dag. Een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen inzet in een verblijf waarbij geen direct menselijk contact is en inzet waarbij wel menselijk contact is. Bij het eerste scenario kunnen de konijnen meerdere uren achtereen ingezet worden, bij het tweede scenario worden tijden aangegeven van ongeveer een half uur. In het tweede scenario wordt ook aangegeven dat de konijnen per half uur een kwartier rust gegund moet worden.

De experts geven geen eenduidig beeld over het aantal dagen per week dat konijnen ingezet mogen worden in de zorg, het verschilt van twee keer per week tot elke dag. Eén expert geeft aan dat na elke inzet de konijnen minimaal één dag rust moeten hebben. Door alle experts wordt aangegeven dat in de eerste plaatst per konijn beoordeeld moet worden hoe lang de inzet mogelijk is. Dit hangt af van ervaring en achtergrond van het konijn. De experts geven ook aan dat hoe langer de ingezette tijd van de konijnen in de zorg per dag is, hoe minder het aantal keren inzet per week mag zijn.

Op de locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg worden de konijnen vaak korte tijden ingezet, onder andere op zorgboerderijen. Bijvoorbeeld de dagelijkse verzorging van ongeveer een kwartier tot half uur waarbij de konijnen in hun verblijf blijven. Hiernaast wordt meestal één keer per week het verblijf verschoond, hierbij wordt het konijn meestal wel uit het verblijf gehaald en duurt de inzet zo’n half uur tot een uur.

Inzet van de konijnen in de zorg buiten het verblijf vindt voornamelijk plaats bij bezoekteams. Bij de inzet buiten het verblijf werd er bij één knuffelteam maximaal één keer per week ingezet en maximaal twee uur achter elkaar. Dit knuffelteam heeft twee groepen konijnen die worden ingezet, na elke inzet krijgt de groep een rusttijd van minimaal een week.

Bij het tweede knuffelteam waarbij konijnen ook worden ingezet op markten worden de konijnen verdeeld in twee groepen de groepen worden over de dag afgewisseld. In verpleegtehuizen is de inzettijd maximaal anderhalf tot twee uur. Op een zorgboerderij waar de konijnen buiten het verblijf worden ingezet worden konijnen één keer per drie week gedurende ongeveer één uur buiten hun verblijf ingezet.

Reistijd

De literatuur geeft geen informatie over maximale reistijden van konijnen die worden ingezet in de zorg. De experts geven verschillende tijden aan met betrekking tot transport, tijden verschillen van maximaal een half uur tot maximaal een uur.

De konijnen die worden ingezet in de zorg worden over het algemeen niet veel vervoerd, dit gebeurt alleen bij de bezoekteams. Beide bezoekteams geven aan dat de bezoeken vaak in de buurt zijn en dat er niet langer dan een uur wordt gereisd met de konijnen die worden ingezet in de zorg.

6.3.3 Expressie ander soortspecifiek gedrag

Het is voor konijnen van belang dat ze in staat zijn om soortspecifiek gedrag uit te kunnen voeren. Voor konijnen bestaat dit gedrag uit knagen, graven en onttrekken. In sommige gevallen kan soortspecifiek gedrag worden gestimuleerd door verrijkmateriaal aan te bieden.

Graafmogelijkheid

Om graafgedrag tot uiting te laten komen is het aanbieden van een laag stro, hooi of zand voldoende. (Magnus, 2005; Crowell-Davis, 2007)

Alle experts geven aan dat in het verblijf en in de transportkooi graafmogelijkheid moet worden geboden. Tijdens het transport kan hooi of stro gebruikt worden als ondergrond zodat het konijn hierin kan graven. Eén expert geeft hierbij aan dat het hooi of stro ook als schuilmogelijkheid dient, omdat het konijn hieronder kan gaan zitten. Tijdens de inzet is het niet noodzakelijk om graafmogelijkheid aan te bieden.

Alle konijnen die worden ingezet in de zorg hebben een graafmogelijkheid tot hun beschikking, meestal in de vorm van stro. Op drie locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg werd naast stro ook zand aangeboden als graafmogelijkheid. In de transportkooien werd geen graafmogelijkheid aangeboden.

Knaagmogelijkheid

Aan de behoefte om te knagen kan worden voldaan door het aanbieden van ruwvoer, knaagspeeltjes of hout. De hoeveelheid ruwvoer dient ad libitum te worden verstrekt (Magnus, 2005; Crowell-Davis, 2007). Alle experts geven aan dat in het verblijf en de transportkooi knaagmogelijkheid moet worden aangeboden. Tijdens de inzet is het niet noodzakelijk voor konijnen om te kunnen knagen, wel kunnen beloningen zoals knaagstengels worden gebruikt.

Tijdens de observaties werd op negen van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg de mogelijkheid tot knagen aangeboden aan de konijnen in de vorm van hooi.

Onttrek mogelijkheid

Konijnen zijn in het wild een voedselbron voor ongeveer 40 predators (Smith, 2012). Door dit grote aantal predators blijven konijnen in het wild vaak dicht bij hun holen om in geval van nood te kunnen vluchten (Muntz, 2011). Bij konijnen die worden ingezet in de zorg moet in de natuurlijke behoefte worden voorzien om bij dreigend gevaar te kunnen onttrekken. Konijnen ingezet in de zorg komen vaak in aanraking met onvoorspelbare of onverwachte situaties, hierdoor is het in de zorg nog meer van belang dat onttrekmogelijkheid altijd wordt aangeboden. ‘Een mogelijkheid om te onttrekken wordt gedefinieerd als een additioneel verblijfsonderdeel waar een konijn kan schuilen voor soortgenoten, mensen en predatoren’ (Bedeaux, 2010).

Alle experts geven aan dat onttrekmogelijkheid geboden moet worden in het verblijf. Drie van de vijf experts geven aan dat onttrekmogelijkheid geboden kan worden tijdens de inzet door de transportkooi te laten staan zodat het dier bij dreigend gevaar in de transportkooi kan. Tijdens transport kan in de kooi gebruik gemaakt worden voor stro als onttrekmogelijkheid.

Op vijf van de elf locaties waar de konijnen worden ingezet in de zorg werd de konijnen de mogelijkheid tot onttrekken aangeboden.

Verrijkmateriaal

Konijnen kunnen verrijkt worden in hun leefomgeving door het aanbieden van allerlei materialen om op te knagen of mee te spelen. Alle experts geven verschillende mogelijkheden aan die knaaggedrag tot uiting kunnen laten komen. Hierbij kan gedacht worden aan kartonnen dozen, houten speeltjes, balletjes met geluid of knaagstengels die verkrijgbaar zijn in de dierenspeciaalzaak, in afbeelding 3 worden verschillende verrijkmaterialen getoond. Hooi en stro worden niet gezien als verrijking omdat dit behoort tot de basisbehoeften van het konijn. Eén van de experts geeft aan dat verrijking iets is waar natuurlijk of soortspecifiek gedrag op kan worden uitgevoerd en wat tevens niet altijd beschikbaar is. Op één van de twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt verrijking aangeboden in de vorm van speeltjes.

Afbeelding 3: Diverse verrijkmaterialen voor konijnen. Bron:
<http://konijntips.onemillionads.nl/konijnen-speeltjes/>

6.3.4 Expressie van sociaal gedrag

Groepshuisvesting vs. individuele huisvesting

Konijnen leven in het wild in groepen en worden hierdoor gezien als sociale dieren (Lumpkins et al, 2011). Toch blijkt dat de dieren binnen de groep hun eigen gang gaan en elkaar niet vriendelijk benaderen maar alleen tolereren (Lumpkins et al, 2011). Het blijkt dat gedurende de rust periodes 50% van de tijd fysiek contact is met soortgenoten (Cornelissen, 2011). Wanneer konijnen individueel worden gehuisvest zijn ze niet in staat om sociale gedragingen uit te voeren.

Alle experts geven aan dat groepshuisvesting de voorkeur heeft boven individuele huisvesting omdat konijnen sociale dieren zijn. Twee van de vijf experts geven aan dat hierbij wel een stabiele groep gecreëerd moet worden waar zo min mogelijk veranderingen in plaats vinden. Dit houdt in dat wanneer de konijnen buiten het verblijf worden ingezet, dit moet plaatsvinden in dezelfde groep als waarin de dieren in het verblijf zijn gehuisvest.

In totaal zijn er 68 konijnen die worden ingezet in de zorg onderzocht, hiervan worden 34 gezamenlijk gehuisvest en worden deze altijd in dezelfde samenstelling ingezet.

Gezamenlijke inzet

Naast het gezamenlijk huisvesten van konijnen is het ook van belang dat konijnen die buiten het verblijf worden ingezet (zoals het geval is bij bezoekteams) gezamenlijk worden ingezet. Vier van de vijf experts geven aan dat gezamenlijke inzet van konijnen de voorkeur heeft, mits de dieren elkaar kennen. Ook gezamenlijk transport heeft de voorkeur als dit praktisch mogelijk is. Eén expert geeft aan dat de konijnen ook alleen ingezet kunnen worden mits ze hieraan gewend zijn. In de drie gevallen dat konijnen buiten het verblijf werden ingezet werden ze in alle gevallen gezamenlijk ingezet.

Castratie

Wanneer konijnen gezamenlijk worden gehuisvest en ingezet is het belangrijk na te denken over castratie van de konijnen ivm voortplanting. Rammen worden vroeg geslachtsrijp en kunnen al vanaf 3-4 maanden gecastreerd worden. Wanneer rammen gecastreerd worden zijn ze daarnaast meer sociaal naar andere konijnen en gemakkelijker te hanteren door cliënten en begeleiders. Voedsters kunnen gecastreerd worden om de hormoonspiegel naar beneden te krijgen en problemen hierdoor

te voorkomen. (TVT, 2011) Hiernaast kan schijnzwangerschap worden voorkomen en agressief gedrag naar de eigenaar kan verminderen (Harcourt-Brown, 2002)

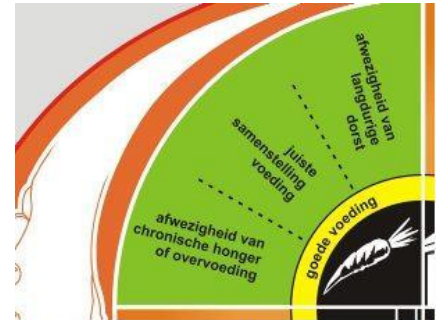
Vier van de vijf experts geven aan dat castratie gewenst is. Eén expert geeft hierbij aan dat het van levensbelang is dat voedsters worden gecastreerd omdat bij niet gecastreerde voedsters in 40 tot 80% van de gevallen voor het 4e levensjaar dodelijke baarmoedertumoren worden gevormd. Bij groepshuisvesting moeten rammen te allen tijde gecastreerd worden.

Het is gebleken dat bij één van de bezochte locaties waar konijnen die worden ingezet in de zorg gezamenlijk worden gehuisvest castratie wordt toegepast.

6.4 Voeding

Het laatste onderdeel binnen het Welfare Quality meetsysteem is het onderdeel voeding. Dit onderdeel is opgedeeld in drie criteria; afwezigheid van chronische honger of overvoeding, juiste samenstelling voedsel en afwezigheid van langdurige dorst. Deze criteria zullen hieronder besproken worden aan de hand van het literatuuronderzoek, de interviews met experts en de observaties.

6.4.1 Afwezigheid van chronische honger of overvoeding

Bron: Cursus dierenwelzijn, www.dierenwelzijnsweb.nl

Lichaamsconditie: te dik, te mager

Per dag wordt ongeveer 7 tot 9% van het lichaamsgewicht gegeten aan droog voedsel (Ducatelle, 1993). Wanneer er meer voedsel gegeten wordt dan het lichaam verbruikt treedt overvoeding op. Hierdoor kan het konijn overgewicht ontwikkelen. Hiernaast hebben te dikke konijnen minder bewegingsvrijheid wat moeilijkheden geeft bij vachtverzorging en caecotrofie. Door het niet kunnen verzorgen van de vacht wordt de kans op Myiasis (madenziekte, zie criterium afwezigheid van ziekten) vergroot. (Saunders en Davies, 2005) Overgewicht bij konijnen kan ook resulteren in Pododermatitis, zie criterium afwezigheid van verwondingen.

In afbeelding 5 wordt weergegeven hoe de lichaamsconditie (body condition score) gemeten kan worden bij konijnen.

Body Condition Score		Characteristics	
1	Very Thin		- Hip bones, ribs and spine are very sharp to the touch - Loss of muscle and no fat cover - The rump area curves in
2	Thin		- Hip bones, ribs and spine are easily felt - Loss of muscle and very little fat cover - Rump area is flat
3	Ideal		- Hip bones, ribs and spine easily felt but are rounded, not sharp - Ribs feel like a pocket full of pens! - No abdominal bulge - Rump area is flat
4	Overweight		- Pressure is needed to feel the ribs, spine and hip bones - Some fat layers - The rump is rounded
5	Obese		- Very hard to feel the spine and hip bones - Ribs can't be felt! - Tummy sags with obvious fat padding - Rump bulges out

* This guide has been reproduced with permission from the Pet Food Manufacturers Association.

Afbeelding 5: Lichaamsconditie (bron: www.PFMA.org)

Op acht van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg zijn konijnen geconstateerd die te dik zijn. De mogelijke oorzaken van dit overgewicht worden besproken onder het criterium juiste samenstelling voedsel.

6.4.2 Juiste samenstelling voedsel

In dit onderzoek is geen aandacht besteed aan de samenstelling van het krachtvoer wat de konijnen dagelijks krijgen, er is vanuit gegaan dat het reguliere krachtvoer niet schadelijk is voor konijnen. Er is wel gekeken naar andere voeding die de dieren krijgen.

Ruwvoer

Het maag-darmstelsel van konijnen moet te allen tijde gevuld zijn. Om te zorgen dat het maag-darmstelsel van het konijn altijd gevuld blijft moet ruwvoer ad libitum worden verstrekt, dit is niet alleen voor de spijsvertering van belang maar ook om knaaggedrag te stimuleren. Daarnaast zorgt het ervoor dat de tanden voldoende slijten, ruwvoer helpt ook bij het verwerken van haarballen die ontstaan door het likken van de vacht. (Ducatelle, 1993; Magnus, 2005; Muntz, 2011) Alle experts geven aan dat ruwvoer in het verblijf en tijdens transport aanwezig moet zijn. Drie van de vijf experts geven aan dat ook tijdens inzet buiten het verblijf ruwvoer aanwezig moet zijn.

Op negen van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt ruwvoer verstrekt in de verblijven en tijdens de inzet, in de transportkooi werd één keer ruwvoer verstrekt.

Groenvoer

Dagelijkse voorziening van groenvoer is erg belangrijk voor konijnen, mits het dier hieraan is gewend of het rustig wordt opgebouwd. Per kilo lichaamsgewicht kan 50 tot 100 gram groenvoer worden verstrekt. (Muntz, 2011)

Het gebruik van groenvoer tijdens de inzet wordt gezien als een mogelijkheid door de experts, hierbij wordt aangegeven dat het konijn wel gewend moet zijn aan groenvoer. Twee van de vijf experts geven aan dat het aanbieden van groenvoer tijdens de inzet bijdraagt om de inzet een positieve ervaring te laten zijn voor het konijn.

Op twee van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg werd geen groenvoer aangeboden aan de konijnen. Tijdens de inzet buiten de verblijven werd altijd groenvoer aangeboden.

Krachtvoer

Naast ruwvoer en groenvoer werden de konijnen op alle elf onderzochte instellingen gevoerd met krachtvoer. Binnen het onderzoek is de hoeveelheid verstrekt krachtvoer niet onderzocht. Toch hebben de onderzoekers een sterk vermoeden dat vaak te veel krachtvoer wordt gevoerd, vaak waren alle voerbakken gevuld. Er wordt vaak aangegeven dat de cliënten gebruik maken van afgemeten schepjes bij het voeren van de konijnen die worden ingezet in de zorg, maar hier wordt niet altijd aan gehouden (blijkt uit gesprekken met begeleiders en cliënten).

Het punt krachtvoer zal ook worden besproken in de hoofdstukken aanbevelingen en discussie.

Toezicht op voedselvoorziening

Om het risico op verkeerde voeding aan konijnen in de zorg te verlagen moeten maatregelen getroffen worden zoals het gebruik van vaste tijdschema's, pictogrammen en kleuren (Ferwerda et. al., 2009; Cornelissen, 2010). Hiernaast moet begeleiding van cliënten worden uitgebreid (Ferwerda et. al., 2011).

Bij geen van de locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg mochten de cliënten eigen meegebracht voedsel aan de konijnen geven, wel hadden de meeste cliënten altijd toegang tot de konijnen en het voedsel. Op verschillende locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg wordt gebruik gemaakt van pictogrammen voor het voeren van de dieren.

Bij de bezoektteams is toegang tot voer niet aan de orde, de eigenaar voert de dieren zelf en de cliënten zien de dieren niet in hun verblijf.

6.4.3 Afwezigheid van langdurige dorst

Aanwezigheid van water

Naast vast voedsel is water erg belangrijk voor konijnen voor het verteren van hun voedsel. Per dag wordt ongeveer 15 tot 20% van het lichaamsgewicht aan water opgenomen. Water moet daarnaast altijd beschikbaar zijn omdat konijnen geen droge korrels zullen opnemen als er geen water beschikbaar is. (Ducatelle, 1993) Alle experts geven aan dat drinkwater in de verblijven en tijdens transport aanwezig moet zijn. Twee van de experts geven daarnaast aan dat het tijdens inzet buiten het verblijf niet nodig is de konijnen van water te voorzien.

Alle konijnen die worden ingezet in de zorg hebben toegang tot water in hun verblijf door gebruik van waterbakjes of waterflesjes. Bij één van de knuffelteams waarbij de dieren buiten het verblijf werden ingezet werd water aangeboden tijdens de inzet.

Hygiëne watervoorziening

Een goede hygiëne is belangrijk om ziekten te voorkomen (TVT, 2011). Zie ook criterium voorkomen van ziekten.

Het bleek dat bij vijf van de elf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg de watervoorziening niet voldoende schoon was omdat er uitwerpselen, bodembedekking of voedselresten in het water aanwezig waren. Wanneer er gebruik werd gemaakt van nippelflesjes was dit altijd schoon.

7. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk zullen aan de hand van de resultaten van het onderzoek de conclusies worden getrokken en waar nodig zullen deze conclusies worden bediscussieerd. De resultaten uit de literatuur, interviews met experts en observaties zullen vergeleken worden. Alleen de daadwerkelijk gevonden knelpunten voor konijnen in de zorg zullen worden besproken. De volgorde waarin de knelpunten worden besproken is willekeurig.

7.1 Kleine en/of individuele huisvesting

Uit dit onderzoek is gebleken dat meer dan de helft van de konijnen die worden ingezet in de zorg individueel zijn gehuisvest. Konijnen zijn sociale dieren en hebben de sociale behoefte om soortgenoten om zich heen te hebben (Lumpkins, et. al., 2001).

Hiernaast zijn de meeste konijnen gehuisvest in kleine verblijven. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van de audit van het onderzoek ‘Konijn en kinderboerderij’ hierin wordt gesteld dat het konijn minimaal 3 hupjes kan maken, languit kan liggen en rechtop kan staan (Bedaux en Oude Nijenhuis, 2010). In andere literatuur worden ook grotere maten aangegeven zoals 6-8 m² per 2 konijnen, voor ieder extra dier 2-3 m² meer (TVT, 2011). Door de konijnen gezamenlijk te huisvesten worden direct beide aspecten aangepakt. Twee konijnen apart huisvesten kost namelijk vaak meer ruimte dan twee of meer konijnen samen.

Door het vergroten van de verblijven en het gezamenlijk huisvesten van konijnen zijn dus grote welzijnsverbeteringen te behalen bij konijnen ingezet in de zorg. Uit de gesprekken met begeleiders kwam naar voren dat er vaak is nagedacht over het aanleggen van een konijnenheuvel maar dat de kennis hiervoor niet aanwezig is, hier wordt op terug gekomen in het hoofdstuk aanbevelingen.

7.2 Te dikke konijnen

Meer dan de helft van de konijnen die zijn geobserveerd binnen dit onderzoek is te dik. Het is niet met zekerheid vast te stellen wat hiervan de oorzaak is, mogelijke oorzaken zijn; verkeerde en/of te veel voeding of te weinig bewegingsruimte. Konijnen met overgewicht kunnen last hebben van verschillende gezondheidsproblemen zoals het niet kunnen uitvoeren van coprofagie, moeite met bewegen en moeite met vachtverzorging (Saunders en Davies, 2005). Deze gezondheidsproblemen kunnen uiteindelijk uitmonden in ziekten en verwondingen zoals Myiasis en Pododermatitis (Saunders en Davies, 2005; Oomkes, 2011).

Het vermoeden bestaat dat de hoofdoorzaak van het grote aantal dikke konijnen te veel krachtvoer is. Er zijn geen absolute metingen gedaan betreffende de hoeveelheid krachtvoer, maar vaak waren grote bakken aanwezig die altijd goed gevuld waren. Naast de grote hoeveelheid aan krachtvoer werd er wel ruwvoer gevoerd, echter is het vermoeden dat dit onvoldoend was om er continu van te kunnen eten. Uit gesprekken met ervaringsdeskundigen bleek dat de konijnen vaak 's ochtends ruwvoer werd aangeboden, dit werd gedaan in beperkte mate (een handje hooi). Ook de observaties hebben dit bevestigd, deze zijn namelijk voornamelijk in de ochtend gedaan en het bleek dat de konijnen niet voldoende ruwvoer hadden om de hele dag van te eten.

Konijnen zijn herbivoren en leven in het wild voornamelijk van grassen met een lage voedingswaarde, hierdoor moeten ze veel eten om voldoende voedingsstoffen binnen te krijgen (Ducatelle, 1993). Omdat krachtvoer meer voedingswaarde heeft dan grassen of ruwvoer moet dit met mate worden aangeboden, hiernaast kan ruwvoer wel onbeperkt worden verstrekt (Magnus, 2005; Crowell-Davis, 2007; Ducatelle, 1993).

7.3 Vieze verblijven

Op zes van de elf locaties waar konijnen worden gehuisvest die worden ingezet in de zorg zijn de verblijven niet voldoende schoon. In de verblijven was bijvoorbeeld schimmel aanwezig, lagen grote hoeveelheden uitwerpselen of was de bodembedekking vochtig. Vieze verblijven kunnen een gevaar opleveren voor de gezondheid van de konijnen, dit kan ziekten veroorzaken zoals Myiasis, luchtwegproblemen en verstoppingen in het maag-darmkanaal (TVT, 2011; Oomkes, 2011). De oorzaak van de vieze verblijven ligt vermoedelijk in de regelmaat van het schoonmaken, meestal werden de verblijven één keer per week verschoond. Uit het onderzoek blijkt dat dit niet voldoende is omdat de verblijven niet voldoende schoon waren.

Uit de gesprekken met experts en uit de literatuur blijkt dat vaak wordt aangeraden om gebruik te maken van een apart toilet. Konijnen zijn gemakkelijk zindelijk te maken waardoor het verblijf verder schoon blijft, het toilet kan gemakkelijk dagelijks worden verschoond zodat de rest van het verblijf wekelijks verschoond kan worden (Muntz, 2011).

7.4 Verrijking en natuurlijke gedragingen

Dieren moeten de mogelijkheid hebben om hun natuurlijke gedragingen te kunnen uitvoeren, dit kan worden gestimuleerd door verrijkingsmateriaal aan te bieden (www.dierenwelzijnsweb.nl).

Natuurlijke gedragingen van het konijn bestaan uit graven, knagen en onttrekken. Alle geobserveerde konijnen hebben de mogelijkheid om te graven in hun verblijf en tijdens de inzet. Alleen tijdens het transport wordt dit niet altijd aangeboden, waardoor de graafmogelijkheid tijdens transport wel een knelpunt is.

Omdat konijnen vluchtdieren zijn is het erg belangrijk dat ze altijd de mogelijkheid hebben om zich te kunnen onttrekken (Sandfort, 1996). Deze mogelijkheid wordt niet altijd aangeboden aan konijnen die worden ingezet in de zorg. In meer dan de helft van de gevallen ontbreekt zowel in het verblijf als tijdens de inzet buiten het verblijf de mogelijkheid tot onttrekken.

Konijnen moeten altijd de mogelijkheid hebben om te knagen (Muntz, 2011). In de zorg kan knaagmogelijkheid volgens de experts aangeboden worden door hooi, houten speeltjes of kartonnen dozen te verstrekken. Het knagen voorkomt ook gezondheidsproblemen zoals te lange tanden, waardoor voedsel niet goed opgenomen kan worden wat kan resulteren in problemen met de spijsvertering, zoals het niet goed kunnen verwerken van haarballen. Hooi werd vaak wel aangeboden maar zoals eerder genoemd is het vermoeden dat dit vaak te weinig was. Andere verrijkingsmaterialen werden slechts op één locatie aangeboden.

7.5 Vaccinatie

Gevaarlijke ziekten voor konijnen zijn Myxomatose en VHD, beide ziekten eindigen in geval van besmetting in de meeste gevallen tot de dood (Drees, 2006). Voor beide ziekten zijn vaccinaties beschikbaar die over het algemeen goed werken waardoor de konijnen na enting in de meeste gevallen niet overlijden aan een besmetting (Ducatelle, 1993). De verwachting was dat veel konijnen geënt zouden zijn tegen beide ziekten omdat de konijnen hierdoor goed beschermd zijn. Toch bleek dat weinig konijnen geënt waren. Vaak werd een combinatie van redenen aangegeven waarom de konijnen niet werden geënt, redenen die werden genoemd zijn; te hoge kosten, te vaak moeten herhalen en kleine kans op besmetting omdat de konijnen niet in aanraking komen met andere konijnen.

Door het ontbreken van entingen is logischerwijs de verwachting dat besmetting met Myxomatose en/of VHD vaak voor zou komen. Dit was niet het geval, er werd maar één keer genoemd dat er een konijn was overleden aan Myxomatose en geen enkele keer werd VHD als doodsoorzaak genoemd. Een reden voor het weinige aantal besmettingen kan zijn dat de ziekten weinig meer voorkomen in Nederland. Toch blijkt uit een kort onderzoek op internet dat in elk geval Myxomatose nog regelmatig voorkomt op www.bunnybunch.nl wordt door particulieren bijgehouden waar besmette

konijnen worden gesignaleerd, er zijn 19 meldingen geweest in 2012 en in de eerste 4 maanden van 2013 al 4 meldingen. Hiernaast geeft www.konijnenbelangen.nl ook aan dat er al meerdere meldingen zijn geweest in 2013 en wordt inenting aangeraden.

Binnen het onderzoek zijn geen problemen aangetroffen met niet-gevaccineerde konijnen maar toch wordt door de literatuur en de experts sterk aangeraden te enten. Omdat de gehouden steekproef klein is, is niet met zekerheid aan te geven of vaccinatie een knelpunt is of niet. Om hier meer duidelijkheid in te krijgen is meer onderzoek met een grotere steekproef vereist.

7.5 Drinkvoorziening onderweg en hygiëne drinkvoorziening

Goede en hygiënische watervoorziening is belangrijk voor konijnen omdat ze geen droogvoer kunnen opnemen zonder water (Ducatelle, 1993). Een goede hygiëne van de watervoorziening is belangrijk om ziekten te voorkomen (TVT, 2011). Uit het onderzoek blijkt in de meeste gevallen (zes van de elf) dat de watervoorziening voldoende schoon is en (bijna) altijd wordt aangeboden, alleen in de transportkooi wordt geen water aangeboden. Hierdoor is de watervoorziening in de transportkooi een knelpunt.

Watervoorziening en de hygiëne hiervan is een belangrijk punt voor konijnen. Omdat uit het onderzoek blijkt dat vooral de hygiëne nog vaak te wensen overlaat zal dit onderdeel in het hoofdstuk aanbevelingen aan bod komen.

7.6 Optillen van konijnen in de zorg

Tijdens de inzet van konijnen in de zorg werden in dit onderzoek konijnen gehanteerd door zowel begeleiders als cliënten. Om stress bij konijnen te beperken is het van belang dat het hanteren van de konijnen op een goede manier gebeurt (Leenstra, 2009). Tijdens de observaties is gezien dat veel van de konijnen op een foutieve manier werden opgepakt, ze werden bijvoorbeeld opgetild aan de oren of nekvel of werden niet goed ondersteund tijdens het hanteren. Ook werden soms meerdere konijnen tegelijk uit het verblijf gehaald en gedragen. De periode voor het optillen was vaak stressvol omdat de konijnen door het hok renden in de hoop niet gepakt te worden. Dit rondrennen wordt gerekend tot een angstreactie (TVT, 2011).

Het niet goed hanteren van de konijnen tijdens de observaties heeft niet geleid tot directe verwondingen en daarmee een vermindering van welzijn. Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat het hanteren geen knelpunt is, toch zorgt een foute hantering voor veel stress bij de konijnen en is wordt het wel als knelpunt gezien. Het niet goed hanteren kwam voor bij zowel cliënten als begeleiders waaruit de conclusie kan worden getrokken dat een gebrek aan kennis en vaardigheid de oorzaak is van dit knelpunt.

7.7 Socialisatie

Voor konijnen die worden ingezet in de zorg is het van belang dat ze niet bang zijn voor mensen. Angst voor mensen kan worden voorkomen door socialisatie en habituatie. Konijnen zijn het meest gevoelig voor socialisatie vanaf de eerste week tot drie maanden oud (Zucca, et. al., 2008; Pritt, et. al. 2008; Csáti, et. al. 2005). Op de onderzochte locaties werd weinig aan bewuste socialisatie van jonge konijnen gedaan. Wel werden jonge konijnen gehanteerd, hierdoor kan onbewust habituatie (gewenning) optreden bij de konijnen. Dit verklaart waarom de konijnen geen angst vertonen voor mensen.

7.8 Procesdiscussie

In dit onderdeel worden de keuzes die zijn gemaakt binnen dit onderzoek tegen het licht gehouden. Er wordt gekeken of de keuzes effect hebben gehad op het onderzoek en of er andere resultaten zouden zijn wanneer er andere keuzes gemaakt zouden zijn. Ook eventueel vervolg onderzoek wordt besproken.

De observaties zijn uitgevoerd in de periode van januari tot maart 2013, dit is de winterperiode. Vanwege de kou werd op meerdere zorginstellingen aangegeven dat de konijnen binnen gehuisvest waren, maar dat de konijnen zomers buiten gehuisvest werden. Tijdens gesprekken is gebleken dat konijnen in de zomer vaker worden ingezet dan in de winter. Om een completer beeld te krijgen van de sector wordt een vervolgonderzoek in de zomerperiode aangeraden.

Naast de tijd in het jaar van onderzoek is ook het tijdstip op de dag van observatie een discussiepunt. Veel van de observaties zijn gedaan in de ochtenduren, hierdoor is het mogelijk dat een vertekend beeld is ontstaan met betrekking tot bijvoorbeeld de verstrekking van ruwvoer en krachtvoer aan de konijnen doordat dit vaak in de ochtend wordt verstrekt. Vooral omdat er weinig tot geen gebruik gemaakt wordt van voerprotocollen en registratie van voergift.

Naast de periode waarin het onderzoek is uitgevoerd is de tijdsduur waarbinnen de zorginstellingen actief zijn relatief kort. Uit de beschrijving van de sector blijkt dat vooral het aantal zorgboerderijen de laatste jaren een sterke groei heeft doorgemaakt. Omdat de zorgboerderijen relatief kort geleden zijn begonnen is er weinig sprake van mortaliteit. In de natuur kunnen konijnen zo’n 10 jaar worden, de meeste konijnen die worden ingezet in de zorg worden minder dan vijf jaar ingezet. Na ongeveer vijf jaar zal opnieuw onderzoek gedaan moeten worden om te bepalen of stress door inzet in de zorg of de manier van verzorgen invloed heeft op de levensduur van de konijnen.

De steekproefgrootte bij dit onderzoek is twaalf locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg. De meeste onderzochte locaties zijn gevestigd in het noorden van Nederland. Voor een vervolgonderzoek wordt aangeraden om de steekproefgrootte en de geografische spreiding van de steekproef te vergroten.

Bepaalde onderwerpen zijn in het onderzoek voor een deel onderbelicht gebleven. Dit had meerdere redenen zoals tijdgebrek of praktische haalbaarheid.

Temperatuur en luchtvochtigheid zijn bijvoorbeeld niet gemeten omdat dit praktisch niet haalbaar was en omdat het vermoeden was dat veel konijnen buiten gehuisvest werden.

Temperatuurschommelingen zijn wel benoemd in het verslag omdat de verwachting is dat dit voor konijnen risico’s met zich meebrengt. Hierbij zijn echter geen absolute metingen gedaan maar is een schatting gemaakt van de schommeling die het konijn ervaart.

In het onderzoek wordt daarnaast beschreven dat veel van de konijnen in de zorg te dik zijn en dat er geen ziektes aanwezig zijn onder de ingezette konijnen. Deze conclusie is getrokken op basis van meting op afstand. Het is praktisch niet haalbaar om tijdens dit onderzoek alle konijnen grondig te controleren op ziektes en overgewicht. Voor een vollediger beeld met betrekking tot deze onderwerpen zal een uitgebreider vervolgonderzoek noodzakelijk zijn.

Tijdens het onderzoek is gebleken dat naast de welzijnsrisico’s voor konijnen ook welzijnsrisico’s aanwezig zijn voor mensen tijdens het inzetten van konijnen in de zorg. Het virus *E. cuniculi* blijkt gevaarlijk te zijn voor mensen, vooral voor mensen met een lage weerstand. Omdat veel konijnen drager zijn van dit virus is de kans groot dat de cliënten hiermee in aanraking komen. Het risico bestaat voornamelijk bij bezoeken in ziekenhuizen en bij ouderen. Omdat dit onderzoek gericht is op het welzijn van konijnen is de mogelijkheid tot besmetting van mensen niet onderzocht. Dit is wel een belangrijk punt voor de gezondheid van de cliënten en daarom zou hier meer onderzoek naar gedaan moeten worden.

8. Aanbevelingen

Aan de hand van de getrokken conclusies worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen zijn hieronder te vinden. Er zijn aanbevelingen gedaan met betrekking tot gezamenlijke huisvesting, voeding, het hanteren, hygiëne watervoorziening en richtlijnen.

8.1 Gezamenlijke huisvesting

Het gezamenlijk huisvesten van konijnen die worden ingezet in de zorg heeft een aantal belangrijke voordelen ten opzichte van individuele huisvesting. Zo kunnen konijnen die individueel gehuisvest zijn belangrijke soortspecifieke gedragingen niet uitvoeren, dit gaat dan vooral om sociale gedragingen. Het gezamenlijk huisvesten van konijnen die worden ingezet in de zorg heeft ook als voordeel dat de dieren steun hebben aan elkaar bij plotselinge gebeurtenissen of stress situaties. Er dient in geval van gezamenlijke huisvesting wel rekening te worden gehouden met hiërarchische verdelingen binnen een groep konijnen om agressie en daarmee laesies te voorkomen. Dit is vooral belangrijk wanneer gezamenlijk gehuisveste konijnen individueel worden ingezet buiten het verblijf. Wanneer de konijnen worden terug gezet in het verblijf kunnen gevechten ontstaan om opnieuw de hiërarchie vast te stellen, dit kan voorkomen worden door voer te strooien als afleiding. Daarnaast zullen rammen en/of voedsters gecastreerd moeten worden om explosieve groei van de populatie en ziekten te voorkomen.

Naast het uitvoeren van sociale gedragingen zorgt het gezamenlijk huisvesten en inzetten van konijnen ook voor een betere benutting van de ruimte waarin de konijnen worden gehouden. Wanneer twee konijnen individueel worden gehuisvest neemt dit namelijk meer ruimte in dan wanneer konijnen gezamenlijk worden gehuisvest.

Het gezamenlijk huisvesten van konijnen die worden ingezet in de zorg kan gedaan worden in de vorm van zogenaamde konijnenheuvels, dit zijn ruim opgezette verblijven waarin zand worden gebruikt als bodembedekking. Het gebruiken van deze konijnenheuvels heeft als voordeel dat ruimtegebrek voor de konijnen wordt opgelost mits er wordt gehouden aan de nog op te stellen richtlijnen voor grootte van de verblijven. Daarnaast neemt het schoonmaken van deze heuvels minder tijd in beslag omdat konijnen vaak bepaalde functiegebieden van het verblijf gebruiken om hun behoefte te doen. Naast deze aspecten heeft het gebruik van konijnenheuvels ook als voordeel dat cliënten in het verblijf kunnen gaan zitten, waarna de konijnen zelf kunnen bepalen of en wanneer ze naar de cliënten gaan om aandacht te krijgen, hierdoor verbeterd de relatie tussen mens en dier. Voor de cliënten ziet een konijnenheuvel er ook aantrekkelijker uit dan een donker individueel hok, waardoor de beleving voor de cliënten wordt verhoogd.

Vanuit de sector bleek dat er vraag was naar meer kennis met betrekking tot het inrichten van konijnenheuvels. Er werd vaak aangegeven dat er wel aan gedacht was maar dat er niet voldoende kennis aanwezig was om dit te realiseren. Doordat een konijnenheuvel het welzijn van de konijnen ten goede komt door de extra ruimte en de gezamenlijke huisvesting wordt aangeraden om hier een handleiding voor te schrijven. In deze handleiding moeten verschillende punten naar voren komen zoals aanleg, onderhoud en andere randvoorwaarden.

8.2 Voeding

Binnen het aspect voeding zijn een aantal aanbevelingen te doen voor konijnen in de zorg. Op dit moment wordt krachtvoer op veel locaties waar konijnen worden ingezet in de zorg gezien als primaire voeding. Naast het krachtvoer worden ruwvoer en groenvoer aangeboden. Deze balans zou vanwege het natuurlijke gedrag en het voorkomen van gebitsproblemen, maag-darm problemen en obesitas omgedraaid moeten worden. Konijnen zijn herbivoren en een groot gedeelte van de dag

wordt besteden aan het zoeken naar voedsel. Er kan tegemoet worden gekomen aan de natuurlijke behoefte door van krachtvoer over te schakelen naar ruwvoer als primair voedsel. Een verhoging van de ruwvoerconsumptie zorgt ervoor dat er minder krachtvoer hoeft te worden verstrekt. Ruwvoer moet op meerdere momenten van de dag en/of onbeperkt in een voerruif worden verstrekt zodat het ruwvoer niet wordt bevuild en zodat de konijnen gedurende de hele dag ruwvoer tot hun beschikking hebben. Ook tijdens inzet buiten het verblijf moet ruwvoer worden verstrekt zodat de konijnen altijd een gevuld maag-darmstelsel hebben en knaaggedrag kunnen uitvoeren. Ditzelfde geldt ook voor het verstrekken van overig voer in de vorm van groenvoer. Dit is een welkome afwisseling op het dieet van konijnen en sluit ook goed aan op de natuurlijke behoeftes van het dier. Bij inzet buiten het verblijf kan gebruik worden gemaakt van groenvoer als beloning. Wanneer de konijnen worden verzorgd door de cliënten zal er voldoende toezicht moeten zijn op de hoeveelheid krachtvoer die gegeven wordt door de cliënten. Voor het voeren van de konijnen door cliënten kan gebruik worden gemaakt van een maatbeker of maatschep waardoor de cliënten gemakkelijk duidelijk is te maken hoeveel een konijn nodig heeft. Er dient dan wel een goed toezicht te zijn, om te voorkomen dat cliënten alsnog teveel voeren.

Wanneer bovenstaande aanbevelingen worden opgevolgd zal het aantal te dikke konijnen naar verwachting afnemen. Wel is in bovenstaande aanbeveling met betrekking tot ruwvoer, krachtvoer en overig voer en de balans hiertussen uitgegaan van vermoedens. Daarom zal extra onderzoek moeten worden gedaan om te bepalen of een vermindering van krachtvoer in combinatie met een verhoging van ruwvoer en overig voer daadwerkelijk leidt tot een vermindering van het aantal te dikke konijnen.

8.3 Hanteren

Het hanteren van konijnen in de zorg is een belangrijk knelpunt omdat in veel gevallen konijnen niet correct worden gehanteerd door zowel begeleiders als cliënten. Hiernaast wordt door verschillende experts aangegeven dat konijnen niet gehanteerd moeten worden. Door de experts is geopperd om gebruik te maken van een mandje waar de konijnen zelf in springen zodat ze vervoerd kunnen worden.

Waarschijnlijk is het niet realistisch om konijnen in zijn geheel niet meer te hanteren. Het gebruik van een mandje zoals eerder genoemd zou hiervoor een oplossing kunnen zijn maar ook een betere kennis van konijnen en de manier van hanteren bij begeleiders zal een groot verschil maken. Het hanteren van konijnen door cliënten moet altijd worden voorkomen omdat is gebleken dat dit vaker en vooral in ergere mate verkeerd wordt gedaan.

Zowel de experts als de literatuur gaven geen eenduidig beeld over één correcte manier van hantering. Er worden verschillende manieren genoemd maar vooral worden er voorwaarden genoemd waar op gelet moet worden bij het hanteren van konijnen.

De voorwaarden die worden genoemd zijn; met twee handen oppakken, van voren benaderen, ondersteuning onder buik en achterpoten, tegen het lichaam aanhouden en kop tussen arm en lichaam om een gevoel van veiligheid te creëren. Ook worden er duidelijk don'ts genoemd zoals oppakken bij nekvel, oren of achterpoten, achteraan jagen/rennen en van bovenaf benaderen.

8.4 Waterbakje versus nippelflesje

Uit het onderzoek is gebleken dat de hygiëne van de drinkwatervoorziening geen knelpunt is maar wel vaak te wensen overlaat. Vaak wordt gebruik gemaakt van waterbakjes. Deze waterbakjes raken snel bevuild met voerresten, bodembedekking of uitwerpselen. In de gevallen dat er gebruik gemaakt werd van nippelflesjes bleken deze wel voldoende schoon te zijn. Hierdoor zou het logisch zijn om nippelflesjes aan te bevelen omdat deze vaak hygiënischer zijn ten opzichte van waterbakjes. Toch blijkt uit onderzoek dat konijnen liever drinken uit waterbakjes (Tschudin, 2011). Hierdoor

wordt toch aanbevolen om gebruik te maken van waterbakjes en deze op een verhoging te plaatsen waardoor ze beter schoon blijven.

8.5 Richtlijnen

Gedurende het onderzoek bleek dat er geen richtlijnen zijn met betrekking tot konijnen in de zorg en konijnen gehouden als huisdieren. Wel zijn er richtlijnen voor konijnen die worden gehouden in de commerciële konijnenhouderij, maar dit is niet te vergelijken met de zorgsector. Door het ontbreken van richtlijnen voor konijnen in de zorg is er veel onduidelijkheid over bijvoorbeeld de maximale tijdsduur van inzet en transport en de minimale afmetingen van verblijven.

Door het opstellen van richtlijnen met betrekking tot tijdsduur van inzet, transporttijd en grootte van verblijven, zal er meer duidelijkheid ontstaan in de sector. Ook zal controle op het welzijn van de konijnen gemakkelijker zijn en hierdoor zal de kwaliteit van de sector verbeteren. Hiernaast wordt het voor bijvoorbeeld zorgboerderijen gemakkelijker om konijnen aan te schaffen en te houden doordat richtlijnen gevolgd kunnen worden.

In dit onderzoek is niet bepaald op welke manier de richtlijnen moeten worden ingevuld, hier zal verder onderzoek naar gedaan moeten worden. Doordat konijnen in de zorg op dit moment nog een relatief nieuwe sector is zal uit praktijkervaring moeten blijken hoe de richtlijnen opgesteld moeten worden.

9. Literatuurlijst

Boeken

Ducatelle, prof. dr. R., Zwart, prof. dr. P., 1993, *‘Diergeneeskundig Memorandum – Handleiding voor bijzondere dieren’*, Mycofarm/Janssen Pharmaceutica/Solvay Duphar A.H. Benelux, Gent/Utrecht

Fine, A. (2007). *‘Handbook on Animal Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice.’* London: Academic Press UK

Fine, A. H., 2010, *‘Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice’*.

Harcourt-Brown, F, 2002, *‘Textbook of Rabbit Medicine’*.

Harkness, J. E., Wagner, J. E., 1989, *‘The biology and medicine of rabbits and rodents’*, 3rd edition, Lea & Febiger, London UK

Lumpkin, S. en J. Seidensticker, 2011, *‘Rabbits, The animal answer guide’*

Muntz, B, 2011, *‘High Five met je konijn’*.

Sandford, J. C., 1996, *‘The Domestic Rabbit’*.

Saunders, R. en R.R. Davies, 2005, *‘Notes on Rabbit internal medicine’*.

Publicaties

Bedaux, V. en M. Oude Nijhuis, 2010, *‘Konijn en Kinderboerderij’*, Van Hall Larenstein, Leeuwarden.

Cornelissen, J.M.R. et. al., 2011, *‘Brief of Requirements for the rabbit, Rabbits on Course (Konijnen op koers)’*, Wageningen UR, Wageningen.

Crowell-Davis, S. L., 2007, *‘Behavior problems in pet rabbits’*, Journal of Exotic Pet Medicine 16

Csatádi, K., Kustos, K., Eiben, C.S., Bilko, A., Altbäcker, V., 2005, *‘Even minimal human contact linked to nursing reduces fear responses toward humans in rabbits’*.

Drees, JM, JJA Dekker, 2007, *‘Voorkomen en verspreiding van Rabbit Haemorrhagic Disease en Myxomatose in Nederlandse konijnenpopulaties.’* VZZ rapport 2007.17. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.

FAWC, 1993, *‘Report on priorities for animal welfare: research and development’*

Ferwerda, R. et. al., 2008, *‘Zorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen’*

- Ferwerda, R. et. al., 2011, *‘Programma van Eisen voor landbouwhuisdieren in de zorg’*
- Gunn-Dore, D., 1997, *‘Comfortable quarters for laboratory rabbits’*
- Haspels en van Strien, 2002, *‘Welzijn en huisvesting van konijnen in laboratoria en als gezelschapsdier’*
- Hassink, J., 2002, *‘De betekenis van landbouwhuisdieren in de hulpverlening, Resultaten van interviews met professionals op zorg- en kinderboerderijen’*
- Kruijt, T.N., 2010, *‘Het welzijn van dieren bij Animal Assisted Therapy en Activities voor kinderen met autisme en/of een verstandelijke beperking’*, CAH Dronten, Dronten
- Leenstra, F.R., Rommers, J.M., Koene, P. Ruis, M.A.W., Schuiling, H.J., Verkaik, J.C., 2009, *‘Ongerief bij konijnen, kalkoenen, eenden, schapen en geiten’*.
- Magnus, E., 2005, *‘Behaviour of the pet rabbit, what is normal and why do problems develop’*
- McBride, A., E. Magnus en G. Hearne, (z.d.), *‘Behaviour Problems in the Domestic Rabbit’*
- Ministerie van Economisch zaken, Landbouw en Innovatie, 2012, *‘Nota Dierenwelzijn en Diergezondheid. Een maatschappelijk geaccepteerde omgang met dieren’*
- Netting, F.E., Wilson, C.C., New, J.C., 1972, *‘The human-animal bond: implications for practice’*
- Oomkes, C., 2011, *‘Het konijn’*. Van Hall Larenstein
- Pritt, S., Wood, J., Fetter, B., Kline, B. 2008, *‘Socialization of Dutch belted rabbits for use in research: preliminary outcomes’*.
- Productschap Pluimvee en Eieren, 2011, *‘Verordening welzijnsnormen konijnen’*
- Raad voor Dieraangelegenheden, 1997, *‘Welzijnsproblematiek in de bedrijfsmatige konijnenhouderij’*, RDA, Den Haag
- Rommers, J. en I. De Jong, 2008, *‘Konijnenhouderij doet een stap voorwaarts’*. V-focus.
- Rommers, J. en I. De Jong, 2009, *‘Matje op de bodem geeft betere voetzool bij voedsters’*, V-focus.
- Schepers, F., Koene, P., Beerda, B., 2009, *‘Welfare assessment in pet rabbits’*, Animal Welfare 18, p. 477-485.
- Schiphorst, J., 2010, *‘Dierwelzijn binnen de facultaire gemeenschap’*
- Tierärztliche Vereinigung für Tierschutz e.V., 2011, *‘Nutzung von Tieren im sozialen Einsatz’*
- Tschudin, A., Clauss, M., Cordon, D., Hatt, J-M., 2011, *‘Preference of rabbits for drinking from open dishes versus nipple drinkers’*

Zucca, D., Bonazza, V., Heinzl, E., Luzi, F., Verga, M., 2008, ‘*Effect of handling in pre-weaning rabbits*’.

Websites

Bunny bunch, voor en door dierenvrienden. ‘*Discussie: Myxomatose en VHS uitbraken*’. Geraadpleegd op 26 april 2013, <http://www.bunnybunch.nl/community/showthread.php?7415-Myxomatose-en-VHS-uitbraken>

Dierenwelzijnsweb, Cursus dierenwelzijn, ‘*Welfare Quality: Meten van dierenwelzijn*’. Geraadpleegd op 21-3-2013, http://www.groenkennisnet.nl/dossiers/Pages/Welfare-Quality_Meten-van-dierenwelzijn.aspx

Dieren in zorg en welzijn, 2011. ‘*Activiteiten met dieren - Animal Assisted Activities*’. Geraadpleegd op 18 september 2012, <http://www.diereninzorgenwelzijn.nl/Activiteitenmetdieren.aspx>

Duurzaam fauna advies, ‘*Het houden van konijnen*’. Geraadpleegd op 7 maart 2013, <http://www.duurzaamfaunaadvies.nl/informatie/>

Federatie Landbouw en Zorg, ‘*Soorten en getallen, Landbouw en Zorg Groeit*’. Geraadpleegd op 11 oktober 2012, <http://www.landbouwzorg.nl/index.php?pagid=55&hb=72>

Groen kennisnet, cursus dierenwelzijn, ‘*Lichamelijke ingrepen en handelingen*’. Geraadpleegd op 25-3-2013, <http://www.groenkennisnet.nl/dierenwelzijnsweb/cursus-dierenwelzijn/pages/index.html>

Pet Food Manufacturers Association, ‘*What is in small furry animal food?*’. Geraadpleegd op 14-3-2013, <http://www.pfma.org.uk/whats-in-small-furry-animal-food/>

Stichting konijnen belangen. ‘*Myxomatose*’. Geraadpleegd op 26 april 2013, <http://www.konijnenbelangen.nl/>

Vereniging Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland, ‘*Kinderboerderijen*’. Geraadpleegd op 15 oktober 2012, <http://www.kinderboerderijen.nl/kinderboerderijen/maatschappelijk-belang-van-kinderboerderijen>

Welfare quality. ‘*Facts of the Welfare Quality® Project*’. Geraadpleegd op 27 september, <http://www.welfarequality.net/everyone/26563/7/0/22>

10. Bijlagen

Bijlage I: Interviewvragen experts

Huisvesting

Welke omgevingsverrijking is vereist voor konijnen die worden ingezet in de zorg?

Wat is de ideale manier om konijnen te vervoeren?

- Afmetingen
- Ondergrond
- Schuilmogelijkheid
- Knaagmogelijkheid
- Graafmogelijkheid
- Tijd
- Alleen of gezamenlijk

Gezondheid

Wat is de correcte manier van hanteren van konijnen?

Welke opleiding en/of ervaring hebben zorgverleners nodig om te werken met konijnen in de zorg?

Welke opleidingen zou u aanraden?

In welke mate moet er voor de inzet, uitleg gegeven worden aan de cliënten over de konijnen?

- Hantering
- Voeding
- Beloning
- Gedrag
- Geluiden

Voor welke ziekten zijn konijnen die worden ingezet in de zorg extra gevoelig?

- Hoe kan hier rekening mee worden gehouden?

Hoe zou het vaccinatiebeleid er uit moeten zien?

- Registratie
- Welke vaccinaties
- Hoe vaak

Hoe zou het quarantaine beleid er uit moeten zien?

- Duur
- Registratie

Bij welke verschijnselen mag een konijn niet meer worden ingezet?

- Ziekte
- Verwondingen
- Zwangerschap

Welke verwondingen komen volgens u logischerwijs veel voor bij konijnen ingezet in de zorg?

Hoe is te voorkomen dat konijnen zich verwonden

- Valpreventie
- Begeleider
- Hekjes
- Cm
- Inspectie vooraf

Bij welk aantal konijnen per begeleider is de veiligheid van de konijnen te waarborgen?

- Verwondingen
- Da bezoeken

Zijn er doelgroepen waar konijnen minder geschikt zijn als zorgdier?

Agressie
Ongecontroleerd gedrag
Plotselinge harde geluiden

Is het van belang konijnen te trainen voor bepaalde doelgroepen?

Voeding

Hoe lang kunnen konijnen zonder water zonder dat het welzijn wordt aangetast?

- Belangrijke tijdstippen
- Krachtvoer + water?
- Uur
- Transport

Welke beperkingen zijn er met betrekking tot beloning?

- Groenvoer
- (konijnen)snoepjes
- Krachtvoer

Wat is de relatie tussen tijdstip van voedselopname en tijdstip van inzet?

Moet er voedsel aanwezig zijn tijdens de inzet?

- Groenvoer
- Krachtvoer
- Ruwvoer
- Transport
- Op schoot

Gedrag

Op welke manier moeten konijnen voorbereid worden op het inzetten in de zorg?

- Trainingen
- Socialisatie

Waar moet op gelet worden bij de aanschaf van konijnen wanneer deze worden ingezet in de zorg?

- karakter
Grootte
Gezondheid
- leeftijd
- afkomst/verleden

Welke van onderstaande mogelijkheden heeft de voorkeur?

1. Geen castratie met als gevolg geen mogelijkheid tot gezamenlijke inzet
2. Wel castratie met als gevolg wel mogelijkheid tot gezamenlijke inzet.

In welke samenstelling moeten konijnen worden ingezet?

- Vaste groep
- 'thuis' groep
- Aantal dieren
- Hiërarchie

Hoe kan het beste worden tegemoet gekomen aan soortspecifieke gedragingen tijdens de inzet?

- Graven
- Knagen
- Schuilen/onttrekken

Wat hebben konijnen nodig om zich op hun gemak te voelen in een nieuwe omgeving?

- Tijd
- Voorzieningen
- Rust
- Afleiding

Hoe lang achtereen mogen konijnen worden ingezet en hoe vaak?

- Per dag
- Per week
- Per maand
- Rusttijden

In hoeverre moet de mogelijkheid geboden worden om te schuilen en zich te onttrekken?

In welke mate is het van belang dat er regelmatig tests worden gedaan op geschiktheid van het konijn voor de inzet?

Bijlage II: Interviewvragen ervaringsdeskundigen

Huisvesting

Welk protocol/richtlijn wordt gehanteerd voor het verschonen van de verblijven?

- Hokken
- Vervoerskisten
- Toezicht op naleving

Welk protocol is er voor het transport van konijnen?

- grootte van hok
- ondergrond
- voeding
- water
- tijdsduur
- schuilmogelijkheid
- soortspecifieke gedragingen

Hoe worden de konijnen tijdens de inzet en transport beschermd tegen verandering in klimaat?

- Temperatuurschommelingen
- Tocht
- Vochtigheid

Welke verrijking wordt de konijnen in hun verblijf geboden?

Gezondheid

Wanneer hebben cliënten toegang tot de dieren?

- Voeding

Welke opleiding/ervaring hebben de begeleiders m.b.t. konijnen?

Wat wordt voor de inzet besproken met cliënten m.b.t. konijnen?

- Hanteren
- Voeding
- Geluid

Wat is een reden om een konijn niet in te zetten?

- Ziekte
- Verwonding
- Wanneer ziek/gewond
- Zwangerschap

Welke ziekten komen voor bij de konijnen?

Wat is de voornaamste reden van overlijden bij de konijnen?

- Onderzoek
- Verhouding

Wat is de gemiddelde leeftijd die de konijnen bereiken?

- Sterftecijfer

Wat is het vaccinatiebeleid?

Welke voorbereiding wordt getroffen voordat de konijnen worden ingezet?

- Scherpe delen
- Valpreventie
- Planten

Voeding

Welke protocollen zijn er voor het voeren van de konijnen?

- Ruwvoer
- Krachtvoer
- Groenvoer (groente, fruit)
- Snoepjes
- Water
- Naleving van protocollen

Welke materialen worden meegenomen naar de plaats van inzet?

- Water/voer
- Knaagvoorziening
- Schuilvoorziening
- Graafvoorziening
- Verrijking

Welk protocol wordt gehanteerd m.b.t. beloningen?

- Begeleiding
- Hoeveelheid
- Soort beloning

Gedrag

Op welke manier worden de dieren gesocialiseerd?

Welke training krijgen de dieren voor ze worden ingezet?

- Zindelijkheid

In welke samenstelling worden konijnen ingezet?

- Hiërarchie

- Vaste groep
- “Thuis”groep
- Aantal dieren

Hoelang duurt de gemiddelde inzet en hoe vaak wordt een konijn ingezet?

- Per dag
- Per week
- Transport

Wat is het fokbeleid?

- Aantal
- Criteria
- Inzet van zwangere voedsters
- Gezondheid
- Tijdstip

Wat zijn de selectiecriteria om konijnen aan te schaffen?

- Karakter
- Gezondheid
- Socialisatie
- Grootte

Vanaf welke leeftijd worden de konijnen ingezet?

- Jongste
- Oudste

Mogen wij alles openbaar maken of zijn er beperkingen?

Bijlage III: Quickscan incl. motivatie

Huisvesting

Parameter hygiëne bodem

Definitie: bodembedekking is schoon, droog en vrij van schimmel/rotting.

- ☐ Goede hygiëne
- ☐ Geen goede hygiëne

Opmerkingen:

Parameter hygiëne drinkwatervoorziening

Definitie: Drinkwatervoorziening bevat helder water, is vrij van groene aanslag, aangekoekte resten, bodembedekking en uitwerpselen.

- ☐ Goede hygiëne
- ☐ Geen goede hygiëne

Opmerkingen:

Parameter hygiëne voervoorziening

Definitie: Voervoorziening is droog, vrij van aangekoekte voedselresten, bodembedekking en uitwerpselen.

- ☐ Goede hygiëne
- ☐ Geen goede hygiëne

Opmerkingen:

Parameter groepshuisvesting

Definitie: Groepshuisvesting wordt gedefinieerd als het gezamenlijk (d.w.z. in hetzelfde verblijf) huisvesten van twee of meer konijnen.

- ☐ Wel groepshuisvesting
- ☐ Geen groepshuisvesting
- ☐ Beide

Opmerkingen:

Parameter ruimte

Definitie: Konijn moet rechtop kunnen staan en languit kunnen liggen.

- ☐ Voldoende groot
- ☐ Onvoldoende groot

Opmerkingen:

Parameter graafmogelijkheid

Definitie: Een graafmogelijkheid wordt gedefinieerd als voldoende ruimte om te graven en materiaal om in te graven. Hierbij is aarde of zand optimaal, en vormen voldoende hooi en stro een andere mogelijkheid.

- ☐ Wel graafmogelijkheid
- ☐ Geen graafmogelijkheid

Opmerkingen:

Parameter schuilmogelijkheid

Definitie: Een ruimte waar het konijn zich kan verschuilen tegen weersinvloeden of plotselinge gebeurtenissen.

- ☐ Schuilmogelijkheid aanwezig
- ☐ Schuilmogelijkheid niet aanwezig

Opmerkingen:

Parameter onttrekken

Definitie: Een ruimte waar het konijn zich volledig kan onttrekken van soortgenoten en/of mensen, in deze ruimte is het konijn niet zichtbaar voor soortgenoten en/of mensen.

- ☐ Onttrekmogelijkheid aanwezig
- ☐ Onttrekmogelijkheid niet aanwezig

Opmerkingen:

Parameter kauwvoorziening

Definitie: Een kauwmogelijkheid wordt gedefinieerd als voorziening van geschikt materiaal om op te kauwen/knagen. (bv. hooi, wilgentakken en fruittakken en houten objecten)

- ☐ Kauwvoorziening aanwezig
- ☐ Kauwvoorziening afwezig

Opmerkingen:

Parameter ondergrond

Definitie: Een ondergrond is stroef wanneer met de hand gevoeld kan worden dat er verschillende structuren te onderscheiden zijn. Wanneer dit niet het geval is wordt de ondergrond glad genoemd.

- ☐ Stroeve ondergrond
- ☐ Gladde ondergrond

Opmerkingen:

Parameter valpreventie

Definitie: Onder valpreventie kan worden verstaan dat ervoor wordt gezorgd dat konijnen niet van hoger gelegen oppervlaktes kunnen vallen. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld omheining van de oppervlakte, of door begeleiding die in kan grijpen op het moment dat het konijn naar de rand van de oppervlakte loopt.

- ☐ Geen valpreventie bij oppervlaktes hoger dan 50 cm
- ☐ Wel valpreventie bij oppervlaktes hoger dan 50 cm

Opmerkingen:

Gezondheid

Parameter hanteren door cliënten

Definitie: Een correctie hantering van de konijnen tijdens de inzet houdt in dat de konijnen te allen tijde worden opgepakt zoals beschreven in de literatuurstudie.

- ☐ Dieren worden correct gehanteerd door cliënten
- ☐ Dieren worden niet correct gehanteerd door cliënten

Opmerkingen:

Parameter hanteren door begeleiders

Definitie: Een correctie hantering van de konijnen tijdens de inzet houdt in dat de konijnen te allen tijde worden opgepakt zoals beschreven in de literatuurstudie.

- ☐ Dieren worden correct gehanteerd door begeleiders
- ☐ Dieren worden niet correct gehanteerd door begeleiders

Opmerkingen:

Parameter laesies

Definitie: laesies worden gedefinieerd als lichamelijke verwondingen die zichtbaar zijn bij het konijn.

- ☐ Geen laesies aanwezig
- ☐ Wel laesies aanwezig

Opmerkingen:

Parameter uitvloeiingen aan ogen/oren

Definitie: Uitvloeiingen worden gedefinieerd als pussige of waterige, al dan niet bloederige uitscheiding uit neus, oog of vulva met eventueel aanverwante symptomen als niezen en/of vieze voorpoten.

- ☐ Uitvloeiingen niet aanwezig
- ☐ Uitvloeiingen aanwezig

Opmerkingen:

Parameter vachtconditie

Definitie: De vachtconditie stelt men vast aan de hand van de mate waarin de vacht schoon, aansluitend, vrij van afgebroken haren en/of kale plekken, glanzend en vrij van parasieten is.

- ☐ Goede vachtconditie
- ☐ Geen goede vachtconditie

Opmerkingen:

Voeding

Parameter ruwvoer

Definitie: Ruwvoer dient altijd aanwezig te zijn in het hok.

- ☐ Er is ruwvoer aanwezig
- ☐ Er is geen ruwvoer aanwezig

Opmerkingen:

Parameter kwaliteit ruwvoer

Definitie: het hooi dient groen van kleur te zijn en niet geel (hoe groener het hooi hoe verser). Het hooi mag niet reukloos zijn en er mogen geen schimmelplekken te zien zijn. Tevens moet het hooi niet stoffig zijn.

- ☐ Goede kwaliteit ruwvoer
- ☐ Geen goede kwaliteit ruwvoer

Opmerkingen:

Parameter lichaamsconditie

Definitie: de voedingstoestand waarin het konijn verkeerd, dit is te meten aan de hand van de uitgebreide parameter "lichaamsconditie"

- ☐ Dieren zijn te dik
- ☐ Dieren zijn gezond
- ☐ Dieren zijn te mager

Opmerkingen:

Parameter drinkwater

- ☐ Drinkwatervoorziening aanwezig
- ☐ Drinkwatervoorziening afwezig

Opmerkingen:

Gedrag

Parameter comfortgedrag

Definitie: Comfort gedrag wordt gedefinieerd als een konijn ontspannen en languit gestrekt ligt met een rustige ademhaling, wanneer het gaapt of de vacht verzorgt.

- ☐ Dieren vertonen comfortgedrag
- ☐ Dieren vertonen geen comfortgedrag

Opmerkingen:

Parameter negatief/positief gedrag

Definitie: Positief gedrag wordt gedefinieerd als onderlinge vachtverzorging, actief met elkaar of om elkaar heen lopen en speelgedrag.

Negatieve negatief wordt gedefinieerd als onderling vechten, trappen, achtervolgen, vluchten en bijten.

- ☐ Dieren vertonen negatief gedrag
- ☐ Dieren vertonen positief gedrag
- ☐ Dieren vertonen beide gedragingen
- ☐ Dieren vertonen beide gedragingen niet

Opmerkingen:

Parameter angst voor mensen

Definitie: Angst voor mensen wordt gedefinieerd als een reactie op mensen zoals bevrozen met opengesperde ogen en snel op en neer bewegende neusvleugels, vluchten, paniekerig springen en rennen, stampen op de grond, bijten en trappen.

- ☐ Dieren reageren angstig op mensen
- ☐ Dieren reageren agressief op mensen
- ☐ Dieren reageren/vertonen geen negatief gedrag naar mensen

Opmerkingen:

Parameter apathie

Definitie: Een apathisch konijn wordt gedefinieerd als een konijn dat ineengekropen in een hoek van het verblijf blijft zitten terwijl het wakker is, en niet reageert op de omgeving.

- ☐ Konijnen niet apathisch
- ☐ Konijnen wel apathisch

Opmerkingen:

Parameter abnormaal gedrag

Definitie: Abnormaal gedrag wordt bij konijnen gezien in de vorm van zinloos graven op een harde bodem of draadgaas, rondjes rennen, schudden met de kop, vachtplukken en tralieknagen.

- ☐ Konijnen vertonen geen abnormaal
- ☐ Konijnen vertonen wel abnormaal gedrag

Opmerkingen:

Konijnen individueel gehuisvest	
Konijnen gezamenlijk gehuisvest	
Totaal aantal hokken	
Totaal aantal dieren	

Mogen wij alles openbaar maken of zijn er beperkingen?

Motivatie quickscan

HUISVESTING

Comfortabel liggen en rusten

Parameter 'hygiëne huisvesting'

Definitie: De hygiëne huisvesting betreft het verblijf (dus ook de bodembedekker) van de konijnen dat te allen tijde schoon, droog en vrij van schimmel/rotting moet zijn.

Methode voor meting: De meting moet op een willekeurig moment genomen worden maar niet direct na een verschoonmoment, in verband met de juiste beeldvorming. Hygiëne van het verblijf wordt gemeten aan de hand van drie aspecten: In de eerste plaats meet men of de bodembedekking bestaat uit één absorberende laag en één isolerende/comfortabele laag (de kwaliteit van de bodembedekking). Ten tweede wordt de hygiëne van de huisvesting gemeten aan de bodembedekking en andere verblijfsonderdelen als wanden en kooiverrijking. Hierbij wordt gecontroleerd of deze onderdelen vrij zijn van vocht, tocht, schimmel, groene aanslag en rotting. Als laatste punt wordt bekeken of de konijnen een aparte plek hebben waar zij hun behoeften kunnen doen, dit kan zowel een aparte bak zijn (d.w.z. kattenbak of plastic bak) als een specifiek gebied in het verblijf (d.w.z. dat het verblijf zo groot is dat de konijnen een specifiek gebied kunnen hebben).

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 5 minuten
- Classificatie: 0/1/2

0. Onvoldoende hygiëne

1. Voldoende hygiëne met of een goede kwaliteit bodembedekking of apart toilet gedeelte

2. Voldoende hygiëne met goede kwaliteit bodembedekking en apart toilet gedeelte

Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'mogelijkheid tot schuilen'

Definitie: De mogelijkheid tot schuilen wordt gedefinieerd als een mogelijkheid voor de konijnen om zich te alle tijden te kunnen weren tegen weersinvloeden als kou, vocht en hitte.

Methode voor meting: De mogelijkheid tot schuilen wordt gemeten aan de hand van aanwezigheid van een schuilverblijf tegen weersinvloeden. Hierbij staat centraal dat het gaat om een ruimte waarbij voorzien is in een comfortabele ondergrond die isolerend van karakter is en verder tocht, - en vochtvrij is. Dat betekent dat deze compleet afgesloten moet zijn, met uitzondering van in, - en uitgang. Voor alle duidelijkheid: een verblijf zonder aparte ruimte geldt niet als schuilverblijf, het moet om een ruimte gaan waar het konijn heen kan wanneer het klimaat in het normale verblijf onprettig is (en geldt dus ook voor binnen gehuisveste konijnen). Verder is een voorwaarde dat konijnen altijd beschikking hebben van deze ruimte (d.w.z. zowel binnen als buiten). Daarom moeten er dan ook gecontroleerd worden of er voldoende schuilmogelijkheden zijn voor alle konijnen.

Nota bene: het kan dat dit dezelfde ruimte betreft als in de parameter 'mogelijkheid tot onttrekken', voor de voorwaarden van desbetreffende voorziening zie parameter 4.4.11.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie: 0/1/2.

0. Geen schuilmogelijkheid

1. Schuilmogelijkheid maar niet genoeg ruimte voor alle konijnen in het verblijf

2. Voldoende schuilmogelijkheid voor alle konijnen in het verblijf

- Visuele referentie van voorbeelden schuilverblijf

Weegfactor: 4 van 4

Omgevingsverrijking

-

Bewegingsvrijheid

Parameter 'voldoende ruimte'

Definitie: Voldoende ruimte ter beschikking hebben betekend dat een konijn zich vrij kan bewegen in het gewone verblijf.

Methode voor meting: De parameter 'voldoende ruimte' wordt gemeten aan de hand van de aanwezigheid een gewoon verblijf waarin het konijn minimaal drie hupjes moet kunnen maken en languit moet kunnen liggen en ruim rechtop moet kunnen staan (inclusief de eventuele verhogingen). Het is een voorwaarde dat het konijn aanwezig is tijdens het meten, omdat men de afmetingen van het konijn moet kunnen inschatten in relatie tot het verblijf. Het is goed mogelijk dat er verschillende hoksoorten en maten aanwezig zijn op de kinderboerderij. Indien dit het geval is selecteert de controleur de te controleren verblijven willekeurig. Indien het konijn/de konijnen naast een normaal verblijf permanent toegang hebben tot een (buiten)ren classificeert deze parameter automatisch als 2. Voorwaarden voor een (buiten)ren gaan in dit geval niet op omdat deze afzonderlijk gemeten worden in de parameter '(buiten)ren'.

Nota bene: het kan zo zijn dat de konijnen/het konijn enkel buiten gehuisvest wordt. Desbetreffende voorziening wordt binnen deze parameter dan gecontroleerd als het gewone verblijf.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Onvoldoende

1. Onvoldoende hoog of onvoldoende oppervlak

2. Voldoende of permanente toegang tot en (buiten)ren

Weegfactor: 3 van 4

Parameter '(buiten)ren'

Definitie: De parameter (buiten)ren wordt gedefinieerd als het tot de beschikking hebben van een groot uitreengebied (buiten of buiten) van tenminste twee vierkante meter bij solitaire dieren en vier vierkante meter vanaf 2 konijnen.

Methode voor meting: De parameter '(buiten)ren' wordt gemeten aan de hand van de aanwezigheid een (buiten)ren waarin ieder afzonderlijk konijn vrij moet kunnen bewegen en rennen zonder zich te bezeren, waarin vanaf twee konijnen het minimum van vier vierkante meter geldt. Hierbij wordt ook gelet op de preventie van ontsnappen, dat wil zeggen dat de omheining minimaal 50 cm diep en 80 cm hoog moet zijn of er geen sprake is van graafmogelijkheden onder het hek door (zoals een ondergrond van steen). Verder moet een buitenren altijd de mogelijkheid bieden aan het konijn om

zich te weren tegen negatieve weersinvloeden d.m.v. vrije passage naar binnenvverblijf of schuilmogelijkheid.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven.
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Onvoldoende ruimte of geen ren aanwezig

1. Voldoende ruimte en/of maatregel tegen ontsnapping of permanente mogelijkheid naar binnen of schuilmogelijkheid

2. Voldoende ruimte, maatregel tegen ontsnapping en de permanente mogelijkheid naar binnen te gaan of te schuilen

Weegfactor: 2 van 4

Paramater 'stroeve ondergrond'

Voor dieren kunnen gladde ondergronden worden ervaren als eng. Ook is een goede grip van belang voor een goede houding tijdens het bewegen, zitten en liggen. (TVT, 2011)

Meting: de paramater wordt gemeten door met de vlakke hand over de ondergrond van plaats van inzet te gaan. Een ondergrond is stroef wanneer met de hand gevoeld kan worden dat er verschillende structuren te onderscheiden zijn. Wanneer dit niet het geval is wordt de ondergrond glad genoemd.

Gradatie 0/1/2

0= Gladde ondergrond

1= Gladde ondergrond met stroeve delen

2= Stroeve ondergrond

Comfortabel klimaat

Parameter 'stabiele temperatuur'

Omdat tijdens de inzet van de dieren de konijnen worden verplaatst is het van belang dat de temperatuur relatief stabiel is. Hierbij kunnen grote schommelingen worden opgevangen door een goede schuilmogelijkheid, bijvoorbeeld door middel van stro, hooi of andere isolerende materialen. (Fayez, z.d)

Meting: de paramater wordt gemeten met behulp van een thermometer. De temperatuur wordt gemeten op de verschillende plaatsen van (tijdelijke) huisvesting en inzet. Hierbij valt te denken aan het verblijf, de auto en inzet plaats. De meting wordt gedaan door de thermometer een halve minuut op dezelfde plaats te houden, logischerwijs moet dit plaats vinden op de plek waar het konijn zich zou bevinden tijdens de inzet of in de huisvesting.

Er wordt ook gekeken naar de mogelijkheid voor het konijn om zich te verschuilen voor temperatuurschommelingen (door middel van bijvoorbeeld een laag hooi of stro of isolerende laag waar het dier zich onder kan verschuilen).

Gradatie 0/1/2

0= Temperatuurschommelingen meer dan 10 graden

1= Temperatuurschommelingen minder dan 5 graden maar geen mogelijkheid tot schuilen

2= Temperatuurschommelingen minder dan 5 graden en schuilmogelijkheid

Parameter 'afwezigheid van tocht'

Uit onderzoek van Cornelissen blijkt dat de ideale luchtsnelheid binnen het hok onder de 0,20 m/s moet liggen, hierboven is niet gewenst omdat konijnen slecht tegen tocht kunnen (Cornelissen, 2011).

Meting: de meting wordt gedaan met behulp van een windsnelheidsmeter. De luchtsnelheid wordt gemeten op de verschillende plaatsen van (tijdelijke) huisvesting en inzet. Hierbij valt te denken aan het verblijf, de auto en inzet plaats. De meting wordt gedaan door windsnelheidsmeter op dezelfde plaats te houden, logischerwijs moet dit plaats vinden op de plek waar het konijn zich zou bevinden tijdens de inzet of in de huisvesting.

Gradatie 0/1/2

0= Luchtsnelheid meer dan 0,30 m/s en geen schuilmogelijkheid

1= Luchtsnelheid meer dan 0,30 m/s maar mogelijkheid tot schuilen

2= Luchtsnelheid onder 0,20 m/s

GEZONDHEID

Afwezigheid van ongemak door ingrepen of handelingen

Parameter 'dieren worden onder begeleiding uit het hok/vervoerskooi gehaald'

Om verwondingen te voorkomen moet het dier op de juiste manier gehanteerd worden. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van visuele observatie. Er wordt gekeken of de cliënten zelf de konijnen uit hok halen of dat de begeleiding dit doet. Ook wordt gecontroleerd of de cliënten zelf directe toegang hebben tot de dieren.

Gradatie 0/1/2

0= Geen begeleiding

1= Niet altijd door de begeleider uit het hok gehaald, ook cliënten zonder begeleiding hebben toegang

2= Altijd door de begeleider uit het hok gehaald of onder begeleiding door cliënten uit het hok gehaald

Parameter 'manier van hanteren van de konijnen door zorgverleners'

Een correctie hantering van de konijnen tijdens de inzet houdt in dat de konijnen te allen tijde worden opgepakt zoals beschreven in de literatuurstudie. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van visuele observatie tijdens de inzet.

Gradatie 0/2

0= Niet correcte hantering

2= Correcte hantering

Parameter 'training zorgverleners m.b.t. gebruik konijnen'

Om de konijnen op een goede manier in te zetten en te behandelen is het van belang dat de begeleiders voldoende kennis hebben van de dieren. Hierbij gaat het om basiskennis van het dier maar ook herkenning van gezondheidsproblemen, socialisatieproblemen en andere gedragsproblemen. (TVT, 2011; Dyles, 2006)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan de medewerkers. De medewerkers wordt gevraagd welke opleiding er gevolgd is. Daarnaast wordt gevraagd of er ervaring

is met het houden van en/of werken met konijnen. Hieruit wordt bepaald of de opleiding en/of de ervaring van een voldoende niveau is.

Gradatie 0/1/2

0= Geen opleiding of ervaring

1= Diergerelateerde opleiding minimaal MBO of meer dan 5 jaar ervaring met konijnen houden

2= Diergerelateerde opleiding MBO of hoger én meer dan 5 jaar ervaring of meer dan 10 jaar ervaring

Parameter 'manier van hanteren van de konijnen door cliënten'

Een correctie hantering van de konijnen tijdens de inzet houdt in dat de konijnen te allen tijde worden opgepakt zoals beschreven in de literatuurstudie. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van visuele observatie tijdens de inzet.

Gradatie 0/2

0= Niet correcte hantering

2= Correcte hantering

Parameter 'uitleg hoe om te gaan met konijnen aan cliënten'

Om te waarborgen dat cliënten op een correcte manier omgaan met de konijnen is het van belang dat ze worden voorgelicht. In deze voorlichting zal de basis kennis over het konijn naar voren moeten komen en de manier van omgaan met de dieren. (Muntz, 2011)

Meting: deze parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan medewerkers en visuele observatie. De medewerkers wordt gevraagd of er vooraf een inleiding wordt gegeven over het konijn en de 'regels' die van belang zijn bij de omgang met konijnen. Tevens wordt geobserveerd of het ook daadwerkelijk gebeurt.

Gradatie: 0/2

0= Geen voorlichting

2= Goede en correcte voorlichting

Afwezigheid van ziektes

Parameter 'zwelling van buikgebied'

Definitie: Zwelling van de buik wordt gedefinieerd als een zichtbare zwelling van het buikgebied.

Methode voor meting: De parameter zwellingen van de buik wordt gemeten aan de hand van het bekijken en voelen van het konijn. Men moet in eerste instantie controleren op de mate van dikte rond het buikgebied. Indien er sprake is van een zwelling moet worden uitgesloten dat het gaat om overgewicht- het verschil tussen gas (luchtig) of vet (stevig) is voelbaar. Bij zwelling zal de buik wel opgezet zijn, maar voelbaar als gevolg van gas i.p.v. vet. Nota bene: een konijn met een vermoedelijke zwelling van de buik loopt een zeer hoog risico op een directe dood en dient onmiddellijk door een dierenarts te worden gecontroleerd.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 10 konijnen
- Classificatie: 0/2.

- 0. Zichtbare zwelling van de buik
- 2. Geen zichtbare afwijking

Parameter 'diarree'

Definitie: Diarree wordt gedefinieerd als zachte, natte, vormeloze ontlasting, al dan niet in de vorm van ceacale ontlasting.

Methode voor meting: De parameter 'diarree' wordt getoetst aan de hand van twee punten: de aanwezigheid van dunne ontlasting in het gehele verblijf en de aanwezigheid van dunne ontlasting op de achterhand van de konijnen.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven, en voor controle op het dier tot een maximum van 3 konijnen.
- Benodigde tijd: 3 minuten
- Classificatie: 0/2.

0. Diarree (of vastgekoekte ontlasting) aanwezig op konijn of in het verblijf

2. Geen aanwijzingen voor diarree

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'uitvloeiingen (oog, neus, vulva)'

Definitie: Uitvloeiingen worden gedefinieerd als pussige of waterige, al dan niet bloederige uitscheiding uit neus, oog of vulva met eventueel aanverwante symptomen als niezen en/of vieze voorpoten.

Methode voor meting: De drie lichaamsdelen waarop de parameter 'uitvloeiingen' van toepassing is worden afzonderlijk getoetst. Men controleert de aanwezigheid van waterige uitvloeiing, snot, etter en bloed beginnend bij de neus en dan de ogen. Dan controleert men de binnenzijde van de voorpoten op aanwezigheid van (weggeveegde) uitvloeiing. Vervolgens controleert men enkel de voedsters in de groep op de zichtbare aanwezigheid van vulva-uitvloeiingen door het konijn op de rug te leggen, en door met duim en wijsvinger te drukken de vulva zichtbaar te krijgen. In het geval van grote konijnenrassen mag men niet op de rug optillen. Dezen bekijkt men vanaf de onderkant de ze aan het achterwerk iets omhoog te tillen. Geen van de lichaamsgebieden mag een uitvloeiing vertonen.

Nota bene: gebruik voor deze parameter bij ieder gecontroleerd konijn een nieuwe set plastic handschoenen om overdracht van besmetting onderling te voorkomen.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot een maximum van 3 willekeurig gekozen konijnen
- Benodigde tijd: 2 tot 6 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Vulva uitvloeiing (al dan niet met uitvloeiingen van ogen en/of neus)

1. Neus en/of oog uitvloeiing

2. Geen uitvloeiingen zichtbaar

- Visuele referentie

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'mortaliteit'

Definitie: Het sterftecijfer wordt gedefinieerd als het percentage van de totale populatie konijnen dat jaarlijks onvoorzien (d.w.z. met uitzondering van consumptiedoeleinden) overlijdt.

Methode voor meting: Controleer de administratie van de kinderboerderij op het bijgehouden sterftepercentage. Indien deze administratie niet aanwezig is wordt de parameter beoordeeld als de laagste welzijnsscore. Controleer de administratie van gedurende minstens drie jaren waarbij het gemiddelde sterftepercentage niet hoger mag zijn dan 5%.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Administratie
- Benodigde tijd: 7 minuten
- Classificatie: Sterftepercentage over de afgelopen jaren (%).

0. Geen administratie aanwezig of sterftepercentage hoger dan 5%

1. Sterftepercentage tussen 1% en 5%

2. Sterftepercentage lager dan 1%

- Formule percentages bereken

Men berekent het sterftepercentage door te bekijken hoeveel konijnen er per jaar gestorven zijn ten opzichte van de totale konijnenpopulatie. Dit berekent men voor de afgelopen drie jaren. Vervolgens middelt men de uitslag per jaar door het de 3 resultaten op te tellen en door drie te delen.

Weegfactor: 1 van 4

Parameter 'vaccinatiebeleid'

Definitie: Vaccineren van konijnen betreft het preventief behandelen van de virale infecties Myxomatose en VHD (Viraal Hemorragische ziekte).

Methode voor meting: Controleer de administratie op het gevoerde vaccinatiebeleid. Hierbij ziet de frequentie voor het vaccineren van konijnen er als volgt uit: één keer per jaar VHD en twee keer per jaar Myxomatose. Indien er geen gegevens beschikbaar zijn over het vaccinatiebeleid wordt dit gekwalificeerd als welzijnsaantasting.

Kinderboerderijniveau

Aantal benodigde metingen: Administratie

Benodigde tijd: 3 minuten

Classificatie: 0/1/2.

0. Geen bewijs voor vaccinatie(beleid) of onvoldoende vaccinatie (minder dan één keer per jaar VHD en twee keer per jaar Myxomatose)

1. De konijnen worden controleerbaar 2 maal jaarlijks gevaccineerd tegen Myxomatose en jaarlijks tegen VHD

2. De konijnen worden controleerbaar 2 maal jaarlijks gevaccineerd tegen Myxomatose en 2 maal jaarlijks tegen VHD

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'quarantaine'

Definitie: Quarantaine op de kinderboerderij wordt gedefinieerd als het isoleren - afzonderen van konijnen om na te gaan of zij mogelijk een (infectieuze) ziekte met zich meedragen.

Methode voor meting: Controleer de kinderboerderij op de aanwezigheid van een apart konijnenverblijf (hok) in een afgezonderde ruimte van de andere konijnen. Controleer daarnaast wat de periode is (in weken) waarover nieuw binnengebrachte dieren in quarantaine gehouden worden. Overigens; dit verblijf wordt in de overige parameters niet meegenomen voor meting.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Administratie
- Benodigde tijd: 3 minuten
- Classificatie 0/2 en aantal weken waarover quarantaineperiode loopt.

0. Geen aantoonbaar quarantaine(beleid)

2. De nieuwe konijnen worden controleerbaar in quarantaine geplaatst + aantal weken waarover quarantaineperiode loopt.

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'geen inzet van zieke dieren'

Het inzetten van zieke konijnen tast het welzijn van het konijn aan. (TVT, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan medewerkers. Er wordt gevraagd of zieke dieren worden ingezet en wanneer een konijn 'ziek' genoemd wordt. Daarnaast wordt tijdens de observatie gekeken of er zieke dieren ingezet worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de lijst met ziektebeelden zoals genoemd in de literatuurstudie

Gradatie 0/1/2

0= Inzet van zieke dieren

1= Inzet bij twijfel over gezondheid van het konijn

2= Geen inzet zieke dieren ook niet bij twijfel

Afwezigheid van verwondingen

Parameter 'geen mogelijkheid tot verwonding in directe omgeving van inzet'

Konijnen kunnen zich verwonden aan scherpe delen, of ergens achter blijven haken met nagels of vacht. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan de medewerkers. Er wordt gevraagd of er vooraf wordt gecontroleerd of de omgeving veilig is voor het konijn. Dit dient gedaan te worden voordat de konijnen uit het hok/de transportkist worden gehaald.

Gradatie 0/1/2

0= Geen controle van de omgeving

1= Controle van de inzet gebeurt tijdens de inzet

2= Vooraf controle in de omgeving van de inzet

Parameter 'valpreventie bij oppervlakten hoger dan 50 cm'

Onder valpreventie kan worden verstaan dat ervoor wordt gezorgd dat konijnen niet van hoger gelegen oppervlaktes kunnen vallen. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld omheining van de oppervlakte, of door begeleiding die in kan grijpen op het moment dat het konijn naar de rand van de oppervlakte loopt. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van visuele observatie. Er wordt gecontroleerd of de konijnen redelijkerwijs beschermd worden tegen het vallen van oppervlakten hoger dan 50 cm. Hierbij kan worden gedacht aan een hekje op de oppervlakte of begeleiding die preventief ingrijpt.

Gradatie 0/1/2

0= Geen valpreventie

1= Alleen valpreventie als konijnen zonder toezicht verblijven

2= Altijd valpreventie (hekje en/of permanente begeleiding)

Parameter 'geen inzet van gewonde dieren'

De inzet van gewonde dieren is niet gewenst, omdat dit het welzijn van het konijn aantast. (TZZ, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan medewerkers. Er wordt gevraagd of gewonde dieren worden ingezet en wanneer een konijn 'gewond' genoemd wordt. Daarnaast wordt tijdens de observatie gekeken of er gewonde dieren ingezet worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de lijst met verwondingen zoals genoemd in de literatuurstudie

Gradatie 0/1/2

0= Inzet van gewonde dieren

1= Inzet van dieren bij twijfel over (interne)verwondingen

2= Nooit inzet van gewonde dieren ook niet bij twijfel

Parameter 'voetzoolaandoeningen'

Definitie: Voetzoolaandoeningen worden gedefinieerd als beschadigingen aan de achtervoetzolen.

Methode voor meting: De parameter 'voetzoolaandoeningen' wordt gemeten op de achterpoten aan de hand van een visuele referentie. Hierbij worden de konijnen opgepakt, op de rug getild en worden de voetzolen van de achterpoten gecontroleerd op kaalheid, eeltplekken en open wonden. In het geval van grote konijnenrassen mag men omgekeerd op de rug optillen. Deze bekijkt men vanaf de onderkant de ze aan het achterwerk iets omhoog te tillen en de poot gestrekt naar achteren te bekijken.

- Individueel niveau.

- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 5 konijnen

- Benodigde tijd: 2 tot 10 minuten

- Classificatie 0/1/2

0. Eeltknobbels met kloven en/of open wonden

1. (Ten dele) kale / rode voetzool met eeltplek

2. Gave voetzool

- Visuele referentie

Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'gebitsproblemen'

Definitie: Gebitsproblemen worden gedefinieerd als te lange of vertikaal foutief geschaarde snijtanden, te lange of foutief gegroeide kiezen (d.w.z. haken).

Methode voor meting: De parameter 'gebitsproblemen' wordt gemeten aan de hand van een controle op de snijtanden (d.w.z. voorste tanden) en een controle van het verblijf op aanwezigheid van hooiproppen. Hooiproppen zijn uitgespuugde stukjes voer – hooi – het stuk is omgeven door speeksel en is herkenbaar als een los bolletje.

Voor classificatie worden verschillende categorieën onderscheiden: 0. Zichtbare foutieve scharing snijtanden, kwijlen en natte kin, hooiproppen in het verblijf en zichtbaar abces(sen) rond het kaakgebied 1. Zichtbare foutieve scharing snijtanden, 2. Geen waarneembare afwijkingen en geen hooiproppen te vinden.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 10 konijnen
- Benodigde tijd: 1 tot 10 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Zichtbare foutieve scharing snijtanden in combinatie met kwijlen/natte kin, zichtbare kaakabces(sen), meerdere hooiproppen in het verblijf

1. Zichtbare foutieve scharing snijtanden
2. Geen zichtbare afwijking snijtanden

- Visuele referentie (tanden)

Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'overgroeide nagels'

Definitie: Overgroeide nagels worden gedefinieerd als te lange (d.w.z. onder de vacht uitstekend) en/of gescheurde en/of afgebroken nagels.

Methode voor meting: De parameter 'overgroeide nagels' wordt gemeten aan de hand van de nagellengte. Hierbij wordt het konijn opgepakt en wordt gekeken hoever de nagel onder de vacht uitgroeit en er wordt gekeken of de nagel slechts enkele millimeters langer is dan waar het leven eindigt. Bij zwarte nagels wordt hierbij gebruik gemaakt van een zaklamp. In het geval van onderling verschil in de conditie van nagels geldt dat de nagel met de slechtste conditie de score bepaald.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 10 konijnen
- Benodigde tijd: 1 tot 10 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Lange nagels in combinatie met scheuringen, afgebroken nagels of ingegroeide nagel(s)

1. Nagel meer dan 3 mm langer dan waar leven ophoudt
2. Lengte nagel slechts enkele mm verder dan leven

- Visuele referentie

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'laesies (verwondingen) door soortgenoten en/of omgeving'

Definitie: Laesies worden gedefinieerd als lichamelijke verwondingen toegebracht door soortgenoten en/of omgeving.

Methode voor meting: De parameter 'Laesies' wordt gemeten aan de hand van aanwezige verwondingen op het dier. Een wond wordt gedefinieerd als een verse, open beschadiging van het huidweefsel, al dan niet met bloed en/of korst. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen verwondingen als gevolg van soortgenoten of omgeving, omdat dit praktisch gezien niet te bepalen is. Het konijn zal gecontroleerd moeten worden op verwondingen aan oren, voorkant, borst en buikgebied, flank en rug, staartgebied en stuitje en de poten (voor en achter). Bekijk en voel ieder

afzonderlijk gebied (vergeet niet ook tussen de vacht te controleren) en scoor op de aanwezigheid van verwondingen volgens standaardisatie.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot een maximum van 3 willekeurig gekozen konijnen
- Benodigde tijd: 2 tot 6 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Meer dan drie wonden

1. Twee of drie wonden

2. Maximaal één wond zichtbaar

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'vachtconditie'

Definitie: De vachtconditie stelt men vast aan de hand van de mate waarin de vacht schoon, aansluitend, vrij van afgebroken haren en/of kale plekken, glanzend en vrij van parasieten is.

Methode voor meting: De parameter 'vachtconditie' wordt gemeten aan de hand van de mate waarin de vacht schoon, aansluitend, kale plekken of afgebroken haren bevat en of er parasieten te vinden zijn. Ook indien het konijn zich voortdurend krabt of de kop schudt wordt dit meegenomen in de parameter. In de ruiperiode kan de vachtconditie er niet optimaal uitzien, maar is wel goed te onderscheiden van de te controleren punten. Voedsters die drachtig zijn, zijn geneigd om zichzelf te plukken waardoor soms kale plekken kunnen ontstaan rond de buik. Hiermee zal rekening gehouden moeten worden tijdens het controleren en zal niet meegenomen moeten worden in de classificatie. Een voedster die niet drachtig is, maar toch kale plekken vertoont zal als afwijking geclassificeerd moeten worden.

Begin het meten van deze parameter daarom met het controleren van de algehele vachtconditie (glans/aaneensluiting van haren) terwijl er verder wordt gelet op eventueel krabgedrag en het schudden van de kop. Hierna wordt het konijn opgepakt en wordt er gekeken naar de aanwezigheid van kale plekken, afgebroken haren en parasieten door middel van een vlooiengkam. Geen van de bovengenoemde aandoeningen of de gedraging krabben mag tijdens het meten geconstateerd worden.

Nota bene: wonden en krassen worden niet meegerekend in de score op vachtconditie.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot een maximum van 3 willekeurig gekozen konijnen
- Benodigde tijd: 2 tot 6 minuten
- Classificatie 0/2.

0. Zichtbare aanwijzingen voor één of meerdere van de vachtafwijkingen

2. Geen zichtbare vachtafwijkingen

- Visuele referentie

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'madenziekte (myasis)'

Definitie: Madenziekte wordt gedefinieerd als een madeninfectie aan de achterhand van het konijn.

Methode voor meting: De parameter 'madenziekte' meet men aan de hand van drie aspecten: a.

Loszittende vacht en aanwezigheid van maden op en onder de vacht. b. De zichtbare aanwezigheid van vliegen op (de achterhand van) het konijn, c. Het zichtbaar aanwezig zijn van vliegen in het verblijf.

- Groepsniveau: één konijn met de aandoening bepaalt de uitslag.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 10 konijnen
- Classificatie 0/1/2.

0. Loszittende vacht ten opzichte van huid en aanwezigheid van maden op en onder de vacht ('a').

1. Vliegen in het verblijf of op het konijn ('b' en/of 'c')

2. Geen afwijkingen waarneembaar

Parameter 'kreupelheid'

Definitie: Kreupelheid wordt gedefinieerd als zichtbare afwijkingen in de tred van het konijn door ontstekingen, kneuzingen en fractures.

Methode voor meting: Kreupelheid kan worden waargenomen in verschillende stadia van ernst. Het is bij deze meetmethode de bedoeling d.m.v. een afzetting met bijvoorbeeld karton of anderszins afgezonderd gebied een pad/ruimte te creëren waar het konijn doorheen loopt. Het moet dan gaan om een vlakke, doch stroeve ondergrond met voldoende beweegruimte. Er moet worden gelet op de manier waarop het konijn zich voortbeweegt. Hierbij zijn drie categorieën te onderscheiden (zie classificatie).

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot een maximum van 3 willekeurig gekozen konijnen
- Benodigde tijd: 3 tot 9 minuten
- Classificatie: 0/1/2.

0. Volledig ontzien van het gebruik van één of meerdere ledematen

1. Kreupelheid zichtbaar bij één of meerdere ledematen

2. Normale tred/geen zichtbare afwijkingen

Weegfactor: 2 van 4

Goede voeding

Voor het gehele aspect voeding zal gebruik gemaakt worden van het boek 'High Five met je konijn'.

In de bijlage van dit boek zijn lijsten opgenomen met soorten fruit, groente, planten en bomen en de mate van geschiktheid voor konijnen.

Afwezigheid van langdurig dorst

Parameter 'drinkwatervoorziening'

Definitie: Drinkwatervoorziening betreft het vrij ter beschikking hebben van water.

Methode voor meting: Twee aspecten worden bij drinkvoorziening gemeten: hygiëne en werkend ja/nee. Een drinkvoorziening is hygiënisch wanneer er geen groene aanslag en etensresten op/in zitten. Een drinkwaterflesje mag niet verstopt zijn en zal daarom gecontroleerd moeten worden.

Door middel van een vinger tegen het balletje in het waterflesje te houden kan gecontroleerd

worden of het water goed doorstroomd. Scoor alle drinkvoorzieningen in het verblijf. Bij één onvoldoende hygiënische/werkende drinkwatervoorziening bepaald deze de eindscore.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle drinkvoorzieningen in het konijnenverblijf.
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie: 0/1/2.

0. Één of meerdere drinkwatervoorzieningen werk(t)(en) niet

1. Alle drinkwatervoorzieningen werken, maar één of meerdere drinkwatervoorzieningen zijn onhygiënisch

2. Alle drinkwatervoorzieningen werken en zijn hygiënisch.

Weegfactor: 3 van de 4

Juiste samenstelling voeding

Parameter 'voorziening van overig voer'

Definitie: Voorziening van overig voer wordt gedefinieerd als de regelmatige voorziening van voor konijnen geschikte verse groenten en fruit.

Methode voor meting: De voorziening van overig voer wordt gemeten aan de hand van twee aspecten: Enerzijds wordt de vraag gesteld aan de medewerkers of er groenvoer gegeven wordt aan de konijnen, en anderzijds wordt de kinderboerderij gecontroleerd op de aanwezigheid van een lijst met geschikte groente, - en fruitsoorten voor konijnen. Optimaal is het, wanneer deze lijst ook zichtbaar is voor bezoekers.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven.
- Benodigde tijd: 1 minuut
- Classificatie: 0/1/2.

0. Er wordt geen groenvoer gegeven / er wordt groenvoer gegeven maar er is geen lijst aanwezig

1. Groenvoer wordt gegeven met behulp van een lijst

2. Groenvoer wordt gegeven met behulp van lijst, welk ook zichtbaar is voor bezoekers

Parameter 'geschiktheid beloningen'

Beloningen gebruikt tijdens de inzet van konijnen mogen in geen geval de gezondheid schaden van de dieren. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van drie aspecten. De medewerkers wordt gevraagd of er tijdens de inzet gebruik wordt gemaakt van beloningen. Wanneer er beloningen worden gebruikt zijn deze geschikt voor het konijn? Daarnaast wordt gecontroleerd of er een correcte lijst met geschikte beloningen is op de plaats van inzet.

Gradatie 0/1/2

0= Gebruik van ongezonde beloningen

1= Geen gebruik van beloningen

2= Gebruik van gezonde beloningen

Parameter 'toezicht op wat cliënten geven aan de konijnen'

Omdat cliënten vaak niet op de hoogte zijn van gezonde en ongezonde voeding voor konijnen is het van belang dat hier toezicht op wordt gehouden. Eventueel kunnen geschikte beloningen voor de konijnen worden aangeboden door de begeleider.

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van twee aspecten namelijk enerzijds de vraag aan medewerkers of er toezicht is op het geven van beloningen, anderzijds wordt gecontroleerd/geobserveerd of cliënten mogelijkheid hebben tot het geven van beloningen. Hierbij wordt gelet op of de begeleiding deze beloningen aan de cliënten geven die ze vervolgens aan de konijnen geven.

Gradatie 0/1/2

0= Geen toezicht

1= Wel toezicht maar in lage mate, cliënten hebben zelf de mogelijkheid tot het geven van eigen beloningen

2= Goed toezicht en aanbieden van geschikte beloningen door begeleiding aan cliënten die ze vervolgens aan de konijnen geven.

Afwezigheid van chronische honger en overvoeding

Parameter 'voorziening van ruwvoer'

Definitie: Voorziening van ruwvoer betreft het vrij ter beschikking hebben van hooi.

Uiteenzetting:

Methode voor meting: Voorziening van ruwvoer wordt gecontroleerd op twee aspecten: permanente aanwezigheid van gras of hooi, en versheid van hooi. Controleer of er hooi in het verblijf aanwezig is, en vervolgens of het hooi groen van kleur is en niet geel (hoe groener het hooi hoe verser). Het hooi mag niet reukloos zijn en er mogen geen schimmelplekken te zien zijn. Tevens moet het hooi niet te stoffig zijn. Het spreekt voor zich dat permanente toegang tot gras wordt gewaardeerd als 2.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie: 0/1/2.

0. Geen ruwvoer voorzien

1. Permanent ruwvoer voorzien maar niet vers

2. Vers ruwvoer permanent aanwezig

Parameter 'lichaamsconditie'

Definitie: Lichaamsconditie wordt gedefinieerd als de mate waarin een konijn de optimale voedingstoestand heeft.

Methode voor meting: Bekijk de konijnen van de zijkant en bovenkant, zoals op het beeldmateriaal aangegeven. Bekijk hoe zichtbaar de ruggengraat en ribben zijn, en voel daarna of de ruggengraat en ribben te voelen zijn. Stel de lichaamsconditie vast volgens de referentiefoto's. Gebruik voor deze indeling ook het gezonde verstand, het kan dat een bepaald ras tegelijk kenmerken heeft van verschillende classes, let in dat geval het meest op het silhouet van het konijn. Classificeer volgens gemiddelde.

- Individueel niveau.
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen:

50% van populatie, tot een maximum van 10 konijnen

- Benodigde tijd: 2 tot 20 minuten
- Classificatie: 0/1/2

0. De heupbeenderen, ruggengraat en ribben zijn zeer scherp uitstekend bij aanraking (te dun), of men kan de ribben niet voelen en de ruggengraat en heupbeenderen zijn enkel bij grootte drukuitoefening voelbaar (te dik)

1. De heupbeenderen, ruggengraat en ribben zijn bij aanraking zeer eenvoudig te voelen en de romp is vlak, of men kan de ribben, ruggengraat en heupbeenderen moeilijk voelen en de romp is zeer rond

2. De heupbeenderen, ruggengraat en ribben zijn eenvoudig te voelen maar zijn afgerond, en dus niet scherp, en het rompgebied is vlak

- Visuele referentie

Weegfactor: 2 van de 4

Parameter 'tijdstippen van voeren i.r.t inzet'

Konijnen moeten te allen tijde toegang hebben tot voedsel om hun maag-darmkanaal gevuld te houden (Ducatelle, 1993).

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van

Gradatie 0/1/2

0= Alleen voedsel aanbod in huisvesting

1= Altijd voedselaanbod behalve tijdens inzet of vervoer

2= Altijd voedselaanbod ook tijdens inzet en vervoer

Parameter 'hoeveelheid beloningen'

Naast de aard van de beloning is ook de hoeveelheid van belang. Uiteraard zijn ongezonde beloningen eerder schadelijk dan gezonde beloningen. (Muntz, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van observatie tijdens de inzet en bestaat uit twee aspecten, namelijk de hoeveelheid beloning en de geschiktheid van de beloning.

Gradatie 0/1/2

0= Veelvuldig gebruik van ongezonde beloningen

1= Veelvuldig gebruik van gezonde beloningen, waardoor ook ongezond

2= In goede mate gebruik van gezonde beloningen.

NORMAAL GEDRAG

Expressie van sociaal gedrag

Parameter 'hoeveel konijnen worden tegelijk ingezet'

Konijnen zijn sociale dieren, hierom is het van belang dat de dieren ook gezamenlijk worden ingezet. (Lumpkins et. al., 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan medewerkers en visuele observatie. Er wordt gevraagd hoeveel konijnen worden ingezet en of dit altijd dezelfde aantallen zijn. Daarnaast wordt er wordt geobserveerd hoeveel dieren worden ingezet.

Gradatie: 0/1/2

0= Konijnen altijd alleen ingezet

1= Konijnen niet altijd gezamenlijk ingezet

2= Konijnen altijd gezamenlijk ingezet

Parameter 'groepshuisvesting'

Definitie: Groepshuisvesting wordt gedefinieerd als het gezamenlijk (d.w.z. in hetzelfde verblijf) huisvesten van twee of meer konijnen.

Methode voor meting: Controleer of er sprake is van groepshuisvesting of solitaire huisvesting.

Hierbij geldt dat het houden van konijnen in koppels wordt gekwalificeerd als groepshuisvesting.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 1 minuut
- Classificatie 0/1/2:

0. Solitaire huisvesting

1. Ten dele solitaire, ten dele groepshuisvesting

2. Enkel groepshuisvesting

Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'castratiebeleid'

Criterium: 9. Uiting van sociaal gedrag

Soort parameter: Managementgerichte parameter

Definitie: Castratie wordt gedefinieerd als het (deels) verwijderen van geslachtsorganen bij de ram (teelballen).

Methode voor meting: Controleer de administratie op castratiebeleid van rammen.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Administratie
- Benodigde tijd: 3 minuten
- Classificatie: 0/1/2.

0. Geen (controleerbare) castratie van rammen en wel groepshuisvesting

1. Geen (controleerbare) castratie van rammen zonder groepshuisvesting

2. Alle rammen worden gecastreerd

Weegfactor: 1 van 4

Expressie ander soortspecifiek gedrag

Parameter 'graafmogelijkheden'

Definitie: Een graafmogelijkheid wordt gedefinieerd als voldoende ruimte om te graven en materiaal om in te graven. Hierbij is aarde of zand optimaal, en vormen voldoende hooi en stro een andere mogelijkheid.

Methode voor meting: Controleer op de voorziening van een graafmogelijkheid.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven en alle konijnen in het verblijf.
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie 0/1/2:

0. Geen graafmogelijkheid

1. Graafmogelijkheid door stro en/of hooi en/of houtsnippers in het verblijf

2. Graafmogelijkheid door zand en/of aarde in het verblijf.

Weegfactor: 1 van 4

Parameter 'knaagvoorziening'

Definitie: Een kauwmogelijkheid wordt gedefinieerd als voorziening van geschikt materiaal om op te kauwen/knagen.

Methode voor meting: Controleer in de eerste instantie op de voorziening van een kauwmogelijkheid. Indien is vastgesteld dat er een geschikte kauwmogelijkheid beschikbaar is (hooi, wilgentakken en fruittakken, rietenmanden, kartonnen dozen en houtblokken) voor de konijnen controleert men het aantal dieren dat zich actief bezig houdt met kauwen. Dit doet men als volgt: De observatie dient plaats te vinden in de ochtend buiten de voedermomenten. De controleur blijft buiten het verblijf. Controleer alle aanwezige konijnen op kauwgedrag (K), waarbij kauwen geldt als het konijn langer kauwt dan wanneer het enkel een object verplaatst met de snijtanden. Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten.

- Groepsniveau

- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven en alle konijnen in het verblijf.

- Classificatie 0/1/2:

0. Geen kauwmogelijkheid

1. Kauwmogelijkheid maar geen konijn maakt er gebruik van

2. Kauwmogelijkheid en ten minste één konijn heeft gedurende het assessment gekauwd/geknaagd.

Nota bene: het kauwen/knagen aan verblijfsonderdelen die daar niet voor bedoelt zijn (tralies, hokhout e.d.) wordt niet geclassificeerd als kauwmogelijkheid en als dusdanig wordt ook het kauwen/knagen aan deze verblijfsonderdelen tijdens het meten niet geclassificeerd als K-gedrag.

Positieve emotionele toestand

Parameter 'verhouding tussen ingezette tijd en rusttijd'

Het te vaak en te veel inzetten van konijnen brengt een te grote fysieke en geestelijke belasting met zich mee. De te volgen richtlijnen hierin zijn: drie tot vijf dagen per week maximaal een keer per dag. Per inzet maximaal drie tot vier uur, exclusief transport. Bij inzet met fysiek contact met cliënten waar geen mogelijkheid is tot vluchten (op schoot) maximaal twee keer 15 minuten per dag met een pauze in sociaal verband. (TVT, 2011)

Meting: de parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan medewerkers. Er wordt daarnaast ook gekeken of er registratie plaatsvindt van de ingezette dieren.

Gradatie: 0/1/2

0= Geen van de richtlijnen worden gevolgd en geen registratie

1= Minder dan drie richtlijnen worden gevolgd of geen registratie

2= Alle richtlijnen worden correct gevolgd en registratie

Parameter 'mogelijkheid tot onttrekken'

Definitie: Een mogelijkheid om zich te onttrekken wordt gedefinieerd als een additioneel verblijfsonderdeel waar een konijn kan schuilen voor soortgenoten, mensen en predatoren.

Methode voor meting: De mogelijkheid tot onttrekken wordt gemeten aan de hand van aanwezigheid van een schuilmogelijkheid tegen bezoekers en andere dieren. Hierbij staat centraal dat het gaat om een ruimte met een aparte in- en uitgang. Verder is het een voorwaarde dat konijnen altijd beschikking hebben over deze ruimte (d.w.z. zowel binnen als buiten). Het is niet relevant voor de uitslag of het gaat om groepshuisvesting of solitaire huisvesting. Nota bene: dit kan het dezelfde ruimte zijn als die in de parameter 'mogelijkheid tot schuilen'. Voor de voorwaarden van de betreffende voorziening zie parameter 4.2.2.

- Kinderboerderijniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven
- Benodigde tijd: 2 minuten
- Classificatie 0/1/2.

0. Geen schuilmogelijkheid

1. Schuilmogelijkheid maar met slechts één ingang of beperkte beschikbaarheid van de schuilplaats

2. Voldoende schuilmogelijkheid met zowel in-, en uitgang en zonder beperkte beschikbaarheid

Weegfactor: 4 van 4

Parameter 'comfort gedrag'

Definitie: Comfort gedrag wordt gedefinieerd wanneer een konijn ontspannen en languit gestrekt ligt met een rustige ademhaling, wanneer het gaapt of de vacht verzorgt.

Methode voor meting: Bij de parameter 'comfort gedrag' wordt bekeken of het konijn zich op zijn gemak voelt. De observatie dient plaatst te vinden in de ochtend buiten de voedermomenten. De controleur blijft buiten het verblijf. Controleer alle aanwezige konijnen op comfort gedrag (C), waarbij geldt dat het konijn al dan niet zelfstandig languit gestrekt ligt met rustige ademhaling. Gapen kan waargenomen worden. Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten. Indien een konijn vanwege ruimtegebrek niet languit gestrekt kan liggen wordt dat geclassificeerd als afwezigheid van comfortgedrag.

- Groepsniveau
- Aantal benodigde metingen: Alle konijnenverblijven en alle konijnen in het verblijf
- Benodigde tijd: 4 minuten
- Classificatie: 0/2.

0. Geen comfort gedrag waargenomen

2. Één of meerdere konijnen vertoonde comfort gedrag

- Visuele referentie

Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'apathie (gebrek aan alertheid)'

Definitie: Een apathisch konijn wordt gedefinieerd als een konijn dat ineengekropen in een hoek van het verblijf blijft zitten terwijl het wakker is, en niet reageert op de omgeving.

Methode voor meting: De meting vindt plaats in de ochtend buiten voermomenten. De parameter 'Apathie' wordt getoetst door middel van een Novel Object Test (NOT). Men neemt een kleurige lange stok die men in het verblijf van het konijn legt, op maximaal 20 cm afstand van het doelkonijn.

Zorg bovendien dat het konijn daadwerkelijk in de gaten heeft dat er iets gebeurt. Konijnen in groepshuisvesting in gezamenlijke rust kunnen genegeerd worden door de controleur. Hierna gaat de controleur het verblijf weer uit. Er wordt gemeten of het konijn reageert op het nieuwe object (NO) in het verblijf (ruiken/aanraken). Indien een wakker konijn niet reageert en/of ineengedoken in een hoek blijft zitten geldt het als apathisch.

- Individueel niveau. Bereken voor groepsscore het gemiddelde (optellen score alle metingen / aantal metingen)

- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 5 konijnen

- Benodigde tijd: 4 tot 20 minuten

- Classificatie: 0/2.

0. Konijn heeft het NO niet aangeraakt of er aan gesnuffeld

2. Konijn heeft het NO aangeraakt en/of gesnuffeld

Weegfactor: 1 van 4

Parameter 'abnormaal gedrag'

Definitie: Abnormaal gedrag wordt bij konijnen gezien in de vorm van zinloos graven op een harde bodem of draadgaas, rondjes rennen, schudden met de kop, vachtplukken en tralieknagen.

Methode voor meting: De observatie dient plaatst te vinden in de ochtend buiten de voedermomenten. Bij groepshuisvesting: De controleur blijft buiten het verblijf maar zorgt ervoor dat de dieren wakker zijn/worden. Dan wacht men 5 minuten alvorens het meten begint.

Bij solitaire huisvesting: De controleur gaat voor de kooi staan en zorgt dat het konijn wakker is/wordt en blijft vervolgens staan. Dan wacht men 5 minuten alvorens het meten begint.

Controleer alle aanwezige konijnen op stereotypen (S). Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten. De aanwezigheid van één konijn dat stereotypegedrag vertoont bepaalt de uitslag. Controleer alle aanwezige konijnen op stereotypen (S). Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten. De aanwezigheid van één konijn met stereotypegedrag bepaalt de uitslag.

- Groepsniveau

- Aantal benodigde metingen: Alle konijnen in het verblijf

- Benodigde tijd: 4 minuten

- Classificatie: 0/2.

0. Één of meerdere konijnen vertonen abnormaal gedrag

2. Geen zichtbaar abnormaal gedrag

Weegfactor: 2 van 4

Parameter 'negatieve sociale interactie'

Definitie: Negatieve sociale interactie wordt gedefinieerd als onderling vechten, trappen, achtervolgen, vluchten en bijten.

Methode voor meting: De observatie dient plaatst te vinden in de ochtend minstens een uur nadat de dieren hebben gegeten. De controleur loopt het verblijf binnen, zorgt dat alle dieren wakker zijn/worden en gaat zitten in een hoek van het verblijf. Daar wacht men 5 minuten alvorens het meten begint. Controleer onder alle aanwezige konijnen het aantal positieve sociale interacties (P)

en het aantal negatieve sociale interacties (N). Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten.

Indien er geen sprake is van groepshuisvesting wordt de parameter genoteerd als N = 0. Nota bene: deze parameter wordt gelijktijdig gemeten met parameter 'Positieve sociale interactie'.

- Groepsniveau
 - Aantal benodigde metingen: Alle konijnen in het verblijf
 - Benodigde tijd: 9 minuten (2 parameters)
 - Classificatie:
 0. Meerdere malen negatieve interactie waargenomen
 1. Één keer negatieve interactie waargenomen
 2. Geen negatieve interactie waargenomen of solitaire huisvesting
- Weegfactor: 3 van 4

Parameter 'positieve sociale interactie'

Definitie: Positieve sociale interactie wordt gedefinieerd als onderlinge vachtverzorging, actief met elkaar of om elkaar heen lopen en speelgedrag.

Methode voor meting: De observatie dient plaats te vinden in de ochtend minstens een uur nadat de dieren hebben gegeten. De controleur loopt het verblijf binnen, zorgt dat alle dieren wakker zijn/worden en gaat zitten in een hoek van het verblijf. Daar wacht men 5 minuten alvorens het meten begint. Controleer onder alle aanwezige konijnen het aantal positieve sociale interacties (P) en het aantal negatieve sociale interacties (N). Herhaal de parameter drie keer met telkens een interval van twee minuten. Indien er geen sprake is van groepshuisvesting wordt de parameter genoteerd als P = 0. Nota bene: deze parameter wordt gelijktijdig gemeten met parameter 'Negatieve sociale interactie'.

- Groepsniveau
 - Aantal benodigde metingen: Alle konijnen in het verblijf.
 - Benodigde tijd: 9 minuten (2 parameters)
 - Classificatie:
 0. Geen positieve interactie waargenomen
 1. Één keer positieve interactie waargenomen
 2. Meerdere malen positieve interactie waargenomen
- Weegfactor: 3 van 4

Goede mens-dier relatie

Parameter 'training van de dieren'

Het is van groot belang dat konijnen voor de inzet worden gesocialiseerd en getraind om de dieren op een correcte manier in te kunnen zetten. Dit is van belang voor de cliënten maar nog meer in het belang van de konijnen om stress te beperken. (TVT,2011; Muntz,2011)

Meting: De parameter wordt gemeten aan de hand van vragen aan de medewerkers. Er wordt gevraagd of de konijnen worden gesocialiseerd en vanaf welke leeftijd. Daarnaast wordt de methode van socialisatie besproken.

Gradatie: 0/1/2

- 0= Geen training en socialisatie
1= Wel training maar onvoldoende
2= Goede en voldoende training

Parameter 'angst voor mensen'

Definitie: Angst voor mensen wordt gedefinieerd als een reactie op mensen zoals bevroren met opengesperde ogen en snel op en neer bewegende neusvleugels, vluchten, paniekerig springen en rennen, stampen op de grond, bijten en trappen.

Methode voor meting: Bij de parameter 'Angst voor mensen' wordt de reactie van konijnen op de hand van een controleur bekeken. De observatie dient plaatst te vinden in de ochtend buiten de voedermomenten. In het geval van solitaire huisvesting plaatst men de hand in het zicht van het konijn op een gebied waar het konijn de hand kan bereiken (d.w.z. rooster of tralies of iets van dien aard). Houdt de hand gedurende vijf minuten stil tegen het verblijf en noteer het aantal contactmomenten. Een contactmoment betekent dat het konijn ofwel snuffelt aan de hand, of de hand aanraakt. In het geval van groepshuisvesting moet de controleur in het verblijf te gaan zitten en dan de hand uitsteken. Noteer het aantal contactmomenten waarbij een benadering van minimaal 50 cm geldt als contact. Indien het konijn negatief reageert (d.w.z. vlucht, bijt, krabt of schopt) geldt dat als angstrespons.

- Individueel niveau. Bereken voor groepsscore het gemiddelde (optellen score alle metingen / aantal metingen)
- Aantal benodigde metingen: Van één tot vijf konijnen allemaal. Bij meer dan vijf konijnen: 50% van populatie, tot een maximum van 5 konijnen
- Benodigde tijd: 4 tot 20 minuten
- Classificatie 0/1/2:
0. Geen contact met het konijn of een angstrespons
1. Één contactmoment met het konijn
2. Meerdere contactmomenten met het konijn.

Weegfactor: 1 van 4

Bijlage IV: Uitwerking gesprekken met experts

Interview Bernice Muntz

24-1-13

Huisvesting

Transportkooien zijn zeer geschikt om de konijnen in te vervoeren. Bij elk vervoer is het belangrijk dat de dieren hierop getraind worden en dat ze bekend zijn met de transportkist. De inrichting van de transportkist moet voorzien zijn van bodembedekking, krachtvoer, hooi, water. Als het praktisch mogelijk is heeft het de voorkeur om de dieren gezamenlijk te vervoeren. Mochten de dieren apart worden ingezet en later weer bij elkaar worden geplaatst kan voer worden gestrooid om ze af te leiden zodat er geen gevechten ontstaan, daarnaast kunnen dieren op een afstandje van elkaar worden geplaatst, zodat de kans op gevechten verminderd.

Boven 20 graden omgevingstemperatuur mogen de dieren niet zonder airco worden vervoerd, in de kooi wordt het dan te warm. Bij gebruik van airco is het van belang dat de airco niet direct op het konijn gericht staat.

Als de transportkisten voldoen aan alle voorzieningen mogen de dieren maximaal 2 uur achter elkaar worden vervoerd. Als de dieren lange tijd worden vervoerd moet ze de tijd worden gegund om bij te komen van de reis.

Voeding

De dieren moeten altijd toegang hebben tot voeding, het maag darmstelsel moet altijd gevuld zijn. Ruwvoer in de vorm van hooi moet aangevuld worden voordat het op is. Tijdens de inzet van de dieren kan er gebruik gemaakt worden van beloningen in de vorm van een (ander soort) voer welke de dieren lekker vinden. Ook moet het konijn altijd toegang hebben tot hooi bijvoorbeeld door toegang tot de transportkist. De dieren moeten altijd geïnteresseerd zijn in eten, hierbij dient wel rekening gehouden te worden met eerdere voermomenten, de konijnen eten niet continu. Wanneer een konijn langere tijd niet wil eten is er iets mis, en moet deze niet ingezet worden

Gezondheid

Konijnen moeten zo min mogelijk gehanteerd worden in de vorm van oppakken, wanneer konijnen goed gewend zijn aan oppakken is dit een minder groot probleem. Voor het vervoer van de dieren kunnen ze getraind worden om in een mandje te springen waarmee ze opgetild kunnen worden.

Moeten ze toch gehanteerd worden dan altijd met twee handen.

De dieren moeten altijd gevaccineerd zijn voor VHS en Myxomatose, ook moeten nieuwe dieren in quarantaine worden geplaatst. Door castratie zijn de dieren gemakkelijker in de omgang, minder geur en sproeien de rammen niet. Bij niet gecasteerde voedsters komen in 40 tot 80% van de gevallen voor het 4^e levensjaar dodelijke baarmoedertumoren voor, dit kan worden voorkomen door castratie. E. cuni culi is een zoonose. Deze kan voor mensen schadelijk zijn, voornamelijk voor mensen met een lage weerstand. De aandoening pododermatitis is een pijnlijke aandoening aan de voetzool van het konijn, het wordt veroorzaakt door te veel lopen op een harde ondergrond en is vergelijkbaar met doorligplekken. Ook erfelijkheid en hygiëne kunnen een rol spelen bij het voorkomen van pododermatitis. Konijnen kunnen goed tegen lage temperaturen maar tocht moet altijd worden voorkomen, dit is zeer schadelijk. Dieren mogen niet ingezet worden in geval van ziekte, verwonding, zwangerschap of temperaturen boven 25 graden. Betreffende de temperatuur moet ook gekeken worden naar de gehele omgeving en de tolerantie per individueel dier. Let bij alle dieren altijd op afwijkingen in gedrag, mocht dit voorkomen dan mogen de dieren niet ingezet worden, ook bij twijfel niet inzetten.

In geval van bezoekteams mogen konijnen maximaal 2 uur per dag worden ingezet en dit maximaal 3 keer per week. Binnen de 2 uur moet om de 20 a 30 minuten een rustpauze zitten van minimaal een

kwartier. Na een dag van inzet moeten de dieren 1 tot 2 dagen rusten. Worden de dieren ingezet in een verblijf en niet de gehele tijd geaaid en opgepakt dan kan het dier tot 6 uur worden ingezet en maximaal 2 keer per week. Al deze tijden zijn verschillend per dier, dit is een basis en per individu kunnen de tijden verschillen afhankelijk van het karakter en de gewenning van het konijn.

Om te voorkomen dat de dieren weglopen of van een tafel/bed vallen moet gebruik gemaakt worden van hekjes en/of een ren. Hierbinnen moet een handdoek of kleed worden gelegd zodat de dieren niet uitglijden. Als er geen mogelijkheid is om gebruik te maken van een ren of andere manier van omheining kan een tuigje worden gebruikt.

De begeleiding van de dieren moet altijd 1 op 1 zijn.

Gedrag

In de 'thuis' verblijven moeten de dieren altijd verrijking hebben, dit kan bestaan uit knaagmateriaal, hooi, hooiballen (zelf maken) en/of kartonnen dozen. Voordat de dieren ingezet kunnen worden moeten ze uitgeleid worden getraind, hierbij is het belangrijk dat ze gewend zijn aan verschillende doelgroepen zoals mannen, vrouwen, kinderen en gehandicapten. Ook moeten de dieren gewend zijn aan allerlei geluiden, bewegingen, autorijden, warmte en overal aangeraakt worden. Bij deze training kan gebruik gemaakt worden van nabootsing van de inzetomgeving.

Tijdens de inzet moet altijd schuilmogelijkheid worden geboden, knaag- en graafmogelijkheid zijn niet nodig. Om de dieren op hun gemak te stellen is het belangrijk dat ze altijd door een bekende worden begeleid hiernaast kan ook nog een kleed worden meegenomen van huis met de eigen geur eraan.

Voordat de dieren worden ingezet moet altijd uitleg worden gegeven over de verschillende dieren. Hierbij is het van belang te wijzen op verschillende karakters, vluchtgedrag, harde geluiden en onverwachte bewegingen.

Overig

Grotere konijnen zijn vaak minder bang en angstig en hierdoor meer geschikt voor inzet in de zorg. Om konijnen in te zetten in de zorg moet altijd vooraf een opleiding worden gevolgd om goed op de hoogte te zijn van de natuurlijke gedragingen van het konijn als vluchtdier. Hierbij valt te denken aan opleidingen van Thinley, PTC+ Barneveld en/of (vanaf volgend jaar) opleiding Bernice Muntz. Alleen ervaring met konijnen is niet voldoende.

Konijnen moeten altijd worden ingezet in een gesloten omgeving, mocht een dier ontsnappen dan kan deze gemakkelijk teruggevonden worden.

Dieren kunnen alleen ingezet worden maar dit kan alleen als ze dit gewend zijn.

Interview met Corine Oomkes

14 januari 2013

Huisvesting

Het vervoer van konijnen naar een inzetsplek moet gebeuren in een kleine vervoersmand. Hiermee wordt voorkomen dat de konijnen in een paniek/stress moment gaan rond rennen en zichzelf verwonden. Een extra schuilmogelijkheid hoeft niet worden geboden maar er moet voldoende stro aanwezig zijn om in te schuilen. Een kattenmandje waarvan de bovenkant verwijderd kan worden is erg handig, op deze manier kan het konijn gemakkelijk eruit gehaald worden. Konijnen mogen maximaal een half uur in de transportkisten verblijven.

Waar mogelijk moeten konijnen gezamenlijk vervoerd worden maar alleen als ze elkaar kennen en ook gezamenlijk gehuisvest zijn.

Voeding

Tijdens de inzet is het niet haalbaar om de konijnen van voer en water te voorzien. Wel kunnen beloningen worden gegeven tijdens de inzet in de vorm van groenvoer, alleen als de dieren gewend zijn aan groenvoer.

In de transportkisten moet te allen tijde ruwvoer en water aanwezig zijn.

Gezondheid

Konijnen die enige vorm van gezondheidsproblemen vertonen mogen niet worden ingezet. Ook zwangere konijnen mogen niet ingezet worden, vanaf de eerste dag. Konijnen moeten elk jaar ingeënt worden tegen myxomatose en VHD, hier voor moet een konijnenpaspoort worden bijgehouden. Konijnen zijn gevoelig voor rugbreuken, bij spartelen direct het konijn los laten. Konijnen moeten te allen tijde met twee handen opgepakt worden, een hand in het nekvel en een hand onder de achterpoten. Daarna kan ofwel de kop van het konijn onder de oksel worden gehouden, of het konijn tegen het lichaam worden gehouden. Per konijn moet een begeleider aanwezig zijn.

Gedrag

Soortspecifieke gedragingen zijn niet uit te voeren tijdens de inzet. De konijnen moeten voor de inzet minimaal 5 minuten de tijd krijgen om zich te oriënteren op de omgeving en mogen 4 tot 5 keer per week ingezet worden, gedurende maximaal 30 minuten per dag. Harde en onverwachtse geluiden en onverwachtse bewegingen moeten voorkomen worden omdat het dier hiervan kan schrikken. Socialisatie van de dieren moet direct bij de geboorte beginnen. Castratie is gewenst.

Overig

De ziekte *pasturella multocida* komt bij konijnen voor en is gevaarlijk voor mensen, tijdens de voorlichting moet hier op gewezen worden en afgeraden worden het konijn de cliënten te laten likken.

Om met de konijnen te werken moet minimaal MBO Dierverzorging zijn afgerond.

Een goede voorlichting voor de cliënten is van belang, hierin moet naar voren komen hoe de dieren op te pakken.

Konijnen die worden ingezet in de zorg moeten voor de inzet 4 tot 6 weken in quarantaine geplaatst worden.

Bij cliënten met een slechte motoriek kunnen geen konijnen worden ingezet.

Interview Nikki Idema

17-1-13

Huisvesting

Transport moet gebeuren in een mand of bench, hierin kunnen meerdere konijnen (max 3) samen die ook samen zitten in de thuissituatie. In de mand moet voldoende stro of hooi aanwezig zijn.

Voordat de dieren vervoerd worden moet getest worden of de dieren gestrest zijn, hiervoor kan een eetproef gedaan worden. Eten de dieren in de kooi dan zijn ze niet gestrest. Maximale reistijd in de kooi is een half uur, en het konijn mag maximaal 2 uur uit het thuisverblijf zijn. Omgevingsverrijking tijdens de inzet is niet noodzakelijk, de inzet zelf is al verrijking (wel kan dus hooi worden verstrekt in de vervoerskooi).

Voeding

Alleen bij extreme warmte moet er water mee (tenminste wanneer de inzet niet langer is dan 2 uur) ook eten is niet noodzakelijk. Tijdens de inzet kan wel hooi gegeven worden, en om te kijken of de konijnen niet gestrest zijn kan een eetproef worden gedaan. Beloningen gelden tevens ook als stressindicator (eetproef). Beloning kan in de vorm van een appel of konijnensnoep, dit zorgt ook

voor een positieve ervaring voor de konijnen. Nikki wist niet of er een relatie is tussen tijd van voeding en de inzet.

Gezondheid

Bij schurft, open wonden en diarree konijnen niet inzetten. Vooraf moeten konijnen globaal gecheckt worden op bovenstaande punten. De dieren moeten ingeënt zijn tegen de voorkomende konijnenziektes. Hantering dient te gebeuren door konijn met 2 handen op te pakken onder het achterste en de buik en daarna tegen het lichaam aan. Absoluut niet bij het nekvel! Alleen de begeleiders zouden de konijnen moeten optillen, cliënten zoveel mogelijk voorkomen. Aantal konijnen per begeleider is geen limiet aan te stellen, hangt af van het aantal konijnen dat meegenomen wordt en de andere begeleiders die nog aanwezig zijn. Zwangere dieren mogen niet worden ingezet, quarantaine beleid is noodzaak. Tijdens inzet moet worden voorkomen dat konijnen vallen dit kan door een begeleider of het plaatsen van hekje op de grond dan wel tafel.

Gedrag

Dieren vooraf checken op stressniveau, wanneer ze eten zijn ze niet gestrest. Ook tijdens de inzet moet hierop gecheckt worden, na ongeveer 15 minuten zouden alle konijnen moeten willen eten, zo niet worden ze terug in de vervoerskooi geplaatst. Schuilmogelijkheid moet altijd geboden worden, door bijvoorbeeld kooitje op tafel waar ze in kunnen. Soort-specifieke gedragingen kunnen worden uitgevoerd op een handdoek (knagen, graven en evt. schuilen). Dieren hoeven niet perse de tijd te krijgen om te wennen aan de nieuwe omgeving. Maximale inzettijd is een uur en maximale tijd uit eigen verblijf maximaal 2 uur. Wanneer de thuissituatie goed is, kan een konijn prima elke dag ingezet worden. Cliënten moeten rustig blijven en vooral de begeleiding moet weten wat ze doen. Socialisatie kan gebeuren van jongs af aan en is zeer belangrijk. Wanneer nieuwe konijnen worden aangeschaft zijn afgekeurde showkonijnen ideaal, deze zijn vaak erg sociaal en kunnen vaak "kunstjes". Training van de konijnen voor de inzet voegt niets toe. Nikki had geen mening over castratie, geen idee of dit voordelen of nadelen heeft voor het konijn zelf.

Overig

Specifieke opleiding is niet vereist, ervaring vanuit het houden van konijnen thuis is genoeg. Wel moet begeleiding weten wanneer een konijn zich wel of niet goed voelt. Informatie hierover kan worden ingewonnen bij een goede fokker. De gezondheid van het konijn moet hierbij wel voorop worden gesteld.

Voorlichting vooraf aan cliënten gaat naar het idee van Nikki vanzelf, vragen worden tussendoor gesteld, hier en daar kan worden bijgestuurd op bepaalde dingen. Wel moet aangegeven worden dat alleen de begeleiding de dieren optilt. Inspectie vooraf op scherpe voorwerpen is niet nodig, hierbij worden de konijnen wel ingezet in een afgeschermd omgeving. Ongeschikte doelgroepen voor de inzet van konijnen is lastig te noemen. Bij bijzondere doelgroepen moet de begeleiding 1 op 1 zijn. "trial and error" methode om te testen of konijnen geschikt zijn. Meenemen naar inzetplaats, gaat het niet goed dan niet weer meenemen.

Interview Jorine Rommers

18-2-13

Huisvesting

De grootte van de verblijven moet aangepast worden aan de grootte van het konijn, dat wil zeggen dat het konijn tenminste rechtop moet kunnen staan en minimaal 3 sprongen moet kunnen maken in het hok. De inzet van konijnen in de zorg zelf is geen verrijking voor de dieren. Op het moment dat de dieren niet worden ingezet moeten ze omgevingsverrijking hebben in de vorm van ruwvoer of een andere knaagmogelijkheid. Verrijking moet altijd voer gerelateerd zijn en het moet vastgezet worden

aan het verblijf, hiermee wordt voorkomen dat er mee wordt gesleept en het hierdoor bevuild raakt. Naast deze verrijkingen moet er altijd een schuilmogelijkheid aanwezig zijn.

Voor het transport van de konijnen kan een kattenmandje worden gebruikt, op de bodem kan stro, zaagsel en/of kranten worden gelegd om de urine op te nemen.

De voorkeur gaat uit naar gezamenlijke huisvesting, hierbij is het belangrijk dat er een stabiele vaste groep wordt gecreëerd. Gevechten zijn bij tussentijds verwijderen van dieren niet te voorkomen maar na vaststelling van de hiërarchie zal er minder agressie voorkomen. De groepssamenstelling moet altijd bestaan uit voedsters, niet gecasteerde rammen kunnen niet gezamenlijk worden gehouden.

Voeding

De dieren moeten altijd water tot hun beschikking hebben behalve als ze op schoot worden gehouden. Tijdens de schemer in de ochtend en de avond is het van belang dat de dieren rust hebben en voldoende beschikking over voedsel en water, dit zijn hun natuurlijke eetmomenten. Tijdens de inzet kan groenvoer worden aangeboden als beloning, ook kunnen snoepjes worden gebruikt die speciaal voor konijnen zijn ontwikkeld. Het is geen vereiste om de dieren tijdens inzet te voeren, konijnen kunnen ook geruime tijd zonder voedsel.

Gezondheid

Het hanteren van de konijnen moet gedaan worden door het nekvel te pakken en met de andere hand de buik te ondersteunen. Omdat konijnen prooidieren zijn moeten ze van de voorkant worden benaderd. Bij het oppakken moet er op gelet worden dat de dieren niet krabben, bijten en trappen. Dit kan voorkomen door het konijn van het lichaam af gericht te houden.

De begeleiders moeten tenminste een diengerelateerde opleiding hebben zoals MBO dierverzorging. Voor het inzetten moet er uitleg gegeven worden aan de cliënten. Deze uitleg moet minimaal bestaan uit basis biologie over het konijn, hierin is het vluchtgedrag zeer van belang. Hiernaast moet uitleg gegeven worden over het hanteren van de dieren en moet geattendeerd worden op bijten, krabben en trappen.

Alle dieren moeten minimaal een keer per jaar worden ingeënt tegen myxomatose en VHD. Zieke dieren mogen nooit worden ingezet. Hierbij moet gelet worden op snot, oorschurft en diaree. In geval van introductie van nieuwe dieren moeten deze altijd in quarantaine worden geplaatst. De eerste twee weken in volledige afzondering en hierna vier weken met een 'verklikker'. Een verklikker is een (jong) konijn uit de huidige populatie die bij het nieuwe dier wordt geplaatst. Als een van de dieren ziek wordt mogen beide dieren niet terug geplaatst worden in de populatie.

Tijdens de inzet moeten de konijnen één op één begeleiding krijgen. Dit is nodig omdat de dieren erg snel zijn en het gevaar bestaat dat ze van tafel vallen. Konijnen moeten niet ingezet worden bij mensen met een slechte motoriek of mensen die veel plotselinge bewegingen/geluiden maken, dit kan schrikreacties veroorzaken bij de dieren.

Boven de 25 °C mogen konijnen niet worden ingezet, konijnen kunnen erg slecht tegen hitte. Temperatuurswisselingen zijn konijnen wel gevoelig voor, maar tocht is het grootste gevaar, tocht moet te allen tijde worden vermeden.

Voedsters mogen de eerste week na dekking en de laatste twee weken van de dracht niet worden ingezet, deze tijd hebben ze rust nodig. Na het werpen moet minimaal 2 weken volledige rust worden gegeven. Jongen mogen de eerste drie tot vier maanden niet ingezet worden buiten hun verblijf. Tijdens de overschakeling van melk op vast voer zijn de konijntjes gevoelig voor ziektes, met name darmstoornissen. Het blootstellen aan stress tijdens deze fase is niet wenselijk.

Gedrag

Gedurende de inzet hoeft niet de mogelijkheid worden gegeven om soortspecifieke gedragingen te uiten, alleen de mogelijkheid tot knagen moet geboden worden.

De socialisatie van de jonge konijnen moet al starten op jonge leeftijd, vanaf de eerste week, dit moet gedaan worden door de begeleiders met als doel handtam maken van de konijnen. Bij de

aanschaf van nieuwe dieren moet scherp gelet worden op de gezondheid van de konijnen, speciale aandacht moet zijn voor olifantstanden. Mocht er groepshuisvesting plaats vinden en jongen zijn niet gewenst dan moeten de rammen gecastreerd worden. Konijnen kunnen samen met cavia's worden gehouden maar dit moet per individu bekeken worden of dit lukt.

Tijdens de inzet buiten de leefomgeving kunnen de konijnen op hun gemak worden gesteld door iets met de eigen geur mee te nemen. Ook moet de dieren de mogelijkheid worden gegeven zelf uit de vervoersmand te komen, hierdoor hebben ze de tijd om de omgeving te verkennen.

Opmerking:

- Eigenlijk zijn konijnen niet geschikt als zorgdier, tenminste niet in de vorm van bezoekteams in verband met stress door continu verandering van omgeving.
- Mooiste manier van inzetten is wanneer een grotere ruimte beschikbaar is, waar konijnen en cliënten samen in kunnen en waar de konijnen zelf kunnen bepalen of ze wel of niet naar de mens toe gaan.

Interview Thera Kuper-Heij

18-3-13

Huisvesting

Konijnen moeten niet permanent worden gehuisvest in aparte hokken. Huisvesting is alleen goed als de dieren gezamenlijk in een ren kunnen verblijven waar aan soort specifieke gedragingen kan worden voldaan. De ideale manier om konijnen te vervoeren naar de plaats van inzet is in kattenreismandjes. Deze manden hebben een redelijk dichte bovenkant wat zorgt voor een vertrouwd gevoel voor het konijn. De mand moet niet te groot zijn om schuiven te voorkomen. In één reismand moeten twee konijnen samen worden vervoerd die ook gezamenlijk worden gehuisvest zodat ze steun aan elkaar hebben. In de mand kan hooi gebruikt worden. Overig voer en knaagmateriaal hoeft niet te worden verstrekt in de reismand. Daarnaast kan een handdoek op de bodem worden gelegd voor opnemen van urine en om schuiven over de bodem te voorkomen. De reistijd mag maximaal één uur zijn. Tijdens transport en bezoek moet rekening worden gehouden met temperatuurschommelingen. Wanneer het buiten vriest en binnen 20 graden is moeten konijnen niet ingezet worden.

Een konijn heeft in het thuisverblijf verrijking nodig. Dit is zelfs harder nodig dan verrijking tijdens het bezoek. Verrijking is iets waar natuurlijk of soortspecifiek gedrag op kan worden uitgevoerd en wat niet altijd tot de beschikking is. Hierbij kan worden gedacht aan zand om te graven, knaagmogelijkheid, zoeken naar voedsel, contact met andere soortgenoten of de indeling van het hok veranderen.

Gezondheid

De correcte manier van hanteren is afhankelijk van het konijn, DE manier bestaat niet. De voorkeur gaat uit naar zo min mogelijk hanteren omdat optillen voor een konijn altijd stressvol is. Mocht een konijn toch opgetild moeten worden dan moeten de handen altijd de poten ondersteunen.

Voor de begeleiders van de konijnen is het van belang dat het ze hun eigen dieren kennen. Een diergerelateerde opleiding is altijd aan te raden. Bij deze opleiding of cursus moeten in elk geval de onderwerpen diergerelateerd gedrag, gedragsherkenning, stresssignalen, verrijking en leerprincipes aan de orde komen. Hiervoor kunnen cursussen van Tinley opleidingen worden gevolgd. Dit zijn meerdaagse cursussen die veel theorie bespreken die in de praktijk goed kan worden toegepast. Voor de inzet moeten cliënten uitleg krijgen over gedragingen van konijnen en waarom bepaald gedrag wordt uitgevoerd. Hierbij speciale aandacht voor eventueel krabben en bijten.

Ingezette dieren moet altijd gevaccineerd worden tegen VHD en Myxomatose. Daarnaast moeten de konijnen 2x per jaar worden gecheckt door een dierenarts. Een konijn wat ziek is mag niet worden ingezet, ook zwangere dieren moeten worden uitgesloten van inzet. De dieren die worden ingezet

moeten schoon zijn. Na afloop moet duidelijk worden verteld dat cliënten hun handen moeten wassen. Dit zal voor zorgboerderijen misschien gemakkelijker te implementeren zijn dan voor bezoekteams.

Om te voorkomen dat konijnen zich verwonden is het mogelijk het konijn aan te leren dat het op een bepaald deel van de tafel blijft. Dit kan worden gedaan door een kleed of doek voor de reismant te leggen op de tafel. Het konijn zal dan instinctief niet op de gladde tafel gaan lopen en dus op het kleedje blijven. Het reismandje blijft ook op de tafel staan, dit fungeert als schuilmogelijkheid tijdens de inzet. Training van de konijnen die worden ingezet in de zorg is essentieel. Het konijn moet gewend zijn aan verschillende geuren, geluiden en omgevingen. De geschiktheid van het konijn kan worden bepaald aan de hand van een test die binnen Tinley opleidingen wordt aangeboden.

Voeding

Voor konijnen die worden ingezet in de zorg is het van belang dat de dieren onbeperkt hooi krijgen van een goede kwaliteit, ook tijdens de inzet en tijdens het vervoer. Daarnaast kan krachtvoer worden gegeven, gemengd voer is af te raden omdat het konijn de lekkere dingen er uitzoekt. Het voer wordt bij voorkeur niet verstrekt in bakjes omdat hierdoor het foerageergedrag niet tot uiting kan komen. Bij konijnen die worden gehuisvest in hokken is niet te ontkomen aan voerbakjes. Naast hooi en krachtvoer moet het konijn dagelijks ongeveer 5 soorten groenvoer aangeboden krijgen om een goede mix te verkrijgen van natuurlijke ingrediënten. Als beloning tijdens de inzet kan gebruik worden gemaakt van voedsel wat het konijn lekker vindt. Als er uit de hand wordt gevoerd moet rekening worden gehouden dat het voer groot genoeg is zodat het konijn niet in de vingers van de cliënt bijt, hierbij kan worden gedacht aan lange bladeren van witlof.

Gedrag

Training is voor konijnen die worden ingezet in de zorg essentieel. Dieren moeten gewend zijn aan verschillende geuren, geluiden en omgevingen. Daarbij is socialisatie erg belangrijk. Socialisatie kan al vanaf de 1^e week gebeuren, wanneer een voedster zelf goed gesocialiseerd is zal deze meestal geen problemen hebben met het uit het nest halen van haar jongen. Bij socialisatie is het van belang dat de prikkels gedoseerd worden. Daarnaast moet socialisatie altijd gebeuren met een soortgenoot, zodat ze steun kunnen hebben aan elkaar. Bij de aanschaf van nieuwe konijnen moet worden gelet op tekenen van een instabiel konijn. Dit kan bijvoorbeeld stampen op de grond of angstig gedrag zijn. Wanneer er inzet buiten de verblijf plaats vindt moet rekening gehouden worden met de vaste hiërarchie. Het kan voorkomen dat de herintroductie onder begeleiding moet plaatsvinden, zorg dan ook voor afleiding in de vorm van bijvoorbeeld voer strooien.

Tijdens de inzet moet worden gezorgd voor een schuilmogelijkheid. Dit kan in de vorm van een transportkooi waar het konijn zich te allen tijde in kan terug trekken. Een konijn heeft vooral tijd en rust nodig om te wennen in een nieuwe omgeving. Er moet geen dwang zijn bij het naar buiten halen van het konijn vanuit de transportkooi. Wanneer een konijn stabiel is en gewend aan inzet dan maakt het aantal keren inzet per week niet uit. Als het konijn de mogelijkheid heeft om zich terug te trekken maakt ook de inzetijd niet uit. Bij nieuwe konijnen moet er rekening mee worden gehouden dat de inzet van kort naar langer wordt uitgebreid. Konijnen die worden ingezet moeten 2x per jaar worden gecheckt door een dierenarts.